

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZİN ADI
DEMİRCİ KAZASI ŞEHİR NAHİYESİ TEMETTUAT DEFTERLERİ

ÖĞRENCİNİN ADI VE SOYADI
SÜLEYMAN ALAN

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİNİN
ÜNVANI ADI SOYADI
DOÇ. DR. ERTAN GÖKMEN

MANİSA

2014

ÖZET

Osmanlı şehir ve kasabaları üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Şehir tarihi çalışmaları genelde XVI. yüzyıl için tahrir defterleri, XIX. yüzyıl için ise temettuât defterleri kullanılarak yapılmıştır. Bunların dışında şer'iyye sicillerine dayalı değişik yüzyılları kapsayan şehir tarihi çalışmaları yapılmıştır. Şehir tarihi çalışmaları daha çok sancak ve kaza düzeyinde yapılmıştır. Nahiye ve köyleri ele alan çalışmalar daha sınırlı sayıdadır.

Ele aldığımız bu çalışmada Saruhan sancağının Demirci kazasına bağlı Şehir nahiyesi köylerinin XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki sosyal ve ekonomik yapısı ele alınmıştır. Çalışmanın kaynağını köylere ait temettuât defterleri oluşturmaktadır. Temettuât defterleri XIX. yüzyıl ortalarındaki Osmanlı şehirlerinin sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi vermektedir. Bu defterlerde şahısların sahip oldukları mal varlıkları ayrıntılı olarak ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Bu defterlerde bölgenin toprak miktarına, toprakların kullanım alanlarına, hangi ürünlerin yetiştirildiğine, bunlardan elde edilen ürünlere ve vergi miktarına, mesleklere, şahısların kazançlarına, hayvan sayılarına, mükelleflerin sektörlere göre dağılımına, hayvancılığa, hayvanlardan elde edilen gelirlere dair bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Manisa'nın Demirci kazasına bağlı üç nahiyeden biri olan Şehir nahiyesinin 34 köy ve dokuz çiftliğine ait temettuât defterleri incelenmiştir. Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Demirci coğrafyası ve tarihi ele alınıp temettuât defterlerinin Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için önemi ve Şehir nahiyesine ait temettuât defterlerinin tanıtımı yapılmıştır. Birinci bölümde nahiye'nin idari yapısı ve nüfusu, vergi mükelleflerinin sosyal statüleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise iktisadi yapı, hayvancılık, nahiye'deki tarımsal üretim ve vergi konularına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde sonuç ve kaynakça bulunmaktadır. Çalışmanın sonunda çalışmanın değerlendirme kısmında kullanılan bazı tablolar ile Yassıca köyüne ait temettuât defterinin çevirisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demirci, Temettuat Defteri, Manisa, Karataş, Kökboya

Süleyman ALAN

2014

ABSTRACT

There have been many studies on the Ottoman cities and towns . The studies on the history of cities have usually been carried on by using the cadastral books for the 16th century and temettü books (share of profit books) for the 19th century. Apart from these, there have also been other studies on city histories based on şeriyye records (judgment book) including different centuries. Studies approaching the districts and villages are limited.

In our study, we have focused on the social and economic structure of the villages of Demirci district in Saruhan City during the second part of the 19th century. The source of the study comes from Temettuat (Divident book) that relate to the villages. Divident books give insight into the socio -economic set-up of the Ottoman cities in the middle of the 19th century. The assets of the individuals have been recorded in detail in these books. Information on the amount of the land in the region, the area of use of the land, the type of crop growing, obtained crop from these and the amount of tax, professions, earnings of individuals, the number of animals, the distribution of taxpayers with respect to sectors, stock-farming and the income obtained from stock-farming is included in these books.

In this study, Divident books that reside in 34 villages and 9 farms that is subordinate to Demirci County which is one of the districts in Manisa have been assessed. The study consists of the introduction and two parts. In the introduction, the geography and history of Demirci have been addressed and the importance of Divident books for the Ottoman socio-economic history and the introduction of Divident books belonging to Şehir district have been defined.

In the first chapter, the administrative structure and population of the district, social status of taxpayers have been addressed. In the second chapter, economic structure, stockbreeding, agricultural production in the district and tax issues have been referred. There is a bibliography and conclusion in the final section of the study. At the end of the study, some tables used in the evaluation part of the study and the translation of temettuat books that belong to Yassica village have been included.

Key Words: Demirci, Manisa, Dividend Register, Karataş, Rubia Tinctorum.

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuât Defterleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

24/09/2014

AdıSoyadı

Süleyman ALAN

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 10/10/2014 tarih ve 20/23 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Süleyman ALAN'ın "Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuat Defterleri" konulu tezi incelenmiş ve aday 17/10/2014 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 145 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerinin sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına

*

OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine

**

ile karar verilmiştir.

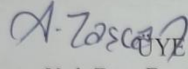
* Bu halde adaya 3 ay süre verilir

** Bu halde adayın kaydı silinir.

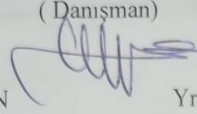
BAŞKAN

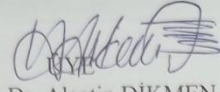
Doç. Dr. Ertan GÖKMEN

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Arzu TAŞCAN

Yrd. Doç. Dr. Alaatin DİKMEN

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT	II
YEMİN METNİ	III
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI	IV
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	V
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	VIII
KISALTMALAR	X
TABLolar	XI

GİRİŞ

1-Demirci Tarihi ve Coğrafyası	1
2-Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuât Defterlerinin Tanıtımı	5
3-Temettuât Defterlerinin Osmanlı Sosyo-Ekonomik Tarihi İçin Önemi	9

BİRİNCİ BÖLÜM

Demirci Kazası'nın İdari Yapısı ve Nüfusu	15
A. İdari Taksimat	15
B. Nüfus	16
1-Demirci Kazasına Bağlı Nahiye ve Köy Nüfusları	16
2-Şehir Nahiyesi Köyleri ve Nüfusu	19
II-Temettuât Defterlerindeki Vergi Mükelleflerinin Sektörel Dağılımı	21
1-Temettuât Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı	21
2-Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Mükellefler	22
3-Şehir Nahiyesindeki Esnaflar	22
4-Dini, İdari ve Askeri Alanda Hizmet Veren Mükellefler	23
5-İhtiyar, Sabi, Yetim, Sahib-i Fıraş, Amâ, İane İle Geçinenler ve Arazisi Olmayanlar	26
III-Vergi Mükelleflerinin Sosyal Statüleri	28

1-İsimler	28
2-Unvanlar ve Lakaplar	30

İKİNCİ BÖLÜM

İktisadi Yapı	34
I- Tarım	34
A-Nahiye Arazisi ve Tarımı	34
1-Nahiyedeki Tarım Arazisi Miktarı ve Ekimi Yapılan	
Ürünler İçin Kullanım	34
2-Ekim Yapılan Ürün Çeşitleri	37
3-Ortak Arazi Kullanımı	38
4-Hane Sahiplerinin Sahip Oldukları Arazilerin Büyüklükleri	
ve Büyük Arazi Sahipleri	39
5-Gayr-i Mezru ve Nadas Araziler	41
6- Şehir Nahiyesi Köylerinde Bağcılık	43
7- Şehir Nahiyesi Köylerinde Kökboya	46
8- Şehir Nahiyesi Köylerinde Palamutçuluk	49
II. Şehir Nahiyesinde Ticari İşletmeler	51
1. Şehir Nahiyesindeki Değirmenler	51
2. Şehir Nahiyesinde Pekmezhaneler	51
III- Hayvancılık	53
A.Büyükbaş Hayvancılık	53
B.Küçükbaş Hayvancılık	57
C. Yükl ve Binek Hayvanları	62
D.Arıcılık	66
IV-Nahiyedeki Üretim Miktarı ve Vergiler	69
A.Şehir Nahiyesi Köylerindeki Tarım Ürünleri Hasılatı ve Bunların	
Parasal Değeri	69
B. Vergi-yi Mahsusa Miktarları	72
C. Aşar Gelirleri	75
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	85
EKLER	88

ÖNSÖZ

Tanzimatla birlikte Osmanlı Devleti her alanda yenileşme çalışmalarına hız vermiştir. Vergi sisteminin yenileştirilmesi de bu hız verilen yenileşme alanlarından biridir. Bu amaçla kişilerin yıllık kazançları üzerinden tahsil edilen ve temettuât adı verilen yeni bir vergi düzenlemesi yapılmıştır. Bu yeni vergi sistemini devreye sokmak için 1844 yılında temettuât sayımları yapılmıştır. Gerçekleştirilen temettuât sayımından elde edilen defterler, Osmanlı Arşivi'nde Maliye Nezareti Temettuât Defterleri Tasnifi, Mesâil-i Mühimme İradeleri, Kamil Kepeci Tasnifi ve Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi'nde dokuz katalogda toplanmıştır.

Temettuât defterleri, ait oldukları yerin demografik ve etnik yapısına dair bilgilere ile toplam nüfus sayılarına dair bilgilere ulaşmamıza imkan vermektedir. Bu defterlerden, defterini içindeki köylere kayıtlı olan vergi mükelleflerinin isimleri, unvan ve lakapları, meslekleri, resmi görevleri de ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Her bir şahsın bütün kazancını ayrıntılarıyla gözler önüne sermektedir. Temettuât defterleri kişilerin ekili ve nadas arazilerine, bu arazilerin dönümleri ve çeşitlerine, yıllık gelir ve vergilerine, sahip olunan hayvanların sayısına ve yıllık gelirlerine, değirmen, pekmezhanesi gibi gelir kaynaklarına ve yıllık vergilerine, ticari, sınai ve hizmet gelirlerine dair ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Demirci Kazası ile ilgili yapılmış ilk çalışma 1972'de basılan A. Sedat Boyacıoğulları ve Hasan Alakese'nin "Her Yönü ve Herşeyi İle Demirci" adlı eseridir. Demirci'yi değişik yönleri ile ele alan yüksek lisans ve doktora çalışmaları da yapılmıştır. Bunlardan ilki 2007'de basılan Ertan Gökmen'in "Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası" eseridir. Diğer çalışma ise 2012 yılında Kadir Adamaz'ın "On Altıncı Yüzyılda Demirci Kazası" isimli doktora tezidir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalar Demirci'nin genelini kapsayacak şekilde yapılmıştır. Bundan önceki çalışmaların aksine bu çalışma Demirci'nin üç nahiyesinden biri olan Şehir nahiyesi köylerini ve çiftliklerini ele almaktadır.

Manisa'nın Demirci kazasına bağlı Şehir nahiyesinin 34 köyüne ve dokuz çiftliğine ait 1794, 1797, 1800, 1804, 1810, 1811, 1812, numaralı temettuât defterlerinin incelendiği bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde defterlerin kaydedildiği Manisa'nın Demirci kazası hakkında genel bilgiler verilmiştir. Burada

Demirci'nin coğrafyası ve tarihi hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Temettuâtlerde yer alan bilgilerin daha iyi anlaşılması için girişte Temettuât defterlerinin Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için önemi hakkında bilgi verilip, Demirci kazası Şehir nahiyesi temettuât defterlerinin tanıtımı yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde idari yapı ve nüfus başlıkları altında Demirci kazasına bağlı nahiye ve köy nüfusları ile Şehir nahiyesi köyleri ve çiftliklerinin nüfusları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise, iktisadi yapı başlığı altında tarım, hayvancılık ve nahiyedeki üretim miktarları ve vergi konuları ele alınmıştır. Tarım başlığı altında; nahiye arazisi ve tarımı, nahiyedeki tarım arazisi miktarı ve ekimi yapılan ürünler için kullanımı, ekim yapılan ürün çeşitleri, ortak arazi kullanımı, hane sahiplerinin sahip olduğu arazilerin büyüklükleri ve büyük arazi sahipleri, gayr-i mezru ve nadas araziler ile köylerdeki değirmenler ve pekmezhaneler ele alınmıştır. Hayvancılık başlığı altında ise büyükbaş, küçükbaş, yük ve binek hayvanları ve arıcılık hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak nahiyedeki tarımsal üretimin toplam miktarı ve bunların ürünlere dağılımı, vergi-yi mahsusa ve aşar gelirleri yer almaktadır.

Çalışmamız üç nahiyeden oluşmaktadır. Bu üç nahiyeden Karataş nahiyesi Merve DEMİR tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Ortapare nahiyesi ise Bayram YELBOĞA tarafından çalışılmaktadır. Bu çalışmada Şehir nahiyesi ele alınmıştır. Tezin hazırlanmasında danışman nezaretinde diğer arkadaşlarla kaynaklardaki verilerin değerlendirilmesi hususunda orta bir yöntem ve metod geliştirilmiştir. Bu yüzden tez içeriklerinde, tabloların isimlerinde ve başlıklarında tek tip yazım ve başlıklar kullanılmıştır. Bunun yanında teorik konuların yazılmasında bazı ortak kaynaklar kullanılmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada büyük emekleri olan, çalışmanın her safhasında benden bilgi ve tecrübesini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Ertan Gökmen'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Demirci kazası Karataş nahiyesini çalışan arkadaşım Merve DEMİR'e yaptığı katkılardan dolayı teşekkürü borç bilirim. Çalışmamızın Osmanlı kırsal alan çalışmalarına kaynaklık etmesini temenni ederim.

KISALTMALAR

BOA.	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.t.	: Adı Geçen Tez
C.	: Cilt
D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
ML. VRD.	: Maliye Varidat
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
no.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TMT.	: Temettuât Defteri
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri

TABLÖLAR

	Sayfa
Tablo-1 Şehir Nahiyesi Köylerinin İçinde Bulunduğu Temettuat Defterlerinin Numaraları	5
Tablo-2 Saruhan Sancağı ve Kazalarında Yapılan temettuat Yazımlarının Başlangıç-Bitiş Tarihi ile Yazımların Süresi	12
Tablo-3 Demirci Kazası Nahiyesi Nüfusu ve Nüfus Artışı	17
Tablo-4 1835 Yılında Demirci Şehir Nahiyesi Erkek Nüfusu	18
Tablo-5 Temettuat Defterlerine Göre Şehir Nahiyesi Köylerinin Hane Sayıları ile Tahmini Nüfusları	20
Tablo-6 Şehir Nahiyesi'nde Temettuat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Uğraş Alanlarına Göre Sektörel Dağılımı	21
Tablo-7 Şehir Nahiyesinde Dini, İdari, Askeri Alanda Görevli Kişiler ve Sayıları	23
Tablo-8 Şehir Nahiyesinde Bulunan Alil, İhtiyar, Sahib-i Fıraş, Âmâ, İane ile Geçinen, Yetim, Sabi, Mesleği Belirtilmeyen Kişilerin Sayısı	26
Tablo-9 Şehir Nahiyesi Köylerinde Kullanılan İsimler	28
Tablo-10 Şehir Nahiyesinde Sosyal Statü Belirten Unvanlar	30
Tablo-11 Şehir Nahiyesi Köylerinde Kullanılan Lakaplar ve Kullanım Sıklıkları	31
Tablo-12 Şehir Nahiyesinde Köyler Düzeyinde Arazi Çeşitleri	35
Tablo-13 Şehir Nahiyesi Köylerinde Ortak Ekim Yapan Hane Sayıları ile Ortak Ekilen Arazi Miktarı ve Bunun Köy Arazisi İçindeki Payı	38
Tablo-14 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Büyük Arazilere Sahip	40

İlk On Mükellef ile Toplam Arazi Miktarları ve Toplam Temettuâtları	
Tablo-15 Şehir Nahiyesinde Gayr-i Mezru Arazi ve Bunun	41
Toplam Arazi İçindeki Payı	
Tablo-16 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Nadas Arazisi	42
Bulunan Hane Sayıları, Nadas Arazilerin Miktarı ve Köy Arazisindeki Payı	
Tablo-17 Şehir Nahiyesinde Bağcılık Yapan Hane Sayısı,	44
Bağ Arazilerinin Büyüklükleri ve Bağ Arazisine Sahip Hane İçindeki Oranı	
Tablo-18 Şehir Nahiyesinde Kökboya Ziraatı Yapanların Sayısı ve	47
Bu Arazilerin Büyüklükleri	
Tablo-19 Şehir Nahiyesinde Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı	49
ve Bu Arazilerin Büyüklükleri	
Tablo-20 Şehir Nahiyesi Köylerinde Bulunan Pekmezhaneler ve	52
Yıllık İcarları	
Tablo-21 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları	54
Tablo-22 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvan Sahibi	55
Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam İçindeki Payı	
Tablo- 23 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Oturan Vergi Mükelleflerinin	56
Ellerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Sayılarının Büyüklüğü	
Tablo-24 Şehir Nahiyesinde Küçükbaş Hayvan Sayıları	58
Tablo-25 Şehir Nahiyesindeki Köylerdeki Hane Sahiplerinin	60
Ellerindeki Mevcut Küçükbaş Hayvan Sayısı Büyüklüğü	
Tablo-26 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvan	61
Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam	
İçindeki Payı	
Tablo-27 Şehir Nahiyesinde Yük ve Yolcu Taşımada	62

Kullanılan Hayvan Sayısı	
Tablo-28 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin	65
Yük ve Yolcu Taşımada Kullandıkları Hayvan Sayılarının Büyüklüğü	
Tablo-29 Şehir Nahiyesi Köylerinde Yük Hayvanına Sahip Hane Sayısı,	65
Bunların Sahip Oldukları Hayvan Sayısı ve Bunların Toplam İçindeki Payı	
Tablo-30 Şehir Nahiyesi Köylerinde Arıcılık Yapan Kişiler,	66
Kovan Sayıları ve Hâsılatı	
Tablo-31 Şehir Nahiyesinde Tarım Ürünleri Hasılatı	70
ve Bunların Parasal Değeri	
Tablo-32 Şehir Nahiyesi Köylerinin Toplam Temettuâtı	73
ve Vergi-i Mahsusa Miktarı	
Tablo-33 Şehir Nahiyesi Köylerinde Üretilen Tarım Ürünlerinin	76
Öşürleri Miktarı ve Birim Cinsinden Miktarları	
Tablo-34 Köylerin Ürün Bazında Sahip Olduğu Öşür Miktarı	77

GİRİŞ

1-Demirci Tarihi ve Coğrafyası

Demircinin adının Antik çağda ne olduğu hakkında kesin bilgiye ulaşılamamaktadır. Demirci çayının Yunanlı coğrafyacı Strabon'un eserinde (M.Ö: 63/64) "Temiros" şeklinde geçiyor olması Demirci adının bu kelimeden türemiş olduğunu düşündürmektedir.¹ Demirci, tarihin her çağında insan topluluklarına, çeşitli medeniyetlere ve çeşitli milletlere yurtluk yapmış ve o medeniyetlerin izlerini günümüze kadar taşımıştır.²

Tarih öncesi devirlerden sonra demircide hüküm süren ilk devlet Hitit devleti olmuştur. Frikler'in bu bölgeye gelmesiyle Hitit hâkimiyeti sona ermiştir. Demirci Friklerden sonra Lidya hâkimiyetine geçmiştir. Lidyalılar zamanında Demirci kendi altın devirlerini yaşamıştır. Demirci ve çevresindeki şehirlerin hemen hepsi Lidyalılar devrinde en yüksek medeniyet seviyesine ulaşmış olup bunlardan özellikle en başta Sidas-Saittai şehri gelmektedir. Lidya hâkimiyetinden sonra da Demirci diğer Lidya şehirleriyle beraber İran hâkimiyetine geçmiş ve bu devir 213 sene devam etmiştir. Bunu izleyen yıllarda ise Demirci Büyük İskender'in hâkimiyetine geçmiş, MÖ. 190 senesinde Magnezi Savaşı sonucu Romalılar, Manisa, Lidya bu arada Demirci ve çevresini de ele geçirerek Demirci ve çevresini Bizanslılar'a kadar hâkimiyetlerinde tutmuşlardır.³ Demirci uzun zaman Bizans idaresinde kalmıştır. Bizansın son döneminde Tekfur denilen valiler halka zulmetmiştir.⁴ Demirci ve çevresi Roma ve Bizans hâkimiyetini yaşadıktan sonra Anadolu'nun fethi ile Türkler'in iskânına açılmıştır.⁵

Türkler Anadolu'ya XI. yüzyılda akınlar başlatmıştır. Bazı Türkmen kitleleri Karahanlı ve Gazneli Türk devletleri tarafından sıkıştırılınca Anadolu'ya akınlarda bulunmuşlardır. Selçuklu Türkleri'nin Anadolu'ya akınları 1040 yılında Dandanakan savaşı'nın kazanılmasından sonra yoğunlaşmıştır.⁶ Anadolu'nun Türkleşmeye başladığı bu dönemde Batı Anadolu'da Manisa ve çevresini 1313 yılında Saruhanoğulları

¹ A. Sedat Boyacıoğulları- Hasan Alakese, Her Yönü ve Herşeyi İle Demirci, İstanbul, 1972, s. 92.

² Manisa İl Yıllığı, Manisa, 2000, s. 83.

³ Boyacıoğulları- Alakese, a.g.e., s. 37-39.

⁴ Boyacıoğulları- Alakese, a.g.e., s. 47.

⁵ Ertan Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası, Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, İzmir, 2007, s. 10.

⁶ Ali Sevim- Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Ankara, 1989, s. 40.

fethederek bu topraklarda beyliklerini kurdular.⁷ Saruhanoğulları Batı Anadolu uç kesiminde 1290'lı yıllardan itibaren faaliyet gösteren Saruhan Bey tarafından Manisa merkezli olarak kurulmuş olup kurucusunun adıyla anılır.⁸

Osmanlı Devleti, Yıldırım Bayezid zamanında Manisa'yı 1390'da ele geçirdi.⁹ Yıldırım Bayezid 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilince, Timur, Osmanlıların eline geçen Anadolu Beylikleri'ne ait toprakları kendilerine iade etmiştir.¹⁰ Tekrar bağımsızlığını kazanan Saruhan Beyliği Mehmed Çelebi'nin 1410 yılında Manisa'da Hızır Şah'ı öldürmesinden sonra tekrar Osmanlı İdaresi'ne katılmıştır.¹¹ Demirci, 1410 yılından 1595 yılına kadar veliaht şehzadelerin yönetiminde olan Saruhan sancağına bağlı bir kaza olarak idare edildi.¹² Şehzadelerin sancaklardaki görevlerine son verilmesinden sonra Saruhan sancağı, beylere ve paşalara, arpalık şeklinde tevcih edilmeye başlandı ise de bey ve paşalar ekseriyetle seferde olduklarından sancağa gelemiyorlardı.¹³ Saruhan sancağı 1721 yılına kadar sancak beyleri ve onların yerine görev yapan mütesellimlerce idare olundu.¹⁴

Klasik dönemde kazalar kadılar tarafından yönetiliyordu. Saruhan sancağı, on üç kadılığın birleşmesinden meydana geliyordu. Demirci de bu kadılıklardan biri idi. Kadılar Anadolu kazaskeri tarafından tayin edilmekte olup Manisa kadısının kaza kadıları üstünde hiyerarşik üstünlüğü yoktu dolayısıyla etki ve nüfuzu da yoktu.¹⁵ Demirci kazasına voyvoda tayini yapılmaya kadar Demirci kadısı, kazanın idari işlerini yerine getirmiştir.¹⁶

Saruhan sancağının 1720 tarihinden itibaren mülkane şeklinde tevcih edilmesi ve yerli mültezimlerin mukataaları iltizam etmeleri sancakta yeni zengin ve sözü geçer

⁷ Manisa 95, Coğrafi, Ekonomik, Sosyo, Kültürel ve Tarihi Yönleri İle Manisa, 1995, s. 42.

⁸ Feridun M. Emecen, "Saruhanogullari", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, C. 36, İstanbul, 2009, s. 170.

⁹ Çağatay Uluçay, "Saruhanogullari", İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, C. 10, Eskişehir, 2001, s. 242.

¹⁰ İsmail H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1988, s. 88

¹¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 88.

¹² Manisa'95, s. 42.

¹³ M. Çağatay Uluçay, XVII. Asırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul, 1944, s. 102.

¹⁴ M. Çağatay Uluçay, XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul, 1955, s. 12.

¹⁵ Uluçay, XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda... s. 12.

¹⁶ Boyacıoğulları- Alakese, a.g.e., s. 51.

kimselerin türemesine neden olmuştur.¹⁷ Manisa’da Karaosmanoğulları en büyük âyan olarak hüküm sürerken, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında sancağa bağlı kazalardan Akhisar’da Hacışabanoğulları, Borlu’da Şeyhoğulları, Demirci’de Musabeşezâde Hacı İsmail Ağa âyanlık ve voyvodalık yapıyorlardı.¹⁸

Saruhan Beyliği’nin Osmanlı idaresine geçmesiyle Demirci Osmanlı topraklarına dâhil olmuştur. Tanzimat’ın ilanına kadar önce veliaht şehzâdelerin sonra kadıların ve daha sonra da voyvodaların idaresinde kalmıştır. Demirci kazası bu süre içinde voyvodaların zulümleri yanında zaman zaman eşkıyaların fesatlarına maruz kalmıştır.¹⁹

Geçen zaman ve yaşanan tarihi hadiseler ülkelerin sınırlarını değiştirdiği gibi ülke içindeki idari bölünüşü de etkilemiştir. Örneğin Saruhan sancağı 1811 senesi teşkilâtında Anadolu eyaletinden alınarak Aydın’a bağlanmış, 1845 yılında yapılan mülki yapılanmada da ayrı vilâyet haline getirilmiş, Manisa vilâyetin merkezi, Hacı İbrahim Saip Paşa’ da ilk valisi olmuştur. Fakat yine o sene içinde Saruhan, tekrar Aydın vilâyetiyle birleştirilmiş bu durum 1922 yılına kadar sürmüştür. 1922 yılında Saruhan sancağı Aydın vilâyetinden ayrılarak müstâkil sancak ve 1923 yılında vilayet olmuştur²⁰. 1927 senesinde Saruhan ismi kaldırılarak umum vilâyete Manisa ismi verilmiştir.²¹

Kurtuluş Savaşı sırasında Demirci sürekli işgal altında kalmamıştır. Demircideki şiddetli direniş, Bursanın düşman işgaline düştüğü karanlık günlerde yeniden umut ışığı olmuştur.²² Demirci Yunan taarruzunun başlamasından bir ay sonra işgal edilmiştir.²³ Ancak Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem’in örgütlediği akıncılarla Yunanlılar’a karşı başarılı bir mücadele vermişlerdir.²⁴

Bir şehrin sahip olduğu coğrafi özelliklerin bilinmesi, o şehrin sosyo-ekonomik yapısı ile iktisadi durumunun ortaya konmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır.²⁵ Demirci, Ege bölgesinin İç Batı Anadolu bölümünde bulunmakta olup il merkezine 165

¹⁷ Uluçay, XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda... s. 16.

¹⁸ Uluçay, XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda... s. 21.

¹⁹ Gökmen, a.g.e. s. 19.

²⁰ Manisa İl Yıllığı, Manisa, 1932, s. 5.

²¹ Manisa İl Yıllığı, 1932, s. 6.

²² Manisa 95, s. 42.

²³ Teoman Ergül, Kurtuluş Savaşında Manisa, İzmir, 1991, s. 183.

²⁴ Manisa’95, s. 42.

²⁵ Ertan Gökmen, a.g.e, s. 1

kilometre uzaklığıyla merkeze en uzak ilçe konumundadır. Doğu ve kuzeydoğusunda Kütahya, kuzeyinde Balıkesir, güneyinde Selendi ve batısında Gördes ile komşudur²⁶

Kaza arazisi geneli dağlık, taşlık ve ormanlıktır. İlçedeki Demirci dağının yüksekliği 1572 metredir.²⁷ Demirci Uşak-Gördes platosunun içinde yer almakta olup en önemli akarsuyu olan Demirci çayının uzunluğu 50 km'dir. Demirci ve İlke nehirleri Borlu'dan Adala'ya oradan da Gediz nehrine ulaşmaktadır.²⁸

Demircide iklim olarak, Akdeniz ikliminin karasal etkilere uğramış şekli görülür. Kıyı Egeye göre yazlar daha az sıcak ve daha az süreli, kışlar ise daha soğuktur.²⁹ Yıllık ortalama sıcaklık 12°C civarındadır.³⁰ Demirci ormanlarıyla önem kazanmıştır. Bu dağlık ilçede 40.000 hektar arazi ormanlarla kaplıdır.³¹ Demirci ve çevresi doğal bitki örtüsü bakımından iklim ve topoğrafik durumuna bağlı olarak çeşitli bitki topluluklarına sahiptir. Demirci ve çevresinde doğal bitki örtüsü içinde orman oluşturan yaygın unsurlar olarak şu ağaç türlerini sayabiliriz: Kızılçam, karaçam, saçlı meşe, mazı meşesi, palamut meşesi, kermez meşesi, tüylü meşe ile sınırlı alanlarda doğu kayını, katran ardıcı, maki ve ot toplulukları bulunmaktadır.³² Demirci'nin yüzölçümünün % 45.31'i ormanlarla kaplıdır.³³ Demirci'nin de içinde bulunduğu bölgenin coğrafi şartları, Demirci'deki ulaşım, tarım ve sanayileşme üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır. Demirci ve köylerinde ekonominin ağırlık noktasını da hayvancılık, tarım ve halıcılığın oluşturduğu görülmektedir.³⁴

Demircide fay hatlarının bulunması kaplıca kaynaklarının da bulunmasını sağlamıştır. Demircinin güneyinde yer alan Hisar ve Saraycık köyü yanında bulunan Saraycık kaplıcaları buna örnektir.³⁵

²⁶ Manisa 95 a.g.e,s. 42.

²⁷ Ömer Seyfettin Sevinç- İsmail Taşlı- Kadir Akcan, "Demirci'nin Bitki Örtüsü ve Floristik Özelliklerine Genel Bir Bakış", I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 19.

²⁸ Şemseddin Sâmî, Kâmusü'l Âlâm III, İstanbul, 1306, s. 1724.

²⁹ Metin Yücel, Besim Darkot, Ege Bölgesi Coğrafyası, İstanbul, 1978, s. 78.

³⁰ İsmail Taşlı, Demirci'nin Coğrafyası, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1992, s. 10.

³¹ Refik Cenab Orkon, Manisa Coğrafyası, Resmi Ay Matbaası, İstanbul, 1937,s.96.

³² Sevinç- Taşlı- Akcan, a.g.m. s. 20.

³³ Manisa İl Yıllığı, Manisa, 2000, s. 84.

³⁴ Kadir Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci Kazası, Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2012, s. 16.

³⁵ Adamaz, a.g.t., s. 15.

Demircinin tarihi ve coğrafyasıyla ilgili daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak için A. Sedat Boyacıoğulları- Hasan Alakese'nin her yönü ve her şeyi ile demirci isimli eseriyle Ertan Gökmen'in Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e demirci kazası isimli eserlerini incelenebilir.

2-Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuât Defterlerinin Tanıtımı

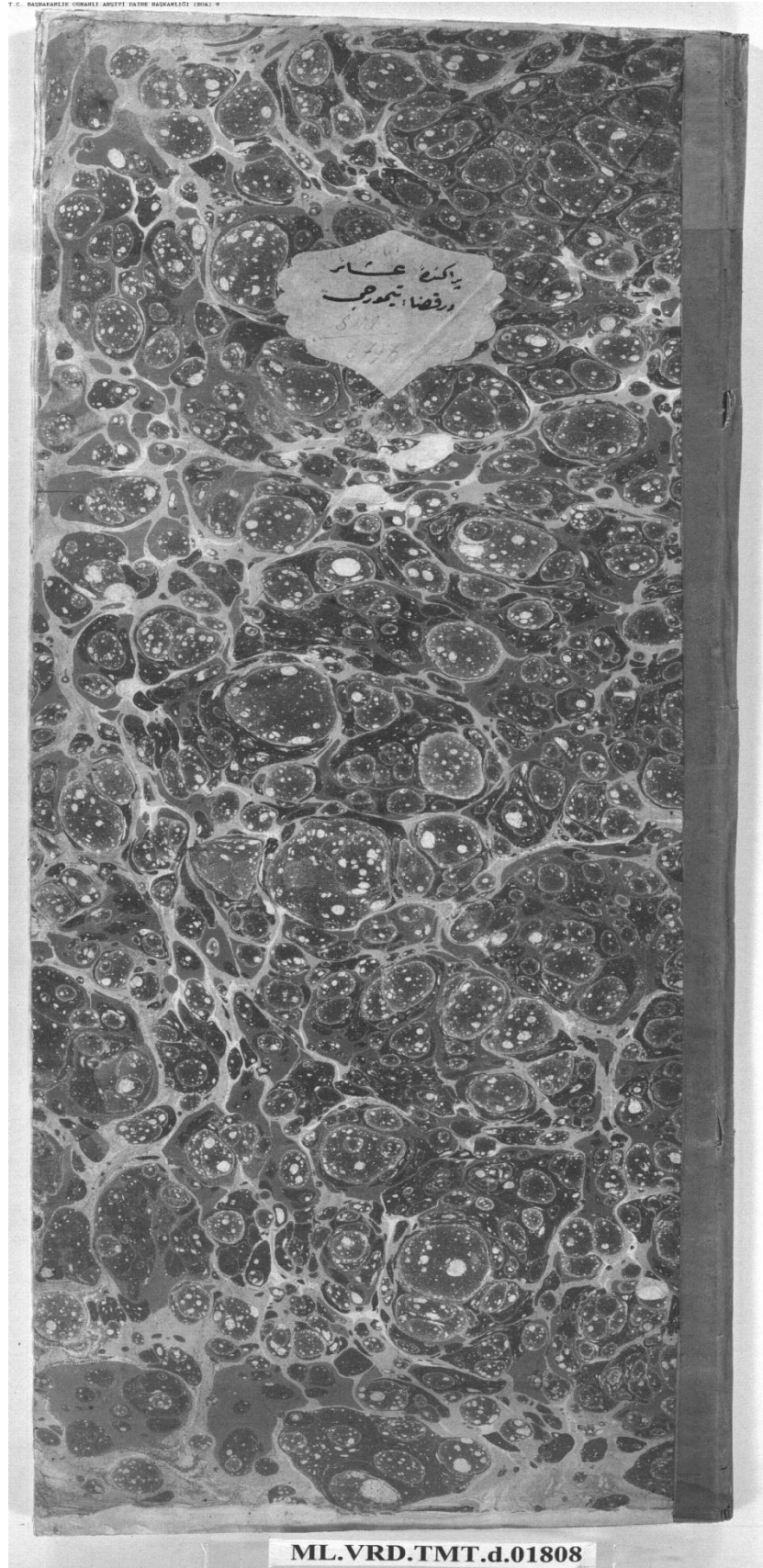
Demirci, XIX. yüzyılda Osmanlı devletinin Aydın vilâyetinin Saruhan sancağına bağlı bir kazadır. Demirci kazası, Karataş, Ortapare ve Şehir olmak üzere üç nahiye merkezinden oluşmaktadır. Demirci'ye ait Temettuât Defterleri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde "ML. VRD. TMT." koduyla kayıtlı bulunmaktadır. Nahiylere ait toplam 20 adet Temettuât Defteri bulunmaktadır. Bu defterlerin numaraları ve sayfa sayıları sırasıyla şu şekildedir: 1792 (92 s.), 1793 (112 s.), 1794 (112 s.), 1795 (120 s.), 1797 (100 s.), 1798 (88 s.), 1799 (104 s.), 1800 (82 s.), 1801 (128 s.), 1802 (92 s.), 1803 (94 s.), 1804 (72 s.), 1805 (132 s.), 1806 (84 s.), 1807 (88 s.), 1808 (108 s.), 1810 (72 s.), 1811 (80 s.), 1812 (50s.)³⁶ Demirci kazasının temettuât yazımları H. 1261 senesinde beş buçuk ayda tamamlanmıştır. Genel olarak bir deftere beş-altı köyün temettuâtı yazılmıştır. Bu çalışmamızda zikredilen nahiyelelerden Şehir Nahiyesinin köyleri ve kazadaki çiftliklere ait temettuât defterleri incelenmiştir. Şehir Nahiyesinde yer alan köylerin isimleri ve bunların hangi numaralı defter içinde bulunduğu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-1 Şehir Nahiyesi Köylerinin İçinde Bulunduğu Temettuât Defterlerinin Numaraları

Akdere 1800	Hocalar 1804	Sağnıç 1810	Yortancık 1794
Bağırğan 1804	Koğancı 1811	Saik 1811	Alağaç 1812
Çanakçı 1800	Kulağuzlar 1811	Serçeler 1810	Bozcaatlı 1812
Çoruk 1804	Kulalar 1804	Serke 1804	Conhisar 1812
Eskihisar 1794	Kurttutan 1811	Sevinçler 1794	Karaağaç 1812

³⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT.

Hoşçalar 1794	Kuzu 1811	Tekeler 1810	Köleköy 1812
İmrenler 1794	Mahmutlar 1800	Ulacık 1804	Kurşunlu 1812
Kayranokçular 1810	Öksüzlü 1811	Viran 1794	Martoloz 1794
Kazgancı 1810	Örücüler 1800	Yassıca 1800	Olukköy 1812
Kemah 1804	Rağıllar 1797	Yaylalar 1811	Tahtacı 1812
Kerpiçlik 1810	Rahmanlar 1800	Yortan 1794	

1808 numaralı temettuat defterinin ön kapağı (BOA. ML. VRD. TMT. d.01808)

Defterlerin ebatlarına bakılacak olursa defterlerin 18x50 cm boyutlarında, rik'a hattıyla yazıldığı görülmektedir. Defterlerin kapak sayfasında, defterin içinde yer alan köylerin isimleri yer almakta olup ön ve arka kapak ebru işlemelidir. Defterlerin ilk sayfasında köyün adı zikredildikten sonra hane ve sıra numaraları verilerek mükellefe ait bilgilere yer verilmiştir. Vergi mükellefinin unvanıyla birlikte ismi, mesleği, vergi-yi mahsusası ve vergiye tâbi mal ve hayvanatı, meslek ve sanat gelirleri ile kira gelirleri belli bir düzen içerisinde kayıt altına alınmıştır. Sağ üst köşede hane numarası belirtilmiş onun altına da hane reisi olan vergi mükellefinin ismi yazılmıştır. Haneler ve numaraları rakamla yazılmıştır. Hane reisinin üzerine yatay şekilde vergi mükellefinin mesleği, geçen sene verdiği vergi-yi mahsusası, ekip diktiği ürünler ile sahip olduğu hayvanlara ait öşürler yazılmıştır. “*Hane*” ve “*numro*” yazısıyla aynı hizada hane sahibinin mesleği “*Rençber Tâifesinden İdüğü*”,³⁷ “*Irgat Tâifesinden İdüğü*”³⁸ vs. şeklinde belirtilmiştir. Mesleği belirtilmeyen vergi mükellefleri de bulunmaktadır.³⁹ Mesleğin yazılı olduğu yerin hemen altında senelik vergisi ve miktarı; “*Sene-i Sâbıkada Vergi-yi Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 32 kuruş*”⁴⁰ şeklinde yazılmıştır. Defterlerde kişiler “Molla Ahmet Oğlu Yusuf”⁴¹ gibi dini veya mesleki sıfatlar veya “Koca Ali Oğlu Hacı Muhammet”⁴², “Kara Külâh Oğlu İsmail”⁴³ gibi ahali tarafından takılan çeşitli lakaplarla kaydedilmiştir. İsim, unvan-lakap yazıldıktan sonra ise vergi mükellefinin vergiye tabi olan bütün arazileri, hayvanları, kira gelirleri vb ayrıntılı olarak yazılmış ve bunların miktarları “*hasılat-ı senevîsi*” şeklinde kaydedilmiştir. Ekilen tarlalar “*mezrû’ tarla*” ekilmeyenler ise “*gayr-ı mezrû’ tarla*” şeklinde kaydedilmiş, bağ arazileri ve boya tarlalarıyla birlikte bunların 1260 yılı geliri ile 1261 yılı tahminî gelirleri toplanmış ve her bir ürünün altına yazılmıştır.

Bundan sonra ise gelir getiren ve getirmeyen hayvanlar kaydedilmiştir. Hayvanlardan sağman inek, düve, sağman keçi, sağman koyun, erkek koyun, erkek

³⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 18.

³⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 25.

³⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 61.

⁴⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 27.

⁴¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 24.

⁴² B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 23.

⁴³ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 21.

keçi, yoz koyun, yoz keçi gibi hayvanların altlarına yine kuruş cinsinden senelik vergi miktarları “*Sağman Keçi 25re’s, Hâsılat-ı Senevîsi 225*”⁴⁴ şeklinde kaydedilmiştir.

Vergi mükelleflerinin her birine ait temettuât kayıtlarının en altında ise toplam temettuâtı, “*Mecmû’undan bir senede temettu’atı*”, ibaresiyle hemen hemen her hanede yazılmakla birlikte, ayrıca vergi mükellefinin “*Rençberliğinden Temettuâtı, Irgatlığından Temettuâtı, Zuhûrattân Temettuât,*” şeklinde ayrıntılı olarak kaydedilmiştir.

3-Temettuât Defterlerinin Osmanlı Sosyo-Ekonomik Tarihi İçin Önemi

Tüccar ve esnafın yıllık geliri üzerinden alınan vergi olan “temettu” Arapça kökenli bir kelime olup kar etme, kazanma manasındadır.⁴⁵ Temettu vergisinin kökeni hicri 1241(1826) tarihinde II. Mahmut zamanında yürürlüğe giren ihtisab resmine dayanmaktadır. İhtisab resmi ise, şehriye-i dekakin ve yevmiye-i dekakin adıyla anılan vergilerle, büyük yerleşim yerlerinde belediye geliri, pazar ve panayırdan damga, tartı, ölçü vb. vergiler, hile yapan esnaftan alınan para cezaları ve bütün yiyecek ve içecek vb. den alınan vergilerin genel adıdır.⁴⁶ Tanzimat döneminde Osmanlı vergi sistemini belirli bir düzene sokmak için önemli adımlar atılmıştır. Tanzimat fermanında vergi hakkında “... Bir devlet muhâfaza-i memâlik için elbette asker ve leşkere ve sâir mesârif-i mukteziyyeye muhtaçtır. Bu ise akçe ile idare olunacağına ve akçe dahi teba’anın vergüsüyle hâsıl olacağına bina’en bunun dahi bir hüsn-i suretine bakılmak ehemmiyetlidir. Ba’de-ezin ahâli-i memâlikden her ferdin emlâk ve kudretine göre bir vergü-yi münâsib ta’yin olunarak kimseden ziyâdesi alınmaması gerekmektedir...” şeklinde bahsedilmektedir. Bu ifade, Tanzimât’ın ilanından sonra yeni bir vergi düzenlemesine gidileceğini göstermektedir.⁴⁷ Önceleri farklı farklı adları olan vergilerin yerine Tanzimat döneminde tek bir verginin konulması için çalışmalar yapılmıştır. Hane

⁴⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1806, s. 2.

⁴⁵ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 3, MEB, İstanbul, 1993, s. 453.

⁴⁶ Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuât Defterleri”, T.C. Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1988, Tebliğler, Tartışmalar, Ankara, s. 717.

⁴⁷ Haydar Çoruh, “Temettü Vergisinin Yapısı ve 1844 Yılı Sayım Sonuçları”, Yeni Türkiye Mayıs-Haziran 2002, S. 45, Yıl 8, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III, s. 650-651.

reislerinin gelirlerinin tespiti için yapılan temettu sayımları XIX. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi açısından çok önemli bilgileri içermektedir.⁴⁸

Temettuât sayımlarının amacı vergi sistemine temel oluşturmaktır. İlk sayımlar 1840 yılında yapılmış ancak temetuât sayımlarında yeni vergiler konulacağı zannıyla bazı yerlerde kargaşalar çıkmıştır. Bu nedenle ilk sayımdan beklenen sonuç alınamamış ancak sayımdan vazgeçilmemiştir. 1844 yılında yeniden sayım yapılmasına karar verilmiştir.⁴⁹ 1844 sayımlarının daha nizami olması, sayımın usule uygun yapılması için vali ve defterdarlara talimatlar ve numuneler gönderilmiştir. Sayımları merkezden gelen memurlar değil de, sayımı yapılan yerin muhtarı, imamı, gayr-i müslimlerin yaşadığı yerlerde ise o yerin papazı veya kocabaşları marifetiyle ve ziraat memuru ve vekilleri marifetiyle yapılmıştır. Defterlerde; herkesin arazisi, hasılatı, gelir getiren gayr-i menkulleri, toplam temettuâtları, esnaf ve tüccarların yıllık temettuları, bir senede verdikleri öşür ve verg-yi mahsusası yazılmıştır.⁵⁰

Yazıldığı döneme ve ait olduğu bölgeye dair kapsadığı zengin bilgiler ile temettuât defterleri o bölgenin sosyo-ekonomik kompozisyonunu çıkaracak özellikleri içermektedir. Temettuât Defterleri XIX. yüzyılın ortalarında ziraî ekonominin tüm özelliklerini yansıtacak bir kapasite ve içerik zenginliğine sahiptir.⁵¹ Temettuât Defterleri'nin aldığı içeriğe bakılacak olursa; toplam toprak miktarı, toplam ekili ve nadas alanların miktarı, üretime ayrılan toprakların tahlili, ürün çeşidine göre ayrılan toprakların miktarı ve bu ürünlerden sağlanan hasılat toplamı ve dönüm başına verimliliği, tarım işletmelerinin büyüklüğü, hayvancılığın kent-köy ekonomisi içerisindeki yeri, kent ekonomilerinde önemli yeri olan sınaî, ticarî ve hizmet iş kolları konularında ayrıntılı bilgiler verdiği görülmektedir. Ayrıca defterler çeşitli alanlarda kırsal alan-şehir, Müslim-gayrimüslim dengeleri üzerinde kıyaslama yapma imkânı da vermektedir.⁵² Temettuât defterlerinin içerdiği bilgiler demografi çalışmalarında göz ardı edilemeyecek hususlardır. Temettuât defterleri vergi mükelleflerinin ayrıntılı

⁴⁸ Mübühâ S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", Belleten, C. LIX, S. 225, Ankara, 1995, s. 395.

⁴⁹ Haydar Çoruh, Temettuât Defterlerine Göre Erzurum Şehri (1260-1844), İstanbul, 1997, s. 650. (M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek lisans Tezi)

⁵⁰ Arzu Tozduman, Aydın Güzelhisarı'nın Sosyal ve İktisadî Durumu 1844, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 1992, s. 19. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

⁵¹ Said Öztürk, "Temettuât Tahrirleri", Akademik Araştırmalar Dergisi, S. 4-5, İstanbul, 2000, s. 537.

⁵² Öztürk, "Konya Temettuât..", s. 534.

dökümünü vermesi bakımından toplam nüfus rakamlarına ulaşma imkanı vermektedir.⁵³ Vergi mükelleflerinin adı ve unvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri, etnik yapıları bütün ayrıntılarıyla belirtilmiş olması Temettuât Defterleri'nin dönemin sosyal tarihi açısından da önemli bir başvuru kaynağı olmasını sağlamaktadır.⁵⁴

Temettuât defterleri, düzenleniş tarzı ve içeriğindeki bir kısım değişik öğelerle XVI. yüzyılda bütün imparatorluk genelini kapsayan tahrir kayıtlarından farklılık arz eder. Kişilerin ekonomik imkanlarını tespit etmek suretiyle, kişinin ekonomik gücüne göre tarh edilecek vergini tesviyesi amacına yönelik olarak, 19.yüzyılda ve imparatorluğun önemli bir kesiminde emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuât sayımları sonucu oluşan ve kısaca adına Temettuât defterleri denilen bu defter koleksiyonları Osmanlı taşrasına ilişkin tahlili çalışmalar için önemli istatiki verileri kapsamaktadır.⁵⁵ Adına “Emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuât” sayımları denilen bu sayımlar sonucu yirmi bine yaklaşan defter serileri oluşmuştur. Dokuz katolog halinde Osmanlı Arşivi'nde araştırmaya açılan defterlerin sayısı 17.747'dir. Bunlara Maliyeden Müdevver ve Kepeci Tasnifi'nde yer alan Temettuât Defterleri'ni de eklendiğinde bu sayı daha da yükselmektedir.⁵⁶

Klasik dönemde yapılan tahrirler sonucu oluşan Tahrir defterleriyle Temettuât Defterleri arasında şu farklı özellikler dikkati çekmektedir. Tahrir Defterleri, örneğin bir köyün vergi mükelleflerini ve bu mükelleflerden tahsil edilmesi gereken toplam vergi miktarını ve bu toplam verginin hangi kalemlerden oluştuğunu verirken, Temettuât Defterleri, vergi mükellefinin adını, vergiye esas olan gelir kaynağını, kaynağın yıllık gelirini ve bu gelire göre tarh edilen vergiyi vermektedir. Bir bakıma tahrirlerde en küçük vergi birimi köy veya mezra olurken, Temettuât Defterleri bunu şahıs planına ayrıntılı bir şekilde indirmiştir. Yani Tahrir Defterleri'nde her bir vergi mükellefinin ödemekle yükümlü olduğu vergi bile verilmezken Temettuât Defterleri her bir şahsın gelir kaynağını, bu kaynaktan elde edilen yıllık kazancı ve bu kazanç üzerinden alınması gereken vergiyi bizlere sunmaktadır. Ayrıca zirai kaynakların dışında gelire sahip kişilerin bu artı gelirlerini ve bu gelir üzerine tarh edilen vergiyi de

⁵³ Öztürk, a.g.m., s. 533.

⁵⁴ Öztürk, a.g.m., s. 534.

⁵⁵ Öztürk, “Konya Temettuât..”, s. 533

⁵⁶ Said Öztürk, “Türkiye’de Temettuât Çalışmaları”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 1, S. 1, 2003, s. 287.

açıklamaktadır.⁵⁷ Hane esası üzerine yapılan bu sayımlarda yer alan bilgiler nihai olarak üç grupta toplanabilir; menkul ve gayrimenkul servet, gelirler ve vergi ödemeleri.⁵⁸

Saruhan sancağında da temettuât yazımları yapılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Saruhan sancağında temettuât yazımı için yapılan masrafları gösteren deftere dayalı olarak yapılan bir çalışmada, Saruhan sancağı ve kazalarında temettuât yazımı sırasında kaç kâtibin görev aldığı, bu kâtiplerin kaç ay süre ile çalıştığı, ne kadar aylık aldıkları ve yazım için daha başka ne gibi harcamaların yapıldığı ortaya konulmuştur. 1848 tarihli bu defterde yazımda görev alan kâtiplerin isimleri de ayrı ayrı belirtilmiştir.⁵⁹ Defterdeki bilgilere göre, bazı kazalarda temettuât yazımında birden fazla kâtip görev almıştır. Aynı kazada yazım yapan kâtipler birbirinden farklı tarihlerde yazıma başlamışlardır. Dolayısı ile kazaların temettuât yazımlarının başlangıç ve bitiş tarihleri tespit edilirken, yazıma erken başlayan ve yazımı geç bitiren kâtiplerin görev süreleri dikkate alınmıştır. Aşağıdaki tabloda her kaza için tahririn başlangıç ve bitiş tarihi ile tahririn kaç ay sürdüğü gösterilmiştir.⁶⁰

Tablo-2 Saruhan Sancağı ve Kazalarında Yapılan Temettuât Yazımlarının Başlangıç-Bitiş Tarihi İle Yazımların Süresi.⁶¹

Kaza Adı	Tahririn Başlangıç Tarihi	Tahririn Bitiş Tarihi	Tahririn Süresi (Ay)
Manisa	Temmuz 1261/ Temmuz 1845	Mart 1261/ Mart 1846	10 Ay
Nahiye-i Palamut	Ağustos 1261	Kânûn-i Sâni 1261	6
Gördük	Eylül 1261	Şubat 1261	6
Turgutlu Maa Ilıca	Ağustos 1261	Şubat 1261	7
Nif	Teşrin-i Evvel (Ekim)1261	Şubat 1261	5
Akhisar	Teşrin-i Sâni (Kasım)1261	Şubat 1261	4
Marmaracık	Kânûn-i Sâni 1261	Şubat 1261	2
Demirci	Eylül 1261	Şubat 1261	5.5
Gördüs	Temmuz 1261	Şubat 1261	8
Kayacık	Ağustos 1261	Şubat 1261	7
Menemen	Eylül 1261	Şubat 1261	6
Güzelhisar-ı	Eylül 1261	Şubat 1261	6

⁵⁷ Öztürk, “Temettuât...”, s. 538.

⁵⁸ Öztürk, a.g.m., s. 539.

⁵⁹ Ertan Gökmen, “Saruhan Sancağında Temettuât Tahriri”, Bilig, Bahar/2008, S. 45, s. 74-75.

⁶⁰ Gökmen, a.g.m., s. 75.

⁶¹ Gökmen, a.g.m., s. 75.

<i>Menemen</i>			
<i>Mendehora</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	2
<i>Foçateyn</i>	<i>Ağustos 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	7
<i>Adala</i>	<i>Temmuz 1261</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	7
<i>Borlu</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	2
<i>Dağmarmarası</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	2
<i>Sart</i>	<i>Kânûn-i Evvel 1261</i>	<i>24 Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>1 Ay 24 Gün</i>

Tablo incelendiğinde, temettuât tahririne en erken Temmuz, en geç Ocak ayında başlanmıştır. On yedi kazada yazım 1261 Şubatında tamamlanmıştır. Palamut nahiyesi ile Adala kazasında yazım Kanun-ı Sâni 1261 tarihinde bitmiştir. Sadece Manisa'da tahrir 1261 yılında bitirilemeyip Mart 1262 yılına sarkmıştır.

Saruhan sancağı ve kazalarındaki temettuât yazımları, defterde kendilerinden kâtip olarak bahsedilen kişiler tarafından yapılmıştır. Kazalarda yapılan temettuât yazımlarına farklı sayıda kâtip görev almıştır. Demirci temettuât yazımında en fazla kâtibin görev yaptığı kaza olup, yazımda on dört kâtip görev almıştır. Kâtipler bu kazanın yazımını altı ayda gerçekleştirmişlerdir. Kâtiplerin en uzun süre ile yazımını yaptıkları kaza ise Manisa'dır. Manisa ve kazalarında temettuât tahririnde görev yapan kâtiplerden aynı isimleri kullananlar da olduğundan tümünün sayısını tam olarak tespit etmek güçtür.⁶²

Saruhan sancağı ve kazalarındaki temettuât yazımında çalışan kâtiplere on aylık süre içerisinde toplam 53.115 kuruş ödenmiştir. Kâtiplere ödenen aylık miktar 80 kuruş ile 400 kuruş arasında değişmektedir. Defterde, bu farklılığı açıklayacak bilgi bulunmasa da ancak bunun kâtiplerin nitelikleriyle ilgili olduğu düşünülebilir.⁶³

Kâtiplere ödenen aylıklardan başka masraflar da olmuştur. Yazım sırasında sarf edilen kırtasiye malzemeleri için yapılan harcamalar, kâtiplerin kazalardaki perakende aşiretlerin emlak ve arazilerini yazmaya giderken kullandıkları bargirlerin ücretleri de bu masraflara örnektir.⁶⁴

Saruhan sancağı ve kazalarında temettuât yazımı için yapılan masrafın toplamı 58.587 kuruştur. Yazımlar için kırtasiye masrafı olarak 3.042 kuruş, kâtiplere verilen aylıklar için 53.115 kuruş ve bargir ücreti olarak da 2.430 kuruş ödenmiştir. Tablodaki

⁶² Gökmen, a.g.m., s. 76.

⁶³ Gökmen, a.g.m., s. 77.

⁶⁴ Gökmen, a.g.m., s. 77.

bilgilere göre Demirci'nin kırtasiye masrafı 285 kuruş, kâtipler için ödenen maaş ise 5.435 kuruş, toplamda ise 5.720 kuruştur. Tabloda kazalar içerisinde en fazla tahrir masrafının 10283 kuruşla Manisa'ya ait olduğunu görülmüştür. Manisa kazasını 6.732 kuruşla Menemen, 6.100 kuruşla Gördüs, 5.720 kuruşla Demirci ve 5320 kuruşla Adala kazası takip etmektedir. Kazalar içerisinde tahrirler için en az masraf 300 kuruş ile Dağmarmarası için yapılmıştır.⁶⁵

Bütün bölgelerin Temettuât defterleri bulunmamakta olup defteri bulunan eyaletler şunlardır: Ankara, Aydın, Bolu, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp, Vidin. Temettü vergisi, yirmi yıl süreyle yürürlükte kaldıktan sonra 1860 yılında kaldırılmıştır. Onun yerine nisbî nitelikte arazi ve gelir vergileri getirilmiştir. Ancak yeni yapılan tahrirle bağlı olarak uygulamaya konması mümkün olan yeni sistemin, uygulanamadığı yerlerde İkinci Meşrutiyet dönemine kadar varlığını sürdürdüğü görülmektedir.⁶⁶

⁶⁵ Gökmen, a.g.m., s. 79.

⁶⁶ Öztürk, a.g.m., s. 535.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMİRCİ KAZASI'NIN İDARİ YAPISI VE NÜFUSU

A. İdari Taksimat

Osmanlı devleti tarafından 1410 yılında ele geçirilen Saruhan sancağı uzun yıllar şehzade sancağı olarak kullanılmıştır.⁶⁷ 1430 yılındaki sancakları gösteren bir defterde Anadolu'daki 16 sancak arasında Saruhan sancağı da zikredilmektedir.⁶⁸ XV. yüzyıla ait tahrir defterleri incelendiğinde Demirci, Saruhan sancağı içinde zikredilmektedir. Demirci kazası 1530 yılında Anadolu Eyaleti'nin Saruhan Sancağı'na bağlı bir kaza durumundadır. 1571'de Demirci kazasına Karataş, Şehir, Ortapare ve Borlu nahiyeleri bağlıdır.⁶⁹ XVIII. yüzyılda Demirci, XVI. yüzyıldaki durumunu korumaktadır. Ancak XV. yüzyılda Demirci'ye bağlı olan Borlu nahiyesi XVIII. yüzyılda ayrı bir kaza durumundadır.⁷⁰

Saruhan'a bağlı kaza sayılarında zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. 1835 nüfus kayıtlarına göre Saruhan'da 15 kaza ve bu kazalardan üçüne bağlı dokuz nahiye bulunmaktadır. 1842'ye geldiğimizde sancakta 18 kaza ve bunların ikisine bağlı yedi nahiye bulunmaktadır. 1835 ve 1842 yıllarında Demirci kazasında Şehir, Ortapare ve Karataş olmak üzere üç nahiye'nin bulunduğu görülmektedir. Demirci kazası 1842'deki durumunu 1870'lere kadar korumuştur. 1890 yılında Demirci kazasında Karataş ve Ortapare olmak üzere iki nahiye bulunmaktadır.⁷¹

Demirci kazası 1867'den 1908'e kadar Aydın vilayetine bağlı Saruhan sancağının dahilindedir ve kaymakam tarafından idare edilmiştir.⁷² Saruhan sancağı 1924'te mutasarrıflıkların vilayete dönüştürülmesi üzerine vilayet olmuştur. Haberleşme vb. işlemlerde kolaylık olması amacıyla Saruhan adı Manisa olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Manisa, merkez ilçe dışında Ahmetli, Akhisar, Alaşehir, Demirci,

⁶⁷ Manisa İl Yıllığı, 2000, s. 64.

⁶⁸ Emecen, a.g.m., s. 88.

⁶⁹ Gökmen, a.g.e., s. 21.

⁷⁰ Tuncer Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı, Ankara, 1988, s. 224.

⁷¹ Nejdettin Bilgi, "1842 Yılında Saruhan Sancağı'nın Nüfusu ve İdarî Bölünüşü", Manisa Araştırmaları- I, Manisa, 2001, s. 90

⁷² Gökmen, a.g.e., s. 22.

Gölmarmara, Gördes, Kırkağaç, Köprübaşı, Kula, Salihli, Selendi, Soma ve Turgutlu ilçelerinden oluşmaktadır.⁷³

B. Nüfus

1- Demirci Kazasına Bağlı Nahiye Nüfusları

Devletler için mevcut nüfus potansiyellerinin bilinmesi alınacak kararlar ve uygulamaya konulacak politikalarda önem arz etmektedir. Osmanlı devleti ve Türkiye cumhuriyetinde çağın anlayışı ve şartları gereği yapılan arazi yazımları ve nüfus sayımları da aynı fonksiyona sahiptir.⁷⁴ Bu anlamda XVI. yüzyılda yapılan büyük arazi ve nüfus tahrirleri o dönemi aydınlatmaya yardımcı en iyi verilerdendir.⁷⁵

Demirci kazasının toplam nüfusu 1531 tarihinde yaklaşık 31.947 kişidir. Merkezi 3.497 kişidir. Kaza kırsalı 28.450 kişidir. 1575 yılına gelindiğinde en fazla sayıda köyü olan nahiye Karataş'tır, bunu Demirci nahiyesi, onları da Ortapare ve Borlu nahiyeleri takip eder. 1531de kazada Demirci ve Borlu olmak üzere iki nahiye bulunurken 1575 yılına gelindiğinde Karataş ve Ortapare adında iki nahiye eklendiği ve köy sayısının da sekiz adet arttığı görülmektedir.⁷⁶

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Demirci kazasında üç nahiye bulunmaktadır. Bunlardan biri Ortapare nahiyesidir. Merkezi 42 haneli ve 204 nüfuslu Ahmetler köyüdür. Nahiye 34 köy bağlıdır. İkinci nahiye ise Karataş'tır. Nahiye merkezi 71 haneli ve 376 nüfuslu Kürcü köyü olup nahiye 52 köy bağlıdır. Diğer bir nahiye ise Şehir nahiyesidir. Nahiye merkezi 64 haneli 578 nüfuslu Akdere köyü olup nahiye 41 köy bağlıdır.⁷⁷

Kaza dahilinde 1835 yılında Şehir, Ortapare ve Karataş adıyla üç nahiye bulunmaktadır. 1835'te Şehir'de 34 köy, Ortapare'de 31 köy, Karataş'ta 49 köy ve 5 çiftlik vardır. 1842 yılına gelindiğinde ise Şehir'de 32, Ortapare'de 28, Karataş'ta 48 köy bulunmakla birlikte nereye dahil olduğu bilinmeyen 5 adet çiftlik bulunmaktadır.

⁷³ Manisa İl Yıllığı, 2000, s. 64-65.

⁷⁴ Bilgi, a.g.m., s. 87.

⁷⁵ Ömer Lütfi Barkan, "Tahrir Defterlerinin İstatistikî Verimleri Hakkında Bir Araştırma", IV. Tarih Kongresi (Ankara 10-14 Kasım 1948), Kongreye Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s. 292.

⁷⁶ Adamaz, a.g.t., s.163-164.

⁷⁷ Gökmen, a.g.e., s. 105.

1835te Şehir’de 2.010, Ortapare’de 2.133 ve Karataş’ta 4.785 ve çiftliklerde 202 erkek nüfus ikamet etmektedir.⁷⁸

Demirci nahiyelerinin 1834-1908 arası nüfus artışına bakacak olursak bu artış %73 olarak gerçekleşmiştir. Nahiyelerden nüfusu en fazla olanı Ortapare nahiyesi ondan sonra Şehir nahiyesidir. 1908 yılına gelindiğinde nahiyelerin nüfusunun %46 sı Karataş, %27 si Ortapare ve %25i de Şehir nahiyesinde ikamet etmekteydi. Nahiyelerdeki her bir hanede oturan ortalama nüfusa gelince 1307/1889 yılında Şehir nahiyesinde 1.335 hanede 7.139 kişi yaşamakta ve her haneye ortalama 4,9 kişi düşmektedir. Ortapare nahiyesinde 1.547 hanede 7.139 kişi yaşamakta ve hane başına 4,8 kişi düşmektedir. En büyük nahiye olan Karataş nahiyesi ise 13.006 kişi yaşamakta ve hane başına 5,1 kişi düşmektedir.⁷⁹Nahiyelerin nüfusunu aşağıdaki tablodan daha net görebilmekteyiz.

Tablo-3 Demirci Kazası Nahiyeleri Nüfusu ve Nüfus Artışı⁸⁰

Nahiye	1834	1842	1850	1908	1834-1908 arası nüfus artışı	1842-1908 arası nüfus artışı
Karataş	-	8.941	12.032	13.988		%56,4
Ortapare	-	4.086	5.490	8.187		%100,3
Şehir	-	4.185	4.956	7.698		%83,9
Toplam	17.232	17.212	21.069	29.873	%73	%73,5

Geçen 55 yılda nüfus artışı %73 olarak gözlemlenmiştir. En fazla nüfus artışı Ortapare nahiyesinde olmuştur. Aşağıda nahiyenin 1835’teki nüfusunu gösteren bir tablo verilmiştir.

⁷⁸ Nejdett Bilgi, “Tanzimat’ın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı’nda Nüfus”, İsmail Aka Armağanı, İzmir, 1999, s. 276.

⁷⁹ Gökmen, a.g.e., s. 106.

⁸⁰ Gökmen, a.g.e. s.105.

Tablo-4 1835 Yılında Demirci Şehir Nahiyesi Erkek Nüfusu⁸¹

Köyler ve Çiftlikler	Gayri müslim					Müslim				Toplam
	Ala	Evsat	Edna	Sabi	Yekün	Tuvana	Sabi	Müsi nn	Yekün	
Akdere	-	-	-	-	-	21	28	13	62	62
Örücüler	-	-	-	-	-	23	17	8	48	48
Kulalar	-	-	-	-	-	28	63	20	111	111
Çanakçı	-	-	-	-	-	36	41	25	102	102
Yassıca	-	-	-	-	-	13	3	-	16	16
Serke	-	-	-	-	-	7	13	9	29	29
Çoruk	-	-	-	-	-	14	7	4	25	25
Kemahse	-	-	-	-	-	9	6	3	18	18
Bağırkan	-	-	-	-	-	7	6	1	14	14
Hocalar	-	-	-	-	-	15	10	3	28	28
Rahmanlar	-	-	-	-	-	13	11	13	37	37
Ulacık	-	-	-	-	-	32	19	17	68	68
Bıyıklar	-	-	-	-	-	9	9	8	26	26
Kavalar	-	-	-	-	-	51	34	18	103	103
Yaylalar	-	-	-	-	-	12	13	9	34	34
Kıran Okçular	-	-	-	-	-	18	31	12	61	61
Kulağuzlar	-	-	-	-	-	28	34	23	85	85
Kolhancı	-	-	-	-	-	30	19	11	60	60
Kuzu	-	-	-	-	-	44	42	12	98	98

⁸¹ Bilgi, a.g.m.,277-278

Kurttutan	-	-	-	-	-	14	5	5	24	24
Öksüzlü	-	-	-	-	-	14	15	8	37	37
Saik	-	-	-	-	-	22	20	7	49	49
Sağnıç	-	-	-	-	-	29	34	19	82	82
Kazgancı	-	-	-	-	-	17	12	6	35	35
Tekeler	-	-	-	-	-	35	34	14	83	83
Serçeler	-	-	-	-	-	20	33	13	66	66
Yürkan	-	-	-	-	-	38	27	15	80	80
Kerpiçlik	-	-	-	-	-	20	32	13	65	65
Eskihisar	-	-	-	-	-	28	17	9	54	54
Yortancık	-	-	-	-	-	29	14	8	51	51
Viran	-	-	-	-	-	45	35	12	92	92
Hoşçalar	-	-	-	-	-	48	29	18	95	95
Sevinçler	-	-	-	-	-	67	35	27	129	129
Umranlar	-	-	-	-	-	18	18	7	43	43
Ceman yekün	-	-	-	-	-	854	766	390	2010	2010

Tabloya göre 1835 te Şehir nahiyesinde 2010 erkek yaşamaktaydı. Bunun iki katı kadın yaşadığı varsayıldığında nahiye'nin 1835teki toplam nüfusu 4020 kişi olur. Nahiye'de gayri müslime rastlanmamıştır.

2- Şehir Nahiyesi Köyleri ve Nüfusları

Şehir nahiyesinde 1835'te 2.010 erkek yaşamaktadır. 1842'de ise 2.150 erkek ikamet etmekteydi. Aynı sayıda kadın yaşadığı düşünülürse nahiye nüfusu 4300 olduğu görülür. Temettuât sayımlarında haneler esas alınmış olup aynı hanede yaşayan kişilere farklı numaralar verilmiştir. Haneden kastedilen köydeki kaçınıcı hane olduğu,

numaradan kastedilen ise kaçınıcı vergi mükellefi olduğudur.⁸² Bazı hanelerde 2, 3 hatta 4 ailenin bulunduğu görülmüştür. Temettuât sayımları, vergi tespiti için yapıldığından nüfus defteri kadar gerçeği yansıtmasa da her hanede beş kişi yaşadığı düşünülerek tahmini nüfus bulunabilmektedir. Aşağıdaki tabloda temettuât defterlerindeki köylerin hane sayıları ile bunların beş ile çarpımı sonucu elde edilen tahmini nüfusları verilmiştir.

Tablo-5 Temettuât Defterlerine Göre Şehir Nahiyesi Köylerinin Hane Sayıları İle Tahmini Nüfusları

Köy Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus	Köy Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Akdere	25	125	Sağnıç	34	170
Bağırğan	8	40	Saik	29	145
Çanakçı	53	265	Serçeler	27	135
Çoruk	14	70	Serke	11	55
Eskihisar	31	155	Tekeler	37	185
Hocalar	15	75	Sevinçler	67	335
Hoşçalar	50	250	Ulacık	38	190
İmrenler	23	115	Viran	45	225
Kayranokçular	27	135	Yassıca	8	40
Kazgancı	18	90	Yaylalar	18	90
Kemah	11	55	Yortan	43	215
Kerpiçlik	28	140	Yortancık	22	110
Koğancı	29	145	Alağaç	14	70
Kulağuzlar	48	240	Bozcaatlı	18	90
Kulalar	51	255	Conhisar	19	95
Kurttutan	13	65	Karaağaç	1	5
Kuzu	50	250	Köleköy	6	30
Mahmutlar	54	270	Kurşunlu	17	85
Öksüzlü	15	75	Martoloz	10	50
Örücüler	23	115	Olukköy	6	30
Rağıllar	25	125	Tahtacı	5	25
Rahmanlar	23	115			
Toplam Hane Sayısı: 1.109			Tahmini Nüfus: 5.545		

Tabloya göre XIX. yüzyıl ortalarında Şehir nahiyesindeki köy ve çiftliklerde 1.109 hanede 5545 kişi yaşamaktadır. Şehir nahiyesinde Karaağaç Çiftliği 1 hane ve 5 tahmini nüfusuyla nüfusu en az yerleşim yeridir. Bunu köy olarak sekizer hane ve 40'ar nüfusla Bağırğan ve Yassıca takip etmektedir. Sevinçler köyü ise 67 hane ve tahmini 335 nüfusuyla nüfusu en fazla olan yerleşim yeridir. Nahiye'deki en fazla nüfuslu ilk on

⁸² Kütükoğlu, a.g.m., s. 398.

köy ise şunlardır: Sevinçler 67 hane 335 kişi; Mahmutlar 54 hane 270 kişi; Çanakçı 53 hane 265 kişi; Kulalar 51 hane 255 kişi; Hoşçalar 50 hane 250 kişi; Kuzu 50 hane 250 kişi; Kulağuzlar 48 hane 240 kişi; Viran 45 hane 225 kişi; Yortan 43 hane 215 kişi ve Ulacık 38 hane 190 kişi. Nahiye yüz haneyi aşan bir köy bulunmamaktadır. Nahiye'deki 43 köy ve çiftlikteki hane ortalaması 25 olup 25 köy ve çiftliğin ortalaması bu sayının altında bulunmaktadır. Kazada nahiye'nin 335 nüfuslu köyü olan Sevinçlerden daha büyük köyler bulunmaktadır. Bu köyler 342 nüfusla Yağcı, 369 nüfusla Pulluca, 382 nüfusla Karapınar, 396 nüfusla Marmaracık ve 562 nüfusla İciklerdir.⁸³

II-Temettuât Defterlerindeki Vergi Mükelleflerinin Sektörel Dağılımı

1- Temettuât Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı

Temettuât defterlerinden elde ettiğimiz bilgiler, Şehir nahiyesinde yaşayan kişilerin hangi mesleklere sahip olduklarını ve bu meslekleri sektörlere göre tasnif etmeye imkan vermektedir. Bu sektörler şöyle gruplandırılabilir. Birinci grupta tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, ikinci grupta esnaflar, üçüncü grupta dini, idari ve askeri sınıftan olanlar, dördüncü grupta ise ihtiyar, sabi, ama, yetim vb. olanlar bulunmaktadır. Defterlerdeki bilgiler ışığında nahiye'deki sektörel dağılım aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo-6 Şehir Nahiyesi'nde Temettuât Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Uğraş Alanlarına Göre Sektörel Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Gruplar	Sayısı	%
Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanlar	1.016	91.5
Esnaflar	3	0.2
Dini, İdari ve Askeri Sınıftan Olanlar	44	4
Alil, Sail, İhtiyar, Sabi, Ama, Yetim, Mesleği belirtilmeyen vs.	46	4.1
Toplam	1.109	100

⁸³ Gökmen, a.g.e., s. 116

Tablodaki rakamlara bakılacak olursa yazımı yapılan 1.109 vergi mükellefinin büyük çoğunluğunun (%61,5) tarım ve hayvancılıkla uğraştığını görmekteyiz. En az mükellefin bulunduğu meslek grubu ise %0,2 ile esnaflardır. İdari, dini ve askeri sınıf %4, ama sabî ihtiyar vb. %4,1'lik bir yüzdelik dilime sahiptir. Bu tabloda genel olarak tasnif ettiğimiz sektör grupları aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2-Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Mükellefler

Temettuât defterleri ışığında Şehir nahiyesini tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar başlığı altında incelediğimizde en kalabalık meslek grubu 820 kişiyle rençber taifesidir. Onu 155 kişiyle ırgat taifesi takip eder. Çoban taifesinden 11 kişi, erbab-ı ziraatten 11 kişi, ashabı çiftlikten 10 kişi, hizmetkar beş kişi, bahçevan iki kişi, adi hizmetkar iki kişi şeklinde toplam 1.016 kişidir.

Bu sektörler içerisinde en büyük meslek grubunu 820 kişiyle rençberler oluşturmaktadır. Hemen hemen her köyde bu meslekten insanlara rastlamak mümkündür. Ancak tamamı rençber taifesinden oluşan köy bulunmaktadır. En fazla rençber bulunan köy 57 kişiyle 67 haneli Sevinçler köyüdür. Bir diğer meslek sahibi grup 155 kişiyle ırgat taifesidir. Irgat taifesine Bağırgan, Tahtacı, Karaağaç dışında tüm yerleşim yerlerinde rastlamak mümkündür. Bu grupta yer alan bir diğer meslek grubunu çoban taifesi oluşturmaktadır. Çobanlık yapan kişiler Hoşçalar, Hocalar, Rahmanlar, Serçeler, Ulacık ve Viran köylerinde ikamet etmektedir. Tarım sektöründe çalışanların en önemlisini erbab-ı ziraat oluşturmaktadır. Kerpiçlik, Mahmutlar, Rağıllar, Saik, Serçeler, Sevinçler ve Viran köylerinde mesleği erbab-ı ziraat olarak zikredilen kişilere tesadüf edilmiştir. Bu gruptaki bir diğer meslek grubu ashab-ı çiftlikattır. Bu grup üyelerine çiftliklerde rastlanmıştır. Hoşçalar, Kazgancı, Saik, Sevinçler ve Yortan'da hizmetkara, Çanakçı köyünde ise adi hizmetkara rastlanmıştır.

3- Şehir Nahiyesindeki Esnaflar

Esnaf grubu Şehir nahiyesinde en az rastlanan sektörel gruptur. Yalnızca üç adet esnafa rastlanmıştır. Bunlar değirmenci, katırcı ve demirci esnafıdır. Çoruk köyünden

Kara Süleyman Oğlu Halil değirmenci esnafı,⁸⁴ Kuzu köyünden Çayır Oğlu İbrahim katırcı esnafı⁸⁵ ve Saik köyünden Hacı İsmail Oğlu Hacı İsmail demirci esnafı olarak kaydedilmiştir.⁸⁶ Köyler nüfusunun çoğunlukla tarım ve hayancılıkla uğraşıyor olması ve ihtiyaç durumu esnaf sayısının az olmasını etkilemiş olmalıdır. Bu mesleklere bakıldığında köylülerin ihtiyaçlarını karşılayan meslekler olduğu görülmektedir.

4-Dini, İdari ve Askeri Alanda Hizmet Veren Mükellefler

Dini, idari ve askeri sınıftan olan kişilere temettuât defterlerinde rastlamak mümkündür. Dini sınıfa imam ve hatipler girmekte olup bu imam ve hatiplerin hangi camide hizmet verdiği belirtilmemiştir. İdari alanda hizmet veren bir adet muhtara rastlanmıştır. Genel olarak askeri sınıfın sayısı fazladır. Aşağıdaki tabloda köyler bazında bu meslek grubuna dahil olan kişiler sayısı verilmiştir.

Tablo-7 Şehir Nahiyesinde Dini, İdari, Askeri Alanda Görevli Kişiler ve Sayıları

Köy Adı ve Hane Sayısı	Berathlı Hatip	İmam	Talebe	Asker	Zaptiye	Tımarlı Süvari	Tımarlı Zaptiye	Tımarlı Tekaüd	Muhtar
Akdere -25	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Bağırhan-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çanakçı-53	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Çoruk-14	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Eskihisar-31	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hocalar-15	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Hoşçalar-50	-	1	-	1	1	-	-	-	-
İmrenler-23	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kayranokçular-27	-	1	-	-	-	-	-	-	-

⁸⁴ BOA. ML. VRD. TMT. No: 1804, s. 50

⁸⁵ BOA. ML. VRD. TMT. No: 1811, s. 33

⁸⁶ BOA. ML. VRD. TMT. No: 1811, s. 33

Kazgancı-18	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kemah-11	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kerpiçlik-28	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Koğancı-29	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kulağuzlar-48	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kulalar-51	-	1	1	-	2	-	-	-	-
Kurttutan-13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuzu-50	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Mahmutlar-54	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Öksüzlü-15	1	1	-	-	-	-	1	-	-
Örücüler-23	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Rağıllar-25	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Rahmanlar-23	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Sağnıç-34	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Saik-29	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Serçeler-27	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Serke-11	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Sevinçler-67	-	1	-	2	-	-	-	-	-
Tekeler-37	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Ulacık-38	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Viran-45	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Yassıca-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaylalar-18	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Yortan-43	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Yortancık-22	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Alağaç-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bozcaatlı-18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Conhisar-19	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karaağaç-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Köleköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kurşunlu-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Martoloz-10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Olukköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tahtacı-5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam-1109	2	29	1	5	5	-	1	1	1

Tabloya göre Şehir Nahiyesinde 2 beratlı hatip, 29 imam, görev yapmaktadır. Bu rakamlar nahiye ait köylerden en az iki tanesinde cami bulunduğu ve cuma namazı kılındığını göstermektedir. İmamların görev yaptığı ibadethanelerin mescit olduğunu söylemek mümkündür. Bu rakamlara göre Şehir nahiyesindeki 34 köy ve dokuz çiftlikten 29'unda cami veya mescit bulunduğu söylenebilir. Yassıca, Eskihisar, Kurttutan ve Bağırgan köylerinde cami ve mescit bulunmamaktadır. Çiftliklerin hiçbirinde cami ve mescide rastlanmamıştır. İmam ve hatipler dışında, bir adet muhtar, bir adet talebe, beş adet asker, beş adet zaptiye tebaası, bir adet tımarlı zaptiye ve bir adet tımarlı tekaüd bulunmaktadır. Karataş nahiyesinin aksine Şehir nahiyesinde tabibe rastlanmamıştır. Bu durum hasta kişilerin Karataş nahiyesine tedavi amaçlı gidip geldiklerini yada alternatif yöntemleri kullandıklarını düşündürmektedir.

5-İhtiyar, Sabi, Yetim, Sahib-i Fıraş, Âmâ, İane İle Geçinenler ve Arazisi Olmayanlar

Şehir Nahiyesinde 1.109 vergi mükellefi bulunmaktadır. Bu kişilerden 46 (%4,1) kişi içinde alil, ihtiyar, sahib-i fıraş, yetim, sabi, ve mesleği belirtilmeyenler yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda her köyden bu gruba dahil edilen kişilerin sayısı gösterilmiştir

Tablo-8 Şehir Nahiyesinde Bulunan Alil, İhtiyar, Sahib-i Fıraş, Âmâ, İane ile Geçinen, Yetim, Sabi, Mesleği Belirtilmeyen Kişilerin Sayısı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Alil	İhtiyar	Sâhib-i Fıraş	Âmâ	İaneİle Geçinen	Yetim	Sabi	Mesleği Belirtilmeyen	Meczub	Sail
Akdere -25	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Bağırgan-8	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-
Çanakçı-53	-	-	-	-	-	-	-	4	1	1
Çoruk-14	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Eskihisar-31	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
Hocalar-15	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Hoşçalar-50	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
İmrenler-23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kayranokçular-27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kazgancı-18	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
Kemah-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kerpiçlik-28	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Koğancı-29	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Kulağuzlar-48	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1
Kulalar-51	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kurttutan-13	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Kuzu-50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mahmutlar-54	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-

Öksüzlü-15	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Örücüler-23	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Rağıllar-25	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Rahmanlar-23	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Sağniç-34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saik-29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Serçeler-27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Serke-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevinçler-67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekeler-37	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Ulacık-38	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Viran-45	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Yassica-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaylalar-18	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-
Yortan-43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yortancık-22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Alağaç-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bozcaatlı-18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Conhisar-19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karaağaç-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Köleköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kurşunlu-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Martoloz-10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Olukköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tahtacı-5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam-1109	2	1	4	-	6	2	17	4	5	5

Bu grupta yer alan kişilerin ya hiç gelirleri yoktur yada çok azdır. Bu gruptaki kişiler hiç bir köyde sayıca fazla değildir. Bazı kişiler yetim ve sabi olarak kaydedilmiş olup bu tip kişilere genellikle anneleri vasi tayin edilmiştir. Yetim veya sabi kişilerin

miras yoluyla mal varlıklarının olduğu düşünülebilir. Tabloda yer alan köylerde 2 tane alil, 5 tane sail, 1 tane ihtiyar, 4 sahib-i firaş, 6 tane ianeyle geçinen, 2 yetim, 17 sabi, 15 meczub, 4 tane de mesleği belirtilmeyen kişi bulunmaktadır. Tabloda yer alan kişilerden iane ile geçinenler dışında yer alan kişilerin büyük kısmının az da olsa gelir getiren bir gayrimenkulü bulunmaktadır

III-Vergi Mükelleflerinin Sosyal Statüleri

1-İsimler

Temettuât defterleri o dönemin sosyal tarihi açısından önemlidir. Defterlerde kayıtlı vergi mükelleflerinin isimlerinin, şöhretlerinin, unvanlarının, mesleklerinin lakaplarının ve resmi görevlerinin temettuât defterlerinde belirtilmiş olması bu düşünceyi doğrulamaktadır.⁸⁷ Temettuât defterlerinde vergi mükelleflerinin isimlerini yazılmış olması o dönemde o yerleşim yerinde kullanılan isimleri göstermesi yönüyle önemlidir. Temettuât defterlerinde kişilerin isimleri “Falan Oğlu Filan” ibaresiyle kaydedilmiştir. Bu defterlerde aile ve sülale isimlerine rastlanmamaktadır. Temettuât defterlerince ilk olarak hane sahibinin adı yazılmış, sonra oğlu ibaresi eklendikten sonra baba adı yazılmıştır. Örneğin Ali Oğlu Hasan.⁸⁸ Şehir nahiyesine ait temetuât defterlerinde zikr edilen isimler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-9 Şehir Nahiyesi Köylerinde Kullanılan İsimler

İsim	Kullanan Kişi Sayısı	İsim	Kullanan Kişi Sayısı
Abdi	3	Abdullah	18
Abdurrahman	3	Abdülkadir	1
Abdülmslim	1	Ahmet	121
Aişe	1	Ali	166
aziz	1	Baki	1
Bedir	1	Bekir	21
Bilal	3	Cafer	4
Cavit	1	Davut	4
Derviş	14	Durali	1
Elif	1	Emin	1

⁸⁷ Öztürk, “Konya Temettuât...”, s. 534.

⁸⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1795, s. 2.

Emine	1	Emir	11
Emirali	1	Emrullah	1
Esat	1	Eyyüb	11
Fazlı	1	Habib	10
Halil	132	Halim	1
Hamza	4	Hasan	87
Hasan	87	Hatice	1
Himmet	24	Hüseyin	122
İbrahim	110	İsa	5
İsmail	98	Kadir	7
Kerim	14	Lütfullah	1
Mahmut	7	Mehmet	107
Memiş	2	Meryem	1
Murat	7	Musa	26
Mustafa	158	Muhammet	159
Nasuh	2	Nebi	5
Numan	6	Nuri	1
Nurullah	4	Osman	52
Ömer	24	Rahim	2
Rahman	2	Rahmet	2
Ramazan	6	Rasil	3
Salih	7	Sefer	2
Selim	1	Sinan	3
Süleyman	73	Şaban	3
Şahin	2	Şerif	11
Tahir	1	Tufan	1
Ümmügülsüm	1	Veli	24
Yahya	2	Yakup	2
Yunus	2	Yusuf	13
Kullanılan Toplam İsim Sayısı: 77		İsimleri Kullanan Kişi Sayısı: 1.747 (Baba adları ile birlikte)	

Tabloya incelenecek olursa Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerde 77 farklı isim kullanıldığı görülmektedir. Bazı isimlerin sıkça kullanıldığı görülmüştür. Örneğin;166 kişi Ali,159 kişi Muhammed, 158 kişi Mustafa, 122 kişi Hüseyin, 121 kişi Ahmet, 110 kişi İbrahim,107 kişi Mehmet ve 73 kişi Süleyman ismini kullanmıştır. Defterlerde adı geçen isimlerin çoğunluğunu peygamber ve sahabe isimleri oluşturmaktadır. Erkekler dışında herhangi bir kazancı veya malı mülkü olan kadınlara ait de temettuât kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıtlardan bu kadınları isimleri de öğrenilebilmektedir. Bu isimler arasında Aişe (1), Elif (1), Emine (1), Hatice (1), Meryem (1), Ümmügülsüm (1) olmak üzere altı adet kadın ismi bulunmaktadır. Defterlerde baba adları dahil olmak üzere toplam 1747 isim zikredilmiştir

2- Unvanlar ve Lakaplar

Bir aileye yada bir kişiye görevinden dolayı unvan verilebilir. Unvan; birinin işi mesleği veya toplum içindeki statüsünü belirtmek için verilen addır.⁸⁹ Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerde oturan kişilerin sosyal statülerini belirten birçok unvan kullanılmıştır. Bu unvanlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-10 Şehir Nahiyesinde Sosyal Statü Belirten Unvanlar

Sosyal Statü Belirten Unvanlar	Kullanan Kişi Sayısı	Sosyal Statü Belirten Unvanlar	Kullanan Kişi Sayısı
Hacı	111	Ağa	12
Molla	72	Derviş	16
İmam	25	Hoca	4
Kethüda	6	Hafız	2
Efendi	8	Kadı	7
Bey	3	Şeyh	3
Beşe	3	Çelebi	1
Sipahi	1	Mülazım	1
Toplam	261	Ayan	1

Tabloya göre Şehir nahiyesinde 111 kişi hacı unvanını taşımaktadır. Defterlerde zikri geçen 1.747 kişiden 111'i (%6.3)'ü hacı olarak kaydedilmiştir. Hacıların Demirci

⁸⁹ Dictionnaire Larousse, “Unvan”, Ansiklopedik Sözlük, C. 6, s. 2389.

kazası merkezindeki oranı %7,05'tir. Kaza merkezinde ikinci sırayı Efendi unvalı kişiler alırken Şehir nahiyesinde Molla unvanlılar ikinci sıradadır. Kaza merkezinde bir adet Beşe unvanlı bulunurken Şehir nahiyesinde üç adet Beşe unvanlı kişi bulunmaktadır. Genel olarak ifade edersek 72 Molla, 25 İmam, 12 Ağa, 8 Efendi, 7 Kadı, 6 Kethüda, 4 Hoca, 3 Beşe, 3 Şeyh, 2 Hafız, 1'er adet de Çelebi, Mülazım, Ayan, Sipahi ve Mektepnîşin olmak üzere 261 unvan sahipli kişi bulunmaktadır.

Lakap, kişiye kendi adının dışında sonradan verilen ada denilmektedir. Türklerde lakap takmak çok eski bir gelenektir ve çocuk belli bir yaşa gelip bir kahramanlık yapmadıkça kendine lakap verilmezdi. Osmanlı padişahlarından bazıları da kendi kişiliklerini yansıtan lakaplar almışlardır. Örneğin II. Mehmet'e "Fatih", IV. Mehmet'e "Avcı", I. Selim'e "Yavuz" I. Süleyman'a "Kanuni" lakapları verilmiştir.⁹⁰

Şehir nahiyesi köylerinde toplam 226 çeşit lakaba rastlanmıştır. Bunları kullanan 533 kişi bulunmaktadır. Lakapların tümü ve kullanım sıklıkları aşağıdaki tabloda toplu halde verilmiştir.

Tablo-11 Şehir Nahiyesi Köylerinde Kullanılan Lakaplar ve Kullanım Sıklıkları

Abalı 2	Civil	Felek	Kel 2	Sarı 20
Adak	Cura	Fener	Kemahlı 2	Sekiz
Adanalı 2	Cüretli	Gamcı	Kemancı	Selendili
Ahmetçe 4	Çakal 2	Ganı	Keskin 3	Sırık
Akça 4	Çakıcı	Göde 2	Kıdır	Sofu
Akkuş	Çakır 2	Gök 2	Kıranlı	Solak 7
Alaiyeli	Çakırlı	Gökali	Kırık	Sulu
Alaşehirli	Çakmak	Gökçe 3	Kırmızı	Şal
Alemdar	Çaldar	Gökoğlan 4	Kırtık	Şam
Aliş	Çandır	Gömlüksiz	Kısa	Taşçı
Altıoğlan 2	Çayır 4	Gördüslü	Kıvrık 2	Telli
Amedli	Çelebi 4	Gülece 2	Kızıl 2	Teryedi
Arap3	Çemen	Güllü	Kızılca	Tıngır
Arık	Çengelli 5	Haban	Kızılkeçili	Tobaç 2
Armutçu 4	Çerağ	Hanyalı	Koca 40	Tolguş
Aşık 2	Çetmi 2	Haracı	Kocabaş 2	Topal 12
Aygır	Çıkrıkçı	Harmancı 2	Kocabey	Tülü

⁹⁰ Ertan Gökmen. Osmanlı Taşrasında Lakaplar. Türk Yurdu Dergisi.2011.Ankara.S.292 s.162

Aynalı	Çimen	Hartalı 2	Kocakulak	Ulacıklı
Ayvazca	Çoban 14	Hatti	Kozan	Usta
Azgın 2	Çolak	Hazır 5	Köle 13	Uzun 4
Babuşçu	Çömez	Helvacı	Kuduz	Ümmühancı
Bacaksız 3	Çullu 3	Hödüklü	Kulalarlı	Yahşi
Bağıranlı	Dağlı 2	Hülleli	Kulalı	Yar
Bahşi 2	Davulcu	İrzi	Kurban	Yaylalı
Balcı	Dayı 3	İmam	Kuruca 3	Yegan 2
Balı 2	Debbağ 2	İnceoğlu	Kuşçu	Yemen
Battal 2	Dede 2	Kabak	Kuşlu	Yemeni
Baykuş	Değirmenci	Kabakulak	Küçük 6	Yörük 6
Bayraktar 4	Deli 1 4	Kabaş	Külahlı 2	Zaman 2
Bazergan	Delibaş	Kacar	Kürcülü	Zara
Bedeli	Delioğlu	Kafa 2	Kürt 3	Zeybek 5
Beğli İlli	Demirci 5	Kalalı	Mamaklı	Zoran 2
Bekilli	Derviş	Kalaycı	Martalı	Zorba
Bektaş	Deve	Kamer	Mavi	Zurnacı 3
Bodur 2	Develi	Kangal	Mazal 3	
Boyaylak	Doyman	Kapusuz	Mazan 2	
Boz 6	Dukan 2	Kara 55	Mekan	
Böcek 2	Duman	Karabacak 3	Mıstan 4	
Bölükbaşı	Durhasanlı 3	Karabey	Mir	
Buğdaycı	Eğri 2	Karagöz	Osmanca	
Bursalı	Eksik	Karakulah	Otacı	
Cansız	Ekşi	Karataşlı	Öksüz 6	
Cebeci	Elmacı	Karcı	Pandı	
Cekeli	Emir 2	Karık	Pankuduz 3	
Cevri	Endaz	Kavcar	Pazarcı 2	
Cezayirli 2	Eski 3	Kazak 3	Revikli	
Cimri	Eskici 2	Kazgancılı	Sabi	
Civelek	Ezedinli	Keçeli 2	Sağır 4	

Kişilerin kullandıkları bu lakapları çeşitli şekillerde kategorilere ayırmak mümkündür. Yer ismi olarak kullanılan lakaplar ve sıklığı şöyledir; Adanalı (2), Alaiyeli, Alaşehirli, Ahmedli, Bağıranlı, Bursalı, Cezayirli (2), Çakırlı, Durhasanlı (3), Ezedinli, Gördüslü, Hanyalı, Hartalı (2), Hödüklü, Kalalı, Karataşlı, Kazgancılı, Keçeli (2), Kemahlı (2), Kayranlı, Kızılkeçili, Kulalarlı, Kulalı, Kuşlu, Kürcülü, Mamaklı, Selendili, Ulacıklı ve Yaylalı.

Meslek olarak karşımıza çıkan lakaplar ve kullanım sıklıkları şöyledir; Armutçu (4), Balcı, Babuşçu, Bölükbaşı, Buydaycı, Cebeci, Çıkrıkcı, Davulcu, Debbağ (2), Demirci (5), Elmacı, Eskici (2), Harmancı (2), Helvacı, Kalaycı, Karcı, Kemerci, Kuşçu, Otacı, Pazarcı (2), Taşçı, Zurnacı (3), Çoban (14) ve Değirmenci.

Fiziksel özellik olarak karşımıza çıkan lakaplar ve kullanım sıklıkları şöyledir; Abalı (2), Akça (4), Battal (2), Bodur (2), Boz (6), Cansız, Çolak, Gök (2), Gömleksiz, Kabakulak, Kara (55), Karabacak (3), Karagöz, Kırmızı, Kısa, Kıvrık (2), Kızıl (2), Kızılca, Koca (40), Kocakulak, Kuruca (3), Küçük (6), Sağır(4), Sarı (20), Solak (7), Topal (12), Uzun (4), Bacaksız (3) ve Çakır (2)

Alay içerikli lakaplar ve kullanım sıklıkları şöyledir; Akkuş, Aliş, Altıoğlu (2), Aygır, Azgın (2), Ballı (2), Baykuş, Böcek (2), Cimri, Civelek, Civil, Çakal (2) Çengelli (5), Çömez, Deli (14), Delioğlu, Deve, Duman, Eğri (2), Kabak, Kabaş, Kaçar, Kapusuz, Kıcı, Kırık, Kırtık, Kuduz, Sırık, Sulu, Telli, Teryedi, Tıngır, Tülü, Yahşi ve Zorba. Bunlar dışında etnik kökene dayalı lakaplara da rastlanmış olup bunlar arasında Arap (3), Kürt (3), Yörük (6) bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ YAPI

I- Tarım

Manisa gerek coğrafi yapısı gerekse sahip olduğu tarıma uygun özellikler nedeniyle Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim merkezlerinden biridir. XIX. yüzyıl başlarında Manisada tarım geçimlik düzeyden pazar için üretim düzeyine geçilmiştir. Bundan dolayı pamuk tütün zeytin gibi sanayi bitkileri yetiştirilmesi yaygındır.⁹¹ Demirci kazasındada tarım ve hayvancılık geliştirmiştir denilebilir. Kaza ticaret yollarının üzerinde olmadığından halk daha çok tarım ve havıacılığa yönelmiştir. Tahrir defterlerindeki bilgiler kazada hububat ekiminin önemli olduğunu göstermektedir. Ekilen ürünler arasında buğday ve arpa ilk sırayı alır. Meyvecilik, bağcılık ve bostan üretimi bunları takip etmektedir⁹²

A-Nahiye Arazisi ve Tarımı

1-Nahiyedeki Tarım Arazisi Miktarı ve Ekimi Yapılan Ürünler İçin Kullanımı

Temettûat defterleri incelendiğinde Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerde hayvancılıkla birlikte ekim-dikim faaliyetlerinin yapıldığı da görülmektedir. Defterlerden elde edilen bilgilere göre Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerde oturan kişilerin arazileri ile bunlar üzerinde ziraatı yapılan ürünlerin neler olduğu ve bu ürünler için ayrılan tarım alanlarının miktarını tespit edilebilmektedir. Temettûat defterlerinde Şehir nahiyesinde tarım yapılan araziler; Mezru Tarla, Gayr-i Mezru Tarla, Nadas Tarla, Hafr Olunan Boya Tarlası, Ekilen Boya Tarlası, Müşterek Ekilen Boya Tarlaları, Palamut Koruları ve Bağ Arazileri şeklinde belirtilmiştir. Karataş nahiyesinin aksine Şehir nahiyesinde elma bahçesine rastlanmamıştır. Şehir nahiyesinde yaşayan kişilerin ellerinde belirtilen türde kaç parça arazi bulunduğu ve bunların dönümleri aşağıdaki tabloda verilmiştir

⁹¹ Manisa 95,a.g.e., s 76.

⁹² Adamaz, a.g.t., s. 238-239.

Tablo-12 Şehir Nahiyesinde Köyler Düzeyinde Arazi Çeşitleri

Köy Adı	Toplam Arazi	Mezrû Tarla	Bağ Arazi	Kazılan Boya Tarlası	Ekilen Boya Tarlaları	Boya Tarlası	Kökboya Tarlaları	Nadas Arazi	G.mezrû Arazi	Palamud Korusu	Elma Bahçesi
	Dönüm										
Akdere	251	201	25,5	5	11	8,5	-	-	-	-	-
Bağırğan	131	69	12	-	3	-	-	19	-	28	-
Çanakçı	767,5	622	78	0,5	12,5	1,5	-	20	33	-	-
Çoruk	267,5	218	11,5	-	4	1,5	-	10	-	22,5	-
Eskihisar	1.206,5	928	83	4,5	14,5	16,5	-	-	160	-	-
Hocalar	315	233	15,5	-	0,5	-	-	-	-	66	-
Hoşçalar	1.077,5	797	108,5	7	49	35	-	-	81	-	-
İmrenler	469	293	92,5	16	25,5	-	-	2	40	-	-
Kayran okçular	800,5	529	73,5	6,5	19,5	10	-	-	41	121	-
Kazgancı	282	167	30,5	-	13,5	10	-	-	-	61	-
Kemah	392,5	310	33	-	1	0,5	-	-	-	48	-
Kerpiçlik	1.178	792	77	23,5	28	7,5	-	-	250	-	-
Koğancı	736	527	66,5	6	16,5	6	-	-	45	69	-
Kulağuzlar	1.417,5	859	175,5	6	20	3,5	-	10	49	294,5	-
Kulalar	1.079	806	143,5	1,5	6	1	-	-	77,5	43,5	-
Kurttutan	378,5	276	25,5	7	6,5	-	0,5	-	-	63	-
Kuzu	1.616,5	1.066	108	21,5	45	26	-	-	87	263	-
Mahmutlar	961	799	66	-	38,5	16	1,5	40	-	-	-
Öksüzlü	433	151	17,5	-	4	-	1,5	26	-	233	-
Örücüler	377,5	264	41	1	19,5	11	-	-	1	-	-
Rağıllar	980,5	630	31	50,5	49	-	-	180	-	40	-
Rahmanlar	1.024	626	75,5	-	15	15,5	3	254	35	-	-
Sağnıç	680,5	523,5	88,5	-	12	13,5	-	25	10	8	-
Saik	773	382	37,5	3	14	10,5	-	-	45	281	-
Serçeler	885,5	599	74,5	10,5	25,5	6	-	-	170	-	-
Serke	56	28	21	-	4,5	2,5	-	-	-	-	-
Sevinçler	2.077,5	1.471	116	60	77	32	-	-	321,5	-	-
Tekeler	878,5	620	126,5	-	47,5	24	-	57	-	3,5	-

Ulacık	1.523	1.078	148	-	12,5	4	1	65	191	23,5	-
Viran	1.758,5	1.111	191	64,5	71	31,5	11,5	-	278	-	-
Yassıca	65	50	9	-	4,5	1,5	-	-	-	-	-
Yaylalar	395,5	182	35,5	2	-	-	-	-	40	136	-
Yortan	1.511,5	936	166,5	13	71	34	-	-	291	-	-
Yortancık	893	534	69	6,5	22	11	-	-	251	-	-
Alağaç	384	170	5	-	9	-	-	-	200	-	-
Bozcaatlı	811,5	500	12	13,5	39	-	-	70	-	177	-
Conhisar	771	511,5	26	21	3	-	-	150	-	59,5	-
Karaağaç	350	210	-	-	100	-	-	-	-	40	-
Köleköy	602	280	-	-	22	-	-	300	-	-	-
Kurşunlu	790,5	300	2	21	38	-	-	410	10	9,5	-
Martoloz	104	67	18	-	8,5	0,5	-	-	10	-	-
Olukköy	189	180	4	-	5	-	-	-	-	-	-
Tahtacı	306	300	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Toplam	31.907,5 %100	21.196 %66,5	2.540,5 %7,9	371,5 %1,1	994 %3,1	341 %1	19 %0,05	1.638 %5,1	2.717 %8,5	2.090,5 %6,3	-

Bir şehirdeki tarımsal faaliyetlerin niteliği hakkında az çok bilgi sahibi olabilmek için şehrin arazilerinin büyüklüğüne ve kullanım alanlarına ait sayısal verilerin bilinmesi gerekir.⁹³ Bu sebeple Şehir nahiyesi arazilerine ait bazı sayısal verileri zikretmek faydalı olacaktır. Mükelleflere ait arazilerin toplam miktarı 31.907,5 dönümdür. Bu arazilerin 21.196 dönümü (%66,4) Mezru' Tarla; 2.540 dönümü (%7,9) Bağ Arazisi; 371,5 dönümü (%1,1) Kazılan Boya Tarlası; 341 dönümü (%1,06) Boya Tarlası; 994 dönümü (%3,1) Ekilen Boya Tarlası; 19 Dönümü (%0,05) Kök Boya Tarlası; 1.638 dönümü (%5,1) Nadas Arazisi; 2.717 dönümü (%8,5) Gayr-i Mezru Tarla; 2.090,5 dönümü (%6,3) Palamut Korusudur. Yukarıdaki tabloyu aşağıdaki gibi yorumlamak mümkündür.

- ❖ Toplam arazi miktarı en fazla olan köy 1.686 dönümle Sevinçler
- ❖ Toplam arazi miktarı en az olan köy 56 dönümle Serke
- ❖ Toplam mezru arazisi en fazla olan köy 1.471 dönümle Sevinçler

⁹³ Gökmen, a.g.e., s. 197.

- ❖ Toplam mezru arazisi en az olan köy 28 dönümle Serke
- ❖ Toplam bağ arazisi en fazla olan köy 175,5 dönümle Kulağuzlar
- ❖ Toplam bağ arazisi en az olan köy 2 dönümle Kurşunlu
- ❖ Toplam kazılan boya arazisi en fazla olan köy 64,5 dönümle Viran
- ❖ Toplam kazılan boya arazisi en az olan köy 0,5 dönümle Çanakçı
- ❖ Toplam ekilen boya arazisi en fazla olan köy 100 dönümle Karaağaç
- ❖ Toplam ekilen boya arazisi en az olan köy 0,5 dönümle Hocalar
- ❖ Geliri kaydedilmeyen boya arazisi 32 köyde bulunmaktadır. En fazla 34 dönümle Yortanda, en az 0,5 dönümle Kemah ve Martoloz'da bulunmaktadır.
- ❖ 6 adet köyde kök boya arazisi bulunmaktadır
- ❖ Toplam kök boya arazisi en fazla olan köy 11,5 dönümle Viran
- ❖ Toplam kök boya arazisi en az olan köy 0,5 dönümle Kurttutan
- ❖ 16 köyde nadas araziye rastlanmıştır. En fazla nadas arazi 410 dönümle Kurşunlu'da, en az nadas arazi 2 dönümle İmrenler'de bulunmaktadır
- ❖ 24 köyde gayri mezru araziye rastlanmıştır. En fazla 291 dönümle Kulağuzlar, en az 8 dönümle Sağnıç'ta bulunmaktadır
- ❖ Palamut korusuna 24 köyde rastlanmıştır. En fazla 294,5 dönümle Yortan'da, en az 9,5 dönümle Kurşunlu'da bulunmaktadır.

Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde 2.717 dönüm gayr-i mezru arazinin bulunması kişilerin çeşitli nedenlerle arazilerini ekmediklerini yada ekemediklerini gösterir. Büyük miktarda (%5,1) arazi ise dinlenmesi için nadasa bırakılmıştır. Nahiye 1.725,5 dönüm yani toplam arazinin %5,4'lik bölümün kök boyaya ayrılmış olması bu bitkinin merkez dışında köylerde de üretiminin yapıldığını göstermektedir. Nahiye bostan arazisine rastlanmamış olup mezru araziler içinde olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda elma bahçesi arazisine de rastlanmamıştır. Bu durum meyve türlerinin dışarıdan temin edildiğini veya kaydedilmediğini göstermektedir.

2-Ekim Yapılan Ürün Çeşitleri

Çalışmamızın temel kaynağı olan temettuât defterlerinde ekilebilir araziler genel olarak mezru tarla, gayr-i mezru tarla, kök boya tarlası, palamut korusu, bağ ve bahçe şeklinde belirtilmiştir. Buradan yola çıkarak kazada kök boya, üzüm ve palamut

yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Elde edilen ürünlerle ilgili öşür kayıtları Şehir nahiyesi köylerinde bunlar dışında hangi ürünlerin ekimi yapıldığını göstermektedir. Defterlerdeki öşür kayıtları incelendiğinde nahiye köylerinde buğday, arpa, çavdar, nohut, burçak gibi ürünler yetiştirildiği görülmüştür. XIX. yüzyıla ait bu ürünler tahrir defterlerindeki ürünlerle benzerlik göstermektedir. Tahrir defterlerinde zikredilen ürünler arasında buğday, arpa, burçak, nohut, bakla, börülce, pamuk, mercimek, keten-kendir, üzüm, bostan, soğan, palamut, armut, iğde, sumak, dut, alef, kiraz, kestane ve boya bitkisi bulunmaktadır.⁹⁴ Belirtilen bu ürünlerden bazıları temettuât defterlerinde zikredilmemiştir. Bakla, mercimek, pamuk, soğan, armut, iğde, sumak, dut ve kestane temettuât defterlerinde zikredilmese de Şehir nahiyesinde az da olsa üretilip kayıt altına alınmamış olması ihtimal dahilindedir.

3-Ortak Arazi Kullanımı

Temettuât defterlerinden elde ettiğimiz bilgilere göre Şehir nahiyesinde bazı vergi mükellefleri, sahip oldukları arazileri ortakçılık usulüyle işletmekte oldukları görülmüştür. Ortakçılık genelde köylerde boya üretiminde yapılmakta olup çiftliklerdeki mezru tarlaların da ortak ekildiği görülmüştür.⁹⁵ Ortaklık yapan mükelleflerin ellerinde koşum hayvanları ve arazileri bulunmaktadır. Şehir nahiyesine bağlı 34 köy ve dokuz çiftlikten 12'sinde en az 1 kişinin ortaklık yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda köylerin hane sayılarıyla toplam arazi miktarları, ortaklık yapan hane sayıları ve bunların ortak ekim yaptıkları arazi miktarı verilmiştir.

Tablo-13 Şehir Nahiyesi Köylerinde Ortak Ekim Yapan Hane Sayıları İle Ortak Ekilen Arazi Miktarı ve Bunun Köy Arazisi İçindeki Payı

Köyün Adı ve Hane Sayısı	Köyün Toplam Arazisi (Dönüm)	Ortaklık Yapan Hane Sayısı	Ortak Ekilen Arazi Miktarı (Dönüm)	Ortak Ekilen Arazinin Köy Arazisi İçindeki %'si
Bağırhan-8	131	1	0,5	0,3
Çanakçı-53	767,5	1	1	0,13
Çoruk-14	267,5	1	2	0,7
İmrenler-23	464	1	5	1
Kemah-11	392	1	1	0,2
Kuzu-50	1.616,5	1	0,5	0,03
Rağılar-25	980,5	1	10	1

⁹⁴ Adamaz, a.g.t., s. 239.

⁹⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1812, s. 34.

Tekeler-37	878,5	1	1	0,1
Bozcaatlı-18	751,5	6	17	2,2
Köleköy-6	602	1	16	2,6
Kurşunlu-17	790,5	1	30	3,7
Tahtacı-5	306	1	6	1,9
Toplam	7.947,5	17	90	100

Tablo incelendiğinde 12 köy ve çiftlikte 17 hanenin 90 dönüm araziyi ortaklaşa işlettikleri görülmüştür. En fazla ortaklık yapılan yerleşim yeri 30 dönümle Kurşunlu Çiftliği'dir. En az ortaklık yapılan yerleşim yeri ise 0,5 er dönümle Bağırgan ve Kuzu köyleridir. Köy arazisine oranla en büyük ortaklık % 3,7 ile Kurşunlu Çiftliğinde yapılmıştır. Nahiye köylerinin toplam 31.907,5 dönüm arazi içinde ortak ekim yapılan arazi miktarı 90 dönüm (%0,28)'dür.

4-Hane Sahiplerinin Sahip Oldukları Arazilerin Büyüklükleri ve Büyük Arazi Sahipleri

Şehir nahiyesindeki köylerinde iktisadi hayatın tarım ağırlıklı olduğunu vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılıkla uğraşması göstermektedir. Nahiyedeki arazilerin mükellefler arasındaki dağılımının bilinmesi köylerdeki tarımsal faaliyetlerin niteliğinin daha iyi anlaşılmasını yardımcı olacaktır. Bu amaçla nahiye köylerinde arazinin mükelleflere göre dağılımını gösteren bir tablo hazırlanmış ve Ek-1'de verilmiştir. Bu tabloda araziler 1-10 dönüm, 11-20 dönüm, 21-50 dönüm, 51-100 dönüm, 101-150 dönüm, 151-300 dönüm, 301-400 dönüm şeklinde büyüklüklere ayrılmıştır. Her köyde belirtilen büyüklükte araziye sahip mükellefin sayısı tabloda gösterilmiştir.

Hazırlanan bu tablodan elde ettiğimiz bilgiler şu şekildedir, gayrimenkule sahip 1033 vergi mükellefinden 201'i (%19,4) 1-10 dönüm, 309 (%29,9) 11-20 dönüm, 423'ü (%40,9) 21-50 dönüm, 87'si (%8,4) 51-100 dönüm, 4'ü (0,3) 101-100 dönüm, 4'ü (%0,3) 151-300 dönüm, 2'si (%0,2) 301-400 dönüm araziye sahiptir. Bu rakamlara göre nahiyedeki vergi mükelleflerinden 933'ünü (%90,2) 1-50 dönüm araziye sahiptir. Nahiyede 150 dönüm üstü arazisi olan 10 kişi bulunmaktadır. Bu durum köylerdeki arazinin belli kişilerin elinde toplanmadığını göstermektedir.

Büyük arazi sahiplerinin genelde rençber, ashab-ı çiftlikat ve erbab-ı ziraat olduğu görülmektedir. 75 dönüm üzeri araziye sahip 42 kişiden 28'i (%66,6) rençber, 9'u (%21,4) ashab-ı çiftlikat, 2'si (%4,7) erbab-ı ziraat, 1'i sabî, 1'i de muhtardır. Bu kişilerin aynı zamanda nahiye içerisinde fazla temettuâta sahip kişiler oldukları görülmektedir. Nahiye en fazla arazisi olan kişi Kurşunlu Çiftliğinden ashab-ı çiftlikattan Şehitzade Hacı Mehmet Ağa Oğlu Esat Ağa olup toplam arazisi 745 dönümdür. Bu kişiyi 596 dönüm araziyle Köleköyden ashab-ı çiftlikattan Kulalı Müftüzade Şerif Ağa ve Ammizadesi Mehmet Ağa takip etmektedir.

Nahiye köyleri içinde 75 dönüm üstü arazisi olan kişiler, Eskihisar, Kemah, Kerpiçlik, Kulağuzlar, Kulalar, Kuzu, Öksüzlü, Rağıllar, Rahmanlar, Serçe, Sevinçler, Ulacık, Viran, Yortan, Yortancık, Alağaç, Bozcaatlı, Conhisar, Karaağaç, Köleköy, Kurşunlu, Olukköy'dendirler. Bu arazi sahiplerinin %14,2'si Ulacık, %7,1' Eskihisar, Kerpiçlik, Rahmanlar, Yortan ve Yortancık, %4,7'si Serçeler, Viran, Alağaç ve Conhisar'dandır.

Şehir nahiyesindeki köylerde yaşayan büyük arazi sahiplerinin ilk onu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda kişilerin köyüne, mesleğine, toplam temettuâtına, toplam arazi miktarına, köyün toplam temettuâtına, ve köyün toplam arazisine ilişkin bilgiler verilmiştir. Geriye kalan büyük arazi sahipleriyle ilgili bilgiler tablo Ek-2'de bölümünde verilmiştir.

Tablo-14 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Büyük Arazilere Sahip İlk On Mükellef ile Toplam Arazi Miktarları ve Toplam Temettuâtları

Arazi Sahibinin Köyü	Adı	Mesleği	Toplam Temettuâtı	Toplam Arazisi	Köyün Toplam Arazisi	Defter ve Sayfa No.
Kurşunlu	Şehitzade Hacı Mehmet Ağa Oğlu Esat Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	9.354,5	745	790,5	1812/46
Köleköy	Kulalı Müftüzade Şerif Ağa ve Ammizadesi Mehmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	590,5	596	602	1812/42
Bozcaatlı	Hacı Şabanzade Elhâc Şerif Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	7.439	590	751,5	1812/10
Conhisar	Şehitzade Hacı Mehmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	12.253	530	771	1812/26
Karaağaç	Şehitzade Hacı Hüseyin Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	2.275,5	390	350	1812/6
Tahtacı	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	977,5	306	306	1812/22

Rahmanlar	Hazır Oğlu Ali	Muhtar	3.859	286	1.024	1800/74
Alağaç	Hacı Şabanzade Şaban Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	1.428	254	384	1812/34
Olukköy	Şehitzade Hüseyin Ağanın Biraderi Abdullah Ağa	Ashab-ı Çiftlikât	589,5	185	189	1812/2
Öksüzlü	Ali Çelebi Oğlu Mülazım İsmail ve Karındaşı İbrahim ve Halil	Rençber	2.677	154	433	1811/74

Nahiyede en fazla arazisi olan ilk on kişinin Kurşunlu, Köleköy, Bozcaatlı, Conhisar, Karaağaç, Tahtacı, Alağaç, Olukköy çiftliği ile Öksüzlü ve Rahmanlar köylerinden olduğu görülmektedir. Bu ilk on kişinin toplam arazi miktarı 4036 dönümdür. 31.907,5 dönümlük toplam nahiye arazisi içindeki oranı %12,6'dır. Bu durum arazilerin belirli kişiler elinde tekelleşmediğini gösterir.

5-Gayr-i Mezru' ve Nadas Araziler

Temettuât defterlerinde, ekim-dikim yapılmayan ya da çeşitli sebeplerle yapılamayan araziler gayr-i mezru tarla ibaresiyle kaydedilmiştir. Şehir nahiyesi köyleri ve çiftliklerinden yirmi üçünde gayr-i mezru araziye rastlanmıştır. Aşağıdaki tabloda gayr-i mezru arazisi bulunan hane sayısı, gayr-i mezru arazilerin toplam dönümüyle bu gayr-i mezru arazilerin toplam nahiye arazisi içindeki yüzdesi verilmiştir.

Tablo-15 Şehir Nahiyesinde Gayr-i Mezru Arazi ve Bunun Toplam Arazi İçindeki Payı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Gayr-i Mezru Arazisi Bulunan Hane Sayısı	Gayr-i Mezru Arazinin Toplam Dönümü	Köydeki Toplam Gayr-i Mezru Arazi İçindeki %'si
Çanakçı -53	3	33	0,1
Eskihisar -31	5	120	0,3
Hoşçalar -50	12	81	0,25
İmrenler -23	3	40	0,12
Kayranokçular-27	4	41	0,12
Kerpiçlik-28	10	250	0,78
Koğancı-29	2	45	0,14
Kulağuzlar-48	8	49	0,15
Kulalar-51	8	29	0,09
Kuzu-50	9	86	0,27
Rahmanlar-23	2	35	0,1
Sağmıç-34	1	10	0,03

Saik-29	3	45	0,14
Serçeler-27	7	170	0,53
Sevinçler-67	23	321,5	1
Ulacık-38	8	191	0,6
Viran-45	18	278	0,87
Yaylalar-18	2	40	0,12
Yortan-43	10	291	0,91
Yortancık-22	10	251	0,78
Alağaç-14	2	200	0,62
Kurşunlu-17	1	10	0,03
Martoloz-10	1	10	0,03
Toplam	152	2.626,5	100

Tabloya göre, Şehir nahiyesi köyleri ve çiftlikleri içinde 152 hanede 2.626,5 dönüm gayr-i mezru arazi bulunmaktadır. Bu miktarın 31.907,5 dönümlük toplam nahiye arazisi içindeki oranı %8,2'dir. En fazla gayr-i mezru' arazi 321,5 dönümle Sevinçler köyünde, en az ise 10'ar dönümle Kurşunlu ve Martoloz'dadır. Tohum yataklarını hazırlamadan önce toprağı yabancı otlardan temizlemek için alt-üst etme işine nadas denir. Nadas toprak ise yabancı otlardan temizlenmiş ve dinlendirilmiş, ekilebilir topraktır.⁹⁶ Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinden on altısında toplam 45 hanede nadas arazi bulunmaktadır. Toplam nadas arazi 1.638 dönümdür. 31.907,5 dönüm olan toplam nahiye arazisinin %5,1'ine denk gelmektedir. Nadas arazilere Temettûat defterlerinde “*Üç Senede Bir Def'a Zer' Olunan Gayr-i Mezru' Tarla*”⁹⁷ şeklinde rastlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda nadas arazi bulunan köyler ve hane sayıları, kaçar hanede nadas arazi bulunduğu, bu arazilerin miktarları ve toplam nadas arazinin toplam nahiye arazisi içindeki oranı verilmiştir.

Tablo-16 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Nadas Arazisi Bulunan Hane Sayıları, Nadas Arazilerin Miktarı ve Köy Arazisindeki Payı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Nadas Arazi Bulunan Hane Sayısı	Nadas Arazinin Toplam Dönümü	Nadas Arazinin Köydeki Toplam Arazi Miktarı İçindeki %'si
Bağırğan -8	2	19	0,05
Çanakçı-53	3	20	0,06
Çoruk-14	1	10	0,03
İmrenler-23	1	2	0,006

⁹⁶ Meydan Larousse, “Nadas”, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Yersiz, Tarihsiz, C.14, s. 358.

⁹⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1805, s. 17.

Kulağuzlar-48	1	10	0,03
Mahmutlar -54	1	40	0,12
Öksüzlü-15	2	26	0,08
Rağıllar-25	5	180	0,5
Rahmanlar-23	11	254	0,7
Sağnıç-34	2	25	0,07
Tekeler-37	6	57	0,17
Ulacık-38	3	65	0,2
Bozcaatlı-18	3	70	0,21
Conhisar-19	1	150	0,47
Köleköy-6	1	300	0,94
Kurşunlu-17	2	410	1,28
Toplam	45	1.638	100

Tablodan elde edilen verilere göre, Şehir nahiyesi köylerinde ve çiftliklerinde en fazla nadas arazi 410 dönümle Kurşunlu’da, en az nadas arazisi ise 2 dönümle İmrenler köyündedir. Nadas arazinin çiftlik olan Conhisar, Köleköy, Bozcaatlı’da dönüm olarak fazla olduğu görülmektedir. Nadas araziye sahip kişilerin en fazla Rahmanlar’da ve Rağıllarda olduğu dikkat çekmektedir.

6-Şehir Nahiyesi Köylerinde Bağcılık

Manisa’nın en meşhur meyvesi günümüzde de olduğu gibi Osmanlılar devrinde de üzümdür. Özellikle Gediz vadisi ve Manisa’nın etrafı üzüm bağlarıyla çevriliydi. XVI. yüzyılda Manisa kazasının bütün köylerinde bağcılık yapılmaktaydı. Bu durum tahrir defterlerindeki vergi kalemlerinden anlaşılmaktadır.²⁴⁸

Demirci kazasında bağcılık XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar önemini korumuştur. Demirci merkezine ait tereke defterlerinde sıkça bağ arazilerine, üzüm kurusuna, pekmez ocaklarına rastlanması bu düşüncüyü doğrulamaktadır. 1845 yılı Demirci merkezinde tarıma elverişli 14.254 dönüm araziden 4.213 dönümü(% 29,5) bağ

²⁴⁸ Feridun Emecen. Manisa Kazası, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989,s.258

arazilerine ait oluşu bağcılığın yaygın olarak yapıldığını göstermektedir.²⁴⁹ Şehir nahiyesi köylerinde bağcılığın yapıldığına dair temettuât defterlerinde pek çok arazi kaydı mevcuttur. Şehir nahiyesine ait temettuât defterleri incelendiğinde Demirci kaza merkezinde olduğu gibi Şehir nahiyesinde de bağcılığın yaygın olduğu görülmüştür. Şehir nahiyesi köylerinde ekilebilir 31.907,5 dönüm araziden 2.540 dönümünün (%7,9) bağ arazisi olması ve 34 köy ve dokuz çiftlikten Karaağaç, Köleköy ve Tahtacı çiftliği haricinde hepsinde bağ arazilerinin bulunması bunu doğrulamaktadır. Her vergi mükellefinin aynı büyüklükte bağ arazisi bulunmamaktadır. Kiminde daha büyük, kiminde daha küçük bağ arazisi mevcuttur. Aşağıdaki tabloda bağ arazilerinin kaç dönüm olduğu, bağ arazisi bulunan köyler ve hane sayıları ve bağ arazisi bulunan hane sayıları ve bağ arazilerinin köy içerisindeki oranı verilmiştir.

Tablo-17 Şehir Nahiyesinde Bağcılık Yapan Hane Sayısı, Bağ Arazilerinin Büyüklükleri ve Bağ Arazi Sahip Hane içindeki Yüzdesi

Köy Adı ve Hane Sayısı	0. 5- 1 Dönüm	1. 5- 2 Dönüm	2. 5- 3 Dönüm	3. 5- 4 Dönüm	4. 5- 5 Dönüm	5. 5-10 Dönüm	11-20 Dönüm	Bağ Arazi Bulunan Hane Sayısı	Bağ Arazisine Sahip 925 Hane İçindeki Oranı
Akdere-25	15	3	2	-	-	-	-	20	2,1
Bağırhan- 8	5	2	1	-	-	-	-	8	0,8
Çanakçı -53	15	14	3	1	1	1	-	35	4,1
Çoruk-14	3	2	-	-	-	-	-	5	0,6
Eskihisar-31	4	8	5	8	8	2	-	35	4,1
Hocalar-15	10	3	-	-	-	-	-	13	1,4
Hoşçalar-50	8	15	17	5	5	-	-	50	4,8
İmrenler-23	2	6	4	3	3	3	2	23	2,8
Kayranokçular-27	5	8	3	5	5	1	-	27	2,7
Kazgancı-50	5	8	1	-	-	1	-	15	1,6
Kemah-11	-	5	1	-	-	1	-	7	0,8
Kerpiçlik-28	4	10	4	8	8	1	-	35	2,9
Koğancı-29	11	5	8	1	1	2	-	28	2,9
Kulağuzlar-48	1	11	10	10	10	2	1	45	4,5
Kulalar-51	1	8	21	3	3	4	-	40	4,4
Kurtutan-13	2	7	2	-	-	-	-	11	1,3
Kuzu-50	10	26	9	4	4	2	-	55	5,6

²⁴⁹ Gökmen, a.g.e., s. 208-209.

Mahmutlar-54	20	11	7	-	-	-	-	38	4,2
Öksüzlü-15	1	5	-	2	2	-	-	10	0,8
Örücüler-23	5	11	2	2	2	-	-	22	2,1
Rağıllar-25	10	9	1	-	-	-	-	20	2,1
Rahmanlar-23	3	3	4	3	3	4	-	20	2,1
Sağrıç -34	5	13	11	2	2	1	-	34	3,6
Saik-29	14	10	4	-	-	-	-	28	3
Serçeler-27	5	5	6	4	4	3	-	27	2,6
Serke-11	6	6	1	-	-	-	-	13	1,4
Sevinçler-67	26	18	8	5	5	-	-	62	6,2
Tekeler-37	3	7	5	5	5	7	-	32	3,4
Ulacık-38	2	11	4	1	1	10	1	30	3,4
Viran-45	2	6	12	15	15	6	2	58	4,7
Yassıca-8	4	-	2	-	-	-	-	6	0,6
Yaylalar-18	5	10	2	-	-	-	-	17	1,9
Yortan-43	1	6	12	10	10	9	-	48	4,3
Yortancık -22	1	5	8	6	6	1	1	28	2,3
Alağaç -14	3	1	-	-	-	-	-	4	0,4
Bozcaatlı-18	-	2	-	-	-	-	-	2	0,2
Conhisar-19	1	1	4	2	2	-	-	10	0,9
Kurşunlu-17	-	1	-	-	-	-	-	1	0,1
Martoloz-10	2	-	1	2	2	-	-	7	0,6
Olukköy-6	-	2	-	-	-	-	-	2	0,2
Toplam	220	284	185	107	47	61	7	971	100

Tablodaki bilgilere göre Şehir nahiyesinde 971 hanede bağ arazisi görülmektedir. Yani 1.109 hanelik Şehir nahiyesindeki vergi mükelleflerinin %87,5'inin bağ arazisine sahip olduğu görülmektedir. 0,5-1 dönüm bağ arazisine sahip 220 kişi, 1,5-2 dönüm bağ arazisine sahip 284 kişi, 2,5-3 dönüme sahip 185 kişi, 3,5-4 dönüme sahip 107 kişi, 4,5-5 dönüme sahip 47 kişi, 5,5-10 dönüme sahip 61 kişi, 11-20 dönüme sahip 7 kişi bulunmaktadır. Bu da göstermektedir ki köylerdeki vergi mükelleflerinin ellerinde genellikle 1,5-2 dönüm arası bağ arazisi bulunmaktadır. En çok bağ arazisi sahibi bulunan köy 58 mükellefle 67 haneli Sevinçler köyüdür. En az bağ arazisi sahibi ise bir mükellef ile 17 haneli Kurşunlu çiftliğidir. Nahiyeye bağlı köylerin hepsinde az da olsa bağ arazisinin bulunduğu görülmektedir.

7- Şehir Nahiyesi Köylerinde Kökboya

Kökboyası, ormanlık ve çalılıklar arasında yetişen uzunca boylu otsu bir bitkidir. Güney batı Avrupa'dan Himalayalar'a kadar ılıman olan her yerde yetişir. Kökboya botanik biliminde Latince *Rubia tinctorum* olarak bilinir. Halk arasında ise bostan otu, boyacı kökü, boya çili, boya kökü, boya pürçü, çubuk boya, gök boya, kırmızı kök, kızıl kök, yumurta boyası, kızıl gök şekillerinde değişik yörelerde kullanılmıştır¹⁰⁰

Demirci kazasında XVI. yüzyılda kök boya üretiminin yapıldığını söylemek mümkündür.1531 ve 1575 tarihli tahrir defterleri bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Tekstil, halı ve kilim dokumacılığında kullanılan kökboyanın Demirci kazasında düşük olması üretimin tamamının içeride tüketildiğini düşündürmektedir¹⁰¹

Demirci kaza merkezinde olduğu gibi Şehir nahiyesinde de kökboya ziraatının yapıldığı görülmüştür. Nahiye köylerine ait temetuât defterlerinde kökboya arazilerine ve bu arazilerden elde edilen kökboya miktarına ve kıymetine dair bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında nahiye köyleri ve çiftliklerindeki kökboya ziraatı ve üretimi aşağıda ele alınmıştır.

Demirci kazasında XIX. yüzyıl ortalarında Temetuât defterlerinden de anlaşıldığı üzere halkın çoğunlu kökboya ziraatı yapmaktaydı. Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerden Bağırgan, Hocalar, Alağaç, Karaağaç, Köleköy, Martoloz, Olukköy ve Tahtacı dışında tüm köy ve çiftliklerde kökboya üretimi yapılmaktadır. Nahiye ait 31.907,5 dönümlük ekilebilir araziden 1.724,5 dönümünde (%5,9) kökboya ziraatı yapılmaktadır. Nahiye köyleri ve çiftliklerindeki toplam 1.109 haneden 738'i (%66,5) kökboya ziraatı yapmaktadır. Bu rakamlar pek çok kişinin kökboya ziraatıyla uğraştığını göstermektedir. Ancak kökboya ziraatı çok geniş arazilerde yapılmamaktadır. Bu araziler hakkında bilgi verebilmek için aşağıdaki tabloda kökboya tarlası bulunan köyler ile hane sayıları, kökboya tarlalarının büyüklükleri ve bu büyüklükte tarlası olan hane sayıları verilmiştir.

¹⁰⁰ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi C.14 s.7034

¹⁰¹ Adamaz, a.g.t., s. 261-262.

Tablo-18 Şehir Nahiyesinde Kökboya Ziraatı Yapanların Sayısı ve Bu Arazilerin Büyüklükleri

Köy Adı ve Hane Sayısı	Kökboya Tarlası Bulunan Hane Sayısı	0.5 – 1 Dönüm	1.5 – 2 Dönüm	2.5 – 4 Dönüm	4.5 Dönüm ve üstü
Akdere -25	15	7	3	5	-
Bağırğan-	4	4	-	-	-
Çanakçı-	16	14	1	1	-
Çoruk-	4	2	2	-	-
Eskihisar-	25	10	9	6	-
Hocalar-	1	1	-	-	-
Hoşçalar-	47	18	17	11	1
İmrenler-	16	5	4	3	4
Kayranokçular-	21	7	7	6	1
Kazgancı-	17	9	3	5	-
Kemah-	2	2	-	-	-
Kerpiçlik-	26	8	8	8	2
Koğancı-	23	12	6	5	-
Kulağuzlar-	27	19	5	3	-
Kulalar-	14	13	1	-	-
Kurttutan-	10	3	7	-	-
Kuzu-	50	16	20	13	1
Mahmutlar-	39	18	12	9	-
Öksüzölü-	5	4	-	1	-
Örücüler-	16	4	8	3	1
Rağıllar-	23	2	2	11	8
Rahmanlar-	17	8	5	-	4
Sağniç-	24	18	5	1	-
Saik-	17	6	6	4	1
Serçeler-	21	7	6	7	1
Serke-	6	4	2	-	-
Sevinçler-	56	9	15	11	21
Tekeler-	32	12	8	9	3
Ulaçık-	21	19	1	1	-
Viran-	44	3	10	21	10
Yassıca-	4	2	1	1	-
Yaylalar-	5	3	1	-	1
Yortan-	39	11	5	15	8
Yortancık-	21	7	8	5	1
Alağaç-	2	-	-	1	1
Bozcaatlı-	9	1	1	3	4
Conhisar-	3	2	-	-	1
Karaağaç-	1	-	-	-	1
Köleköy-	2	-	-	-	2
Kurşunlu-	5	-	2	1	2

Martoloz-	6	3	2	-	1
Olukköy-	1	-	-	-	1
Tahtacı-	1	-	-	-	1
Toplam	738	293	193	170	82

Tabloya göre kökboya ziraatı yapan 738 haneden 293'ü (%39,7) 0,5 ile 1 dönüm arasında, 193'ü (%26,1) 1,5 ile 2 dönüm arasında, 170'i (%23) 2,5 ile 4 dönüm arasında, 82'si (%11,1) 4,5 dönüm ve üstü arazilerde kökboya ziraatı yapmaktadır. Bu rakamlar kökboya ziraatının büyük kısmının 0,5 ile 2 dönüm arası büyüklükteki arazilerde yapıldığını göstermektedir. Köyler içerisinde en çok kökboya tarlası 67 haneli Sevinçler köyündedir. Bu köyün 56 hanesinde kökboya ziraatı yapılmaktadır. En az kökboya tarlası ise birer hane ile Hocalar, Karaağaç, Olukköy ve Tahtacı'dadır. Bu tarlalar temettuât defterlerinde “*1260 Senesinde Zer’ Olunmağla1264’de Hâsılat Alınacağı Mezrû’ Boya Tarlası*”¹⁰², “*Hafr Olunan Boya Tarlası, Hâsılat-ı Senevîsi*”¹⁰³ şeklinde zikredilmiştir. Bu ibare, bu bitkiden 4 yada 5 senede bir hasılat alındığını göstermektedir.

Kökboya ziraatı yapan kişilerden bazılarının ortaklık yaptığını temettuât defterlerinde yer alan bilgilerden öğrenmekteyiz. Örneğin Bağırhan köyünde üçüncü hanede¹⁰⁴, Çanakçı köyünde on yedinci hanede¹⁰⁵, Rağıllar köyünde ikinci hanede¹⁰⁶ oturan kişiler ortak kökboya üretimi yapmaktadır. Bazı köylerde yaşayan kişilerin büyük miktarda kökboya arazilerinin olduğu görülmektedir. Örneğin Viran köyünde hane 3’te 37 dönüm,¹⁰⁷ Conhisar çiftliği birinci hanede 35 dönüm,¹⁰⁸ Karaağaç Çiftliği hane birde 100 dönüm,¹⁰⁹ Kurşunlu Çiftliği birinci hanede 45 dönüm¹¹⁰ kök boya arazisi bulunan kişiler bulunmaktadır.

¹⁰² B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 18.

¹⁰³ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 19.

¹⁰⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1804, s. 67.

¹⁰⁵ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 62.

¹⁰⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 22.

¹⁰⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1794, s. 31.

¹⁰⁸ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1812, s. 26.

¹⁰⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1812, s. 6.

¹¹⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1812, s. 46.

8- Şehir Nahiyesi Köylerinde Palamutçuluk

Palamut, palıt veya pelit olarak da bilinir. Palamut meşesi ağacının uzunca findığa benzeyen dip tarafı meyve sapından oluşan büyük, kalın ve çok sayıda pullarla örtülü bir kadehçikle çevrili iri bir tohum içeren tanen zengin bir meyvesidir. Palamut meyvesi Batı Anadolu'da ham haliyle hayvan yemi olarak yada kavrularak kahve şeklinde tüketilmektedir.¹¹¹ Palamut deri tabakalamada kullanılmaktadır ve bu özelliğiyle sanayi hammaddeleri içerisinde yer alır. Palamut deriyi pişirmeye yarayan meşe meyvesinin kadehçiğidir.¹¹² Tereke defterlerinden elde edilen bilgilerden Demirci'nin pek çok köyünde palamut üretildiği anlaşılmaktadır. Bu köyler arasında Ahadlar, Marmaracık, Karaisalar, İsmailler, İklikçı, Çanakçı, Bozköy, Saik ve Öksüzlü bulunmaktadır. Palamut üretimi bu köyler sınırlı olmayıp diğer köylerde de az yada çok üretim yapılmaktaydı.¹¹³

Temetuât defterlerinde palamut korusu ibaresiyle kaydedilmiş araziler de bulunmaktadır. Palamut korusuna her köyde rastlanmamaktadır. Şehir nahiyesine bağlı 34 köy ve dokuz çiftlikten 22 tanesinde palamut üretimi yapılmaktadır. Nahiyedeki 31.907,7 dönümlük ekime müsait arazinin 2.030,5 dönümü (%6,36) palamut korusuna aittir. Palamut korusuna dair temettuât defterlerinden aşağıdaki tabloda palamut üretimi yapan köyler ve hane sayıları, palamut korusu bulunan hane sayılarıyla palamut üretimi yapılan arazilerin büyüklükleri verilmiştir.

Tablo-19 Şehir Nahiyesinde Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı ve Bu Arazilerin Büyüklükleri

Köy Adı ve Hane Sayısı	Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı	0. 5-1 Dönüm	1. 5-2 Dönüm	2. 5-3 Dönüm	3. 5-4 Dönüm	4. 5-5 Dönüm	5. 5-10 Dönüm	11- 20 Dönüm	21- 70 Dönüm	71- 100 Dönüm
Bağırgan-8	8	-	3	1	-	4	-	-	-	-
Çoruk-14	9	3	3	-	1	2	-	-	-	-
Hocalar-15	13	4	-	-	1	4	4	-	-	-
Kayran okçular-27	24	2	2	6	-	9	5	-	-	-

¹¹¹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi C.17, s.9110

¹¹² Adamaz, a.g.t., s. 258-259.

¹¹³ Gökmen, a.g.e., s. 220-221.

Kazgancı-18	12	1	1	4	-	1	5	-	-	-
Kemah-11	5	-	1	-	-	1	1	2	-	-
Koğancı-29	15	2	-	2	1	8	2	-	-	-
Kulağuzlar-48	39	6	4	3	4	3	13	6	-	-
Kulalar-51	10	-	1	3	2	2	2	-	-	-
Kurttutan-13	12	2	1	2	-	4	2	1	-	-
Kuzu-50	42	1	4	6	2	15	11	3	-	-
Öksüzlü-15	13	-	-	-	-	2	6	3	1	1
Rağıllar-25	16	4	8	-	-	3	1	-	-	-
Sağnıç-34	8	7	1	-	-	-	-	-	-	-
Saik-29	28	-	-	2	3	3	13	6	1	-
Tekeler-37	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulacık-38	9	6	-	1	-	1	1	-	-	-
Yaylalar-18	17	1	2	2	-	7	3	-	2	-
Bozcaatlı-18	3	-	1	-	-	-	-	1	-	1
Conhisar-19	6	1	2	-	-	2	-	-	1	-
Karaağaç-1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Kurşunlu-17	4	2	-	1	-	1	-	-	-	-
Toplam	298	43	34	33	14	72	63	22	6	2

Yukarıdaki tabloyu şu şekilde yorumlamak mümkündür; Şehir nahiyesinde 22 köyde toplam 298 hanede palamut üretimi yapılmaktadır. En fazla palamut korusu 50 haneli Kuzu köyünde mevcuttur. En az palamut korusu ise Kurşunlu Çiftliği'ndedir. 71-100 dönüm palamut korusu arazisi bulunanlar sadece Öksüzlü ve Bozcaatlı'dadır. Genel olarak palamut korusu sahipleri; 43 kişi (%14,4) 0,5-1 dönüm, 34 kişi (%11,4) 1,5-2 dönüm, 33 kişi (%11) 2,5-3 dönüm, 14 kişi (%4,6) 3,5-4 dönüm, 72 kişi (%24,1) 4,5-5 dönüm, 63 kişi (%21,1) 5,5-10 dönüm, 22 kişi (%7,3) 11-20 dönüm, 6 kişi (%2) 21-70 dönüm ve 2 kişi (%0,6) 71-100 dönüm palamut korusuna sahiptir.

II. Şehir Nahiyesinde Ticari İşletmeler

1. Şehir Nahiyesindeki Değirmenler

Kır yerleşim yerlerindeki küçük işletmelerin en önemlisi değirmenlerdir. Değirmenler genellikle tahılların öğütülerek un haline getirildiği yerlerdir.¹¹⁴ Anadolu’da işleyen değirmenleri kullanılan enerji türü (su, yel) ve işlenen ürün türü (palamut, tahıl) olarak sınıflandırmak mümkündür.¹¹⁵ Temetuât defterlerinde değirmenler “asiyâb” şeklinde zikredilmiştir. Şehir nahiyesine bağlı 34 köy ve dokuz çiftlikten üç tanesinde değirmen bulunmaktadır.

Bunlardan birincisi iki bâb değirmenle ve yıllık 500 kuruş icar geliriyle Viran köyünden rençber taifesinden Hasan Kethüda Oğlu Osman Bey’e,¹¹⁶ ikincisi Sevinçler köyünden rençber taifesinden 300 kuruş yıllık icar geliriyle Eski Ömer Oğlu Mehmet’e¹¹⁷ ve üçüncüsü ise 100 kuruş yıllık icarı olan Çanakçı köyünden rençber taifesinden Hacı İsmail Oğlu Muhammet’e ait olup üçüncüsünün kış değirmeni olduğu kaydedilmiştir. Bu değirmenlerin nahiye civarındaki dere boylarında olduğu sanılmaktadır.

2. Şehir Nahiyesindeki Pekmezhaneler

Demirci’ye ait Temettuât defterlerinde ve şer’iyye sicillerinde şaraphane denilen pekmez ocaklarına ait bilgiler bulunmaktadır. Demirci bağlarında üretilen üzümün bir kısmının buralarda pekmeze dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır.¹¹⁸

Pekmez ocaklarını sadece sahipleri kullanmıyordu; bağı olup, pekmez yapacak kadar üzüm üreten şahıslarca da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü Demirci’deki pek çok şahsın elinde küçük de olsa bağı bulunmakta idi. Dolayısı ile pekmezhanesi bulunmayan kişiler üzümlerini buralarda pekmeze dönüştürmektedir. Pekmez ocaklarından istifade eden şahıslar ocak sahibine belli bir ücret ödüyordu. Temetuât

¹¹⁴ Emecen, a.g.e, s.285.

¹¹⁵ Ümit Koç, XVI. yüzyıl Anadolusunda Sanayi. Bizim Büro Basımevi, Ankara,2006,s.269

¹¹⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1794, s. 31.

¹¹⁷ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1794, s. 56.

¹¹⁸ Gökmen, a.g.e., s. 214.

defterlerinde pekmez ocaklarının yıllık gelirleriyle ilgili bilgiler bulunması şaraphaneleri kullananların bir miktar para ödediğini göstermektedir.¹¹⁹

Şehir nahiyesinde altı köyde toplam 13 adet pekmezhane rastlanmıştır. Bazı köylerde birden fazla pekmezhane bulunmaktadır. Örneğin Sevinçler ve Viran Köyünde dörder adet, Kulağuzlar'da ikişer pekmezhane bulunmaktadır. Bu 13 pekmezhane sahibinden 12si rençber biri erbab-ı ziraattir. Pekmezhanelerin yıllık icarları 20 ile 100 kuruş arasında değişmektedir. Bu durum bazısının daha büyük olduğu yada daha iyi çalışıyor olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Bazı pekmezhane sahipleri pekmez hanelerini ortak olarak işletmektedir. “Pekmez haneden hissesi”¹²⁰ veya “0,5 bâb pekmezhane” gibi ifadeler bunu göstermektedir. Aşağıdaki tabloda pekmez hanelerin yıllık icarları, sahiplerinin adları ve köyleri ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Tablo-20 Şehir Nahiyesi Köylerinde Bulunan Pekmezhaneler ve Yıllık İcarları

Köy Adı	Hane Sahibinin Adı	Bâb	Mesleği	Pekmezhane Yıllık İcarı
Çanakçı	Hacı İsmail Oğlu Muhammet	1	Rençber	100
Koğancı	Civil Oğlu Muhammet	1	Rençber	50
Kulağuzlar	Hacı İbrahim Oğlu Molla Muhammet	1	Rençber	100
Kulağuzlar	Ahmet Kethüda Oğlu Hasan	0,5	Rençber	40
Sevinçler	Hacı Hüseyin Oğlu Mustafa	1	Rençber	100
Sevinçler	Ahmet Oğlu Mehmet Bahşi	1	Rençber	100
Sevinçler	Ahmet Oğlu Mustafa	Pekmezhaneden hissesi	Rençber	50
Sevinçler	Ahmet Oğlu Hacı Hüseyin ve Karındaşı Elhâc Ahmet	Pekmezhaneden hissesi	Rençber	50
Ulacık	Zeybek Oğlu İsmail	1	Rençber	50
Viran	Hasan Kethüda Oğlu Tımarı Süvarilerinden Osman Bey	1	Rençber	40
Viran	Hacı Mustafa Oğlu Hasan	Pekmezhaneden hissesi	Rençber	20
Viran	Hacı İbrahim Oğlu Hasan	1	Rençber	40
Viran	Hacı Mustafa Oğlu Muhammet	Pekmezhaneden hissesi	Erbab-ı ziraat	20

Tablodaki bilgiler nahiyeye bağlı köylerden altı tanesinde pekmezhane olduğunu göstermektedir. Pekmezhanelerin büyük kısmının tek kişiye ait olduğu görülmektedir. 13 pekmezhaneden sadece beşi hisseli pekmezhane durumundadır.

¹¹⁹ Gökmen, a.g.e., s. 224.

¹²⁰ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1800, s. 64.

III- Hayvancılık

A.Büyükbaş Hayvancılık

Demirci kazasında arazinin hayvancılığa uygun olması XVI. yüzyılda yörükleri bu bölgeye çekmiştir. Tahrir ve temettuât defterlerindeki bilgiler doğrultusunda Demircide hayvancılığın ziraatı tamamlayan bir unsur olduğu söylenebilir. Yörede çayır ve mera alanları XVI. yüzyılda %5,22'lik bir alan kaplarken (6619 hektar), ziraat alanları %34'lük bir alan kaplamaktaydı.¹²¹ Demirci kazasında XIX. yüzyılda çeşitli sebeplerle büyükbaş havyan yetiştirilmiştir. Çift sürümede, yük taşımada ve binek aracı olarak kullanım yanında, etinden, sütünden ve derisinden faydalanmak için kazada inek, sığır, at gibi büyük baş hayvanlarda yetiştirilmiştir. Tahrir defterlerinde zikr edilen deştbanı resmi küçükbaşlardan ibaret değil beslenen tüm hayvanları kapsamaktadır.¹²²

Büyükbaş havan sayısına tahrir defterlerinden net olarak ulaşamazken temettuât defterlerinde buna ayrıntılı bir şekilde ulaşmak mümkündür. Temettuât defterlerinden hanelerin hayvan sayıları ve bu hayvanlardan elde edilen vergi miktarı elde edilebilmektedir. Bu bilgiler sayesinde nahiyedeki köylerin hangisinin hayvancılıkta daha ileri olduğunu tespit edebilmekteyiz.

Şehir nahiyesi köylerinde temetuât defterlerinde geçen büyükbaş hayvanlar; sağman inek, inek, kısır inek, öküz, erkek sığır, dana, düve, karasığır düvesi ve yoz sığır şeklindedir. Büyükbaş hayvanların bu şekilde tasnif edilmesindeki amaç vergilendirmede kolaylık sağlamaktır. Bu büyükbaş hayvanlar içerisinde yalnızca sağman ineğin yıllık 50 kuruş getirisi olduğu kaydedilmiş olup diğer büyükbaş hayvanlarda gelir kaydedilmemiştir. Nahiye de bulunan büyükbaş hayvan türleriyle bunların adetleri, köylere göre durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹²¹ Adamaz, a.g.t., s. 276-278.

¹²² Adamaz, a.g.t., s. 378.

Tablo-21 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları

Köy Adı ve Hane Sayısı	Sığman İnek	İnek	Kısr İnek	Öküz	Erkek Sığır	Dana	Düve	Kara Sığır Düvesi	Yoz Sığır
Akdere -25	3	-	-	28	-	-	-	-	-
Bağırğan-8	-	-	-	8	-	-	-	-	-
Çanakçı-53	34	-	-	53	-	-	-	2	-
Çoruk-14	11	-	-	13	11	1	-	-	8
Eskihisar-31	13	-	-	43	-	-	-	-	-
Hocalar-15	15	-	-	22	2	-	-	-	5
Hoşçalar-50	20	-	-	47	4	-	-	-	-
İmrenler-23	7	-	-	31	-	-	-	-	5
Kayranokçular-27	15	-	-	22	3	-	-	-	4
Kazgancı-18	15	-	-	16	-	-	-	-	-
Kemah-11	7	-	-	13	-	-	-	-	-
Kerpiçlik-28	32	-	-	46	-	-	-	-	-
Koğancı-29	7	-	-	40	4	-	-	-	-
Kulağuzlar-48	47	-	-	45	28	-	-	-	-
Kulalar-51	33	-	-	49	11	1	-	-	-
Kurttutan-13	10	-	-	19	-	-	-	-	-
Kuzu-50	19	-	-	54	13	-	-	-	1
Mahmutlar-54	6	12	-	82	-	1	-	-	-
Öksüzlü-15	14	-	-	13	8	-	-	-	-
Örücüler-23	5	-	-	30	-	-	-	-	-
Rağıllar-25	19	-	-	26	-	-	-	-	-
Rahmanlar-23	21	-	-	31	2	-	-	-	8
Sağnıç-34	62	-	-	32	-	-	-	-	21
Saik-29	26	-	-	33	4	-	-	-	-
Serçeler-27	21	-	-	44	9	-	-	-	-
Serke-11	5	-	-	13	-	-	-	-	-
Sevinçler-67	46	-	-	99	32	-	-	-	-
Tekeler-37	19	-	-	44	6	-	-	-	7
Ulacık-38	36	-	-	41	9	1	2	-	23
Viran-45	33	-	-	65	26	-	-	-	-
Yassıca-8	1	-	-	9	-	-	-	-	-
Yaylalar-18	15	-	2	17	2	-	-	-	2
Yortan-43	30	-	-	54	12	-	-	-	-
Yortancık-22	11	-	-	35	7	-	-	-	-
Alağaç-14	8	-	1	9	-	-	-	-	-
Bozcaatlı-18	21	-	-	26	3	-	-	-	-
Conhisar-19	18	-	-	28	7	-	-	-	-
Karaağaç-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Köleköy-6	6	-	-	7	-	-	-	-	-
Kurşunlu-17	3	-	-	18	-	-	-	-	-
Martoloz-10	7	-	-	4	3	-	-	-	-
Olukköy-6	4	-	-	6	-	-	-	-	-
Tahtacı-5	9	-	-	5	-	-	-	-	-
Toplam-1109	735	12	3	1.320	205	4	2	2	84

Tabloyu incelediğimizde, Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde büyükbaş hayvanlar içinde en fazla sayı 1.320 adetle öküz aittir. Onu 735 adetle sağman inek takip etmekte ve sırasıyla 205 erkek sığır, 84 yoz sığır, 12 inek, dört dana, üç kısır inek, iki düve ve iki de karasığır düvesi takip eder. Sağman sayısı en fazla olan köy 62 adet sağman inekle Sağnıç, en az olan köy 32 sağman inekle Kurşunlu'dur. Vasfi belirtilmeyen 12 inek sadece Mahmutlar köyünde bulunmaktadır. Kısır inek 3 tane bulunmakta olup ikisi Yaylalar biri Alağaç'tadır. Öküz en fazla 82 adetle Mahmutlar, en az 4 adetle Martoloz'dadır. Erkek sığır 22 adet köyde bulunmakta olup en fazla 32 adetle Sevinçler, en az iki adetle Rahmanlar'da bulunmaktadır. Karasığır düvesi sadece Çanakçı'da iki adet bulunmaktadır. Düve iki adet bulunmakta olup ikisi de Ulacık köyündedir. Dana dört adet olup bunlar Çoruk, Kulalar, Mahmutlar ve Ulacık'ta bulunmaktadır.

Yukarıdaki tabloda dikkati çeken bir husus da hemen her köyde öküz bulunması ve bunların çok sayıda olmasıdır. Demirci kaza merkezinde 1.453 haneden %6'sında 139 öküz bulunmaktayken,¹²³ Şehir nahiyesindeki köylerde 1.109 hanede 1.320 öküz bulunmaktadır. Bu durum kırsalda kaza merkezine nazaran daha fazla koşum hayvanının bulunduğunu göstermektedir. Şehir nahiyesindeki köylerde yukarıda zikredilen büyükbaş hayvan cinslerinden 2.367 adet bulunmaktadır. Bu hayvanlara sahip olan hane sayısı ve bu hayvanların her birinin sayısının bilinmesi nahiyedeki hayvancılığın durumunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Aşağıdaki tablo bu durumu ortaya koyacak bilgiler içermektedir.

Tablo-22 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Büyükbaş Hayvanlar İçindeki %'si
Sağman İnek	52	734	31
İnek	11	12	0,5
Kısır İnek	2	3	0,12
Öküz	711	1320	55,76

¹²³ Gökmen, a.g.e., s. 224.

Erkek Sığır	126	206	8,7
Kara Sığır Düvesi	1	2	0,08
Dana	4	4	0,16
Düve	1	2	0,8
Yoz Sığır	42	84	3,54
Toplam		2.367	100

Yukarıdaki tablo şahısların elinde en fazla öküz, sağman inek, erkek sığır, yoz sığır gibi büyükbaş hayvanların bulunduğunu göstermektedir. Öküzün büyükbaşlar içindeki oranı %55,76, sağman ineğin %31, erkek sığırın % 8,7, yoz sığırın %3,54 olduğu görülmektedir. Daha ayrıntılı bilgiler sunabilmek için aşağıdaki tabloda nahiye köylerindeki şahısların verilen cinsteki hayvanlardan ellerinde kaç tane bulunduğu gösterilmiştir.

Tablo- 23 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Oturan Vergi Mükelleflerinin Elllerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Sayılarının Büyüklüğü

Şahısların Elindeki Hayvan Sayısı	Bir	İki	Üç	Dört	Beş	Altı	Sekiz	On ve Üzeri	Nahiyedeki Toplam 1109 Hane İçindeki %'si
Sağman İnek	346	119	29	1	3	3	1	-	46
İnek	10	1	-	-	-	-	-	1	1
Kısır İnek	1	1	-	-	-	-	-	-	0,3
Öküz	128	573	6	2	-	1	-	1	64
Erkek Sığır	65	52	7	-	1	-	-	1	11,3
Kara Sığır Düvesi	1	-	-	-	-	-	-	-	0,2
Dana	4	-	-	-	-	-	-	-	0,4
Düve	0	2	-	-	-	-	-	-	0,2
Yoz Sığır	17	17	5	-	1	-	1	-	7,6
Toplam	571	765	47	3	5	4	2	3	100

Tablo geneline bakıldığında şahısların ellerinde genellikle ikişer öküz bulunmakta olup sadece 10 kişinin elinde üçten fazla öküz bulunmaktadır. Tek öküzü

bulunan kişi sayısı çift öküzü bulunan kişi sayısının üçte biri kadardır. Bu durum bize koşum hayvanlarının belli kişilerin elinde bulunmadığını gösterir. Yine 520 kişinin elinde (%46) sağman inek bulunması köylerde yaşayan kişilerin yarıya yakınının süt ve süt ürünleri ihtiyaçlarını besledikleri ineklerden karşıladıkları görölmektedir. Bazı şahısların ellerinde ikişer sağman inek bulunmaktadır. Bunların oranı 1.109 hanede %10'dur. 42 hanede 84 adet yoz sığır ve 26 hanede 206 adet erkek sığır bulunmaktadır. Aynı yıllar içerisinde Alaşehir temettuâtları üzerine yapılan çalışmada büyükbaş hayvanlar en fazla oranda camus cinsi büyükbaş hayvan olduğu görölmüştür.¹²⁴ Bunun sebebinin Demirci'de ahır hayvancılığının yapılmıyor olması ile açıklamak mümkündür.

B.Küçükbaş Hayvancılık

Demirci kazasında küçükbaş hayvancılığın tercih edilmesine kaza arazilerinin %71'inin ziraata elverişli olmayıp %62'sinin de ormanlık alan olması neden olmuştur.¹²⁵ Demirci kazasına tahrir defterlerindeki "Ağnam Resmi" vergisine bakacak olursak XVI. yüzyılda yaygın bir şekilde küçükbaş hayvan yetiştirildiğı sonucuna varırız.¹²⁶ Akdeniz iklimi kuşağında bulunan Demirci'de yaz ayları sıcak ve kurak geçmektedir. Bu sebeple büyükbaş hayvanların ihtiyaç duyduğu çayırlar azalmaktadır. Yaz kuraklığıyla birlikte bozkırdaki otların kuruması ve Demirci kazasının engebeli bir yapıya sahip olması büyükbaş hayvan yetiştiriciliğini zorlaştıran bir durumdur. Bu durum köylüleri küçükbaş hayvan yetiştirmeye sevk etmiştir. Bütün bu durumlar günümüzde olduğu gibi geçmişte de hayvancılık faaliyetleri üzerinde etkili olmuştur.

Temettuât defterlerindeki bilgilere dayanarak Şehir nahiyesinde küçükbaş hayvancılığın, büyükbaş hayvancılığa göre daha fazla yapıldığı söylenebilir. Nahiye de bulunan küçükbaş hayvan türleri şunlardır; sağman koyun, erkek koyun, yoz koyun, sağman keçi, erkek keçi, yoz keçi, kuzu ve oğlak şeklindedir. Bu hayvanlardan her bir erkek koyundan 4 kuruş, sağman koyundan 12 kuruş, yoz koyundan 2 kuruş erkek keçiden 2 kuruş, sağman keçiden 9 kuruş, yoz keçiden 2 kuruş hasılat kaydedilmiştir. Küçükbaş hayvancılığın nahiye deki durumunu daha iyi anlayabilmek için belirtilen

¹²⁴ Gökmen, "XIX. Yüzyıl Ortalarında...", s. 229.

¹²⁵ Gökmen, a.g.e., s.222.

¹²⁶ Adamaz, a.g.t., s. 277.

cinslerdeki hayvanların sayılarını bilmek gerekir. Aşağıdaki tabloda bu hayvanların sayıları ve hangi köyde ne kadar mevcut olduğu hakkında bilgi verilmektedir.

Tablo-24 Şehir Nahiyesinde Küçükbaş Hayvan Sayıları

Köy Adı ve Hane Sayısı	Sağman Keçi	Erkek Keçi	Oğlak	Sağman Koyun	Erkek Koyun	Kuzu	Yoz Koyun	Yoz Keçi
Akdere-25	34	-	-	11	-	-	-	-
Bağırğan-8	56	8	-	47	10	-	-	-
Çanakçı-53	52	15	-	88	12	-	-	-
Çoruk-14	32	31	-	52	10	-	-	-
Eskihisar-31	114	8	-	47	2	-	-	-
Hocalar-15	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoşçalar-50	165	71	-	114	25	-	2	-
İmrenler-23	-	-	-	27	-	7	-	-
Kayranokçular-27	39	2	-	170	-	-	-	-
Kazgancı-18	46	20	-	8	11	-	-	-
Kemah-11	10	-	-	-	-	-	-	-
Kerpiçlik-28	104	50	-	-	-	-	-	-
Koğancı-29	53	36	-	25	10	-	-	-
Kulağuzlar-48	134	61	-	42	9	-	-	-
Kulalar-51	84	-	-	345	10	-	-	-
Kurttutan-13	47	20	-	-	-	-	-	9
Kuzu-50	46	20	-	14	3	-	-	-
Mahmutlar-54	104	38	-	99	-	-	12	3
Öksüzlü-15	68	33	-	-	-	-	-	-
Örücüler-23	75	6	-	90	4	-	-	-
Rağıllar-25	60	65	-	-	-	-	-	-
Rahmanlar-23	231	28	-	110	-	-	20	-
Sağnıç-34	393	211	-	70	34	-	-	67
Saik-29	154	66	-	60	3	-	-	-

Serçeler-27	14	-	-	-	-	-	-	-
Serke-11	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevinçler-67	173	49	-	265	81	-	-	-
Tekeler-37	85	35	-	120	125	-	-	-
Ulacık-38	80	88	-	140	36	-	9	-
Viran-45	135	8	-	191	22	-	40	-
Yassıca-8	20	-	-	-	-	-	-	-
Yaylalar-18	56	22	-	7	2	-	-	-
Yortan-43	51	11	-	104	6	-	-	-
Yortancık-22	68	21	-	80	19	-	-	-
Alağaç-14	4	-	-	15	11	-	-	-
Bozcaatlı-18	20	30	-	10	5	-	-	-
Conhisar-19	10	-	-	27	12	7	-	-
Karaağaç-1	-	-	-	-	-	-	-	-
Köleköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-
Kurşunlu-17	100	70	120	-	-	-	-	-
Martoloz-10	-	-	-	7	4	-	-	-
Olukköy-6	-	-	-	-	-	-	-	-
Tahtacı-5	-	8	-		5	-	-	-
Toplam	2.917	1.131	120	2.385	471	14	83	79

Tabloya bakıldığında Hocalar, Serke, Karaağaç, Köleköy ve Olukköy hariç tüm köy ve çiftliklerde küçükbaş hayvancılığın yapıldığı görülmektedir. Nahiye ki küçükbaş hayvan sayısı 7.380'dir. Bu rakamın 2.917'si sağman keçiye (%39,5), 2.385'i sağman koyuna (%32,3), 1.131'i erkek keçiye (%15,3); 471'i erkek koyuna (%6,3), 120'si oğlak'a (%1,6), 83'ü yoz koyuna (1,12), 79'u yoz keçiye (%1,07), 14'ü kuzu'ya (%18) aittir.

Tablodaki bilgilere bakılarak köyden köye küçükbaş hayvan sayısında değişiklik olduğu söylenebilir. Erkek koyun; en fazla 125 adetle Tekeler köyünde, en az 3 adetle Saik köyündedir. Akdere, Kemah, Kerpiçlik, Hocalar, Mahmutlar, Öksüzlü, Rağılar, Rahmanlar, Serçeler, Serke, Yassıca, Karaağaç, Köleköy, Kurşunlu, ve Olukköy'de

erkek koyun bulunmamaktadır. Erkek keçi en fazla 88 adetle Ulacık'ta, en az iki adetle Kayranokçular'dadır. Erkek keçi bulunmayan köyler, Akdere, İmrenler, Kemah, Hocalar, Kulalar, Serçeler, Serke, Yassıca, Alağaç, Conhisar, Karaağaç, Köleköy ve Olukköy'dür. Sağman koyun; en fazla 345 adetle Kulalar, en az ise yedi adetle Martolozdadır. Sağman koyun bulunmayan köyler, Kemah, Kerpiçlik, Hocalar, Kurttutan, Rağıllar, Serçeler, Serke, Yassıca, Karaağaç, Kurşunlu, Olukköy ve Tahtacıdır. Sağman keçi; en fazla 393 adetle Sağnıç'ta, en az ise dört adetle Alağaçta'dır. Sağman keçi bulunmayan köyler, İmrenler, Hocalar, Serke, Karaağaç, Köleköy, Martoloz, Olukköy ve Tahtacı'dır. Yoz koyun sadece üç köyde bulunmaktadır. En fazla 67 adetle Sağnıç'ta, en az ise üç adetle Mahmutlar'dadır. Oğlak sadece Kurşunlu'da bulunmaktadır. Kuzu ise yedişer adet olmak üzere sadece İmrenler ve Conhisar'da mevcuttur.

Hane sayılarını dikkate almadığımız takdirde nahiye'nin bazı köylerinin küçükbaş hayvancılıkta ileri olduğu söylenebilir. Bunlar içerisinde Sağnıç'ta 775 adet Sevinçler'de 568 adet, Kurşunlu'da 470 adet, Kulalar'da 439 adet, Rahmanlar'da 389 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu rakamlar ise Sağnıç, Sevinçler, Kurşunlu, Kulalar ve Rahmanların küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde ileri olduğunu gösterir.

Şehir nahiyesinde her hanede küçükbaş hayvan olup olmadığı ve var ise kaçar tane olduğunu aşağıdaki tabloda ayrıntılı şekilde verilmiştir.

Tablo-25 Şehir Nahiyesindeki Köylerdeki Hane Sahiplerinin Elleriindeki Mevcut Küçükbaş Hayvan Sayısı Büyüklüğü

Hanelerin Elleriindeki Mevcut Hayvan Sayısı	Sağman Koyun	Erkek Koyun	Yoz Koyun	Kuzu	Sağman Keçi	Erkek Keçi	Oğlak	Yoz Keçi	Toplam
1-5	58	35	3	3	95	52	-	3	249
6-10	36	13	2	-	67	23	-	3	144
11-20	38	5	1	-	59	16	1	-	119
21-30	14	2	-	-	23	11	-	-	50
31-40	11	-	1	-	9	4	-	-	25
41-50	2	-	1	-	3	-	-	-	6

51-75		-	-	-	1	1	-	-	2
76-80	2	-	-	-	-	-	-	-	2
81-120	-	1	-	-	1	1	1	-	4
121-160	-	-	-	-	-	-	-	-	-
161-200	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam Hane	167	56	7	3	257	108	2	8	609

Yukarıdaki tablolarda hanelerin ellerindeki hayvan sayılarına ait bilgiler verilmektedir. Çoğunlukla şahısların ellerinde 50'den az küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Mesela 58 hanenin elinde 1-5 arası Sağman koyun bulunurken, 95 hanede 1-5 arası sağman keçi bulunmaktadır. 80 adedin üzerinde küçükbaş hayvana sahip sadece beş hanenin bulunduğu görülmüştür. Bu durum çok büyük sürülere sahip hanelerin bulunmadığını göstermektedir. Şehir nahiyesinde köylerin kaç hanesinde belirtilen cinsten küçükbaş hayvan bulunduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır

Tablo-26 Şehir Nahiyesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Küçükbaş Hayvanlar İçindeki %'si
Sağman Keçi	257	2.917	39,5
Erkek Keçi	109	1.131	15,3
Oğlak	2	120	1,6
Sağman Koyun	167	2.385	32,3
Kuzu	3	14	0,1
Erkek Koyun	56	471	6,3
Yoz Koyun	7	83	1,1
Yoz Keçi	8	79	1
Toplam	609	7.380	100

Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde 1109 haneden 56 tanesinde (%54) erkek koyun, 109 hanesinde erkek keçi (%15,3), 167 hanesinde sağman koyun (%32,3), 257 hanesinde sağman keçi (%39,5), yedi hanesinde yoz koyun (%1,1), sekiz hanesinde yoz keçi (%1), 2 hanesinde oğlak (%1,6), 3 hanesinde kuzu (%0,1) bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanlar arasında en fazla %39,5 ile sağman keçi, %32,3 ile sağman koyun,

%15,3 ile erkek keçi, %6,3 ile erkek koyun bulunmaktadır. Hane ve hayvan sayısı bazında ele alındığında keçi yetiştiriciliğinin koyun yetiştiriciliğinden önde olduğu görülmektedir.

C. Yük ve Binek Hayvanları

Şehir nahiyesinde bir çok hanenin ellerinde maddi durumlarına göre yada ihtiyaçlarına göre binek hayvanlarından bir yada birkaç tane mevcuttur. Nahiyeeye ait temettuât defterlerinde yük ve yolcu taşımada kullanılan hayvanlar kaydedilmiştir. Öküz, merkep bargir, katır, kısarak ve tay defterlerde rastlanan yük ve binek hayvanlarıdır. Çoğunluğun elinde öküz, merkep, katır ve bargir bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda yük ve yolcu taşımada kullanılan hayvanların hangi köyde ne kadar bulunduğu ve nahiyeedeki toplam sayısı gösterilmiştir.

Tablo-27 Şehir Nahiyesinde Yük ve Yolcu Taşımada Kullanılan Hayvan Sayısı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Bargir	Merkep	Katır	Kısarak	Tay	Öküz
Akdere -25	-	23	-	-	-	28
Bağırğan-8	-	8	-	-	-	8
Çanakçı-53	8	25	17	-	-	53
Çoruk-14	3	12	-	-	-	13
Eskihisar-31	5	26	4	-	-	43
Hocalar-15	3	12	-	-	-	22
Hoşçalar-50	6	36	9	-	-	47
İmrenler-23	3	24	-	-	-	31
Kayranokçular-27	3	10	12	-	-	22
Kazgancı-18	5	12	1	-	-	16
Kemah-11	2	4	-	-	-	13
Kerpiçlik-28	4	24	2	-	-	46
Koğancı-29	-	24	6	-	-	40

Kulağuzlar-48	10	29	9	-	-	45
Kulalar-51	8	38	1	-	-	49
Kurttutan-13	-	10	5	-	-	19
Kuzu-50	2	33	18	-	-	54
Mahmutlar-54	8	25	22	-	-	82
Öksüzlü-15	3	5	6	-	-	13
Örücüler-23	5	17	2	-	-	30
Rağıllar-25	6	9	2	-	-	26
Rahmanlar-23	6	15	5	-	-	31
Sağnıç-34	28	39	1	-	-	32
Saik-29	11	19	9	-	-	33
Serçeler-27	8	11	3	-	-	44
Serke-11	-	8	-	-	-	13
Sevinçler-67	18	58	18	-	-	99
Tekeler-37	10	27	1	-	-	44
Ulacık-38	8	30	4	-	-	41
Viran-45	5	63	5	-	-	65
Yassıca-8	-	7	1	-	-	9
Yaylalar-18	2	15	-	-	-	17
Yortan-43	6	40	4	-	-	54
Yortancık-22	4	21	2	-	-	35
Alağaç-14	-	11	-	1	1	9
Bozcaatlı-18	6	14	1	3	-	26
Conhisar-19	9	4	-	-	-	28
Karaağaç-1	-	-	-	-	-	-
Köleköy-6	-	5	-	2	-	7
Kurşunlu-17	7	9	-	-	-	18
Martoloz-10	1	5	-	-	-	4

Olukköy-6	3	1	-	-	-	6
Tahtacı-5	5	5	1	-	-	5
Toplam-1109	217	810	173	6	1	1.320

Tabloya göre, Şehir nahiyesi köylerinde toplam 2.528 adet yük hayvanı mevcuttur. Bu 2.528 hayvandan 1.320 tanesi (%42,2) öküz, 810 tanesi (%32) merkep, 217 tanesi (%8,5) bargir, 173 tanesi (%6,8) katır, altı tanesi kısırak, bir tanesi tayıdır. Bu rakamlardan yola çıkarak yük ve yolcu taşımacılığında çoğunlukla öküz, merkep ve bargir kullanıldığını söyleyebiliriz. Her köyde hayvan sayıları farklılık göstermektedir. Öküz en fazla 99 adetle Sevinçler’de, en az beş adetle Tahtacı’da bulunmaktadır ve öküz bulunmayan köy yoktur. Merkep Karaağaç dışında tüm köylerde bulunmaktadır. Merkep en fazla 63 adetle Viran’da, en az bir adetle Olukköy’dedir. Bargir ise en fazla 28 adetle Sağnıç, en az bir adetle Martoloz’dadır. Bargir bulunmayan köyler; Akdere, Bağırhan, Koğancı, Kurttutan ve Karaağaç’tır. Katır en fazla 22 adetle Mahmutlar’da, en az bir adetle Kazgancı, Sağnıç, Yassıca, Tahtacı ve Bozcaatlı’da bulunmaktadır. Katır bulunmayan köyler ise; Akdere, Bağırhan, Çoruk, Kemah, Hocalar, Serke, Yaylalar, Alağaç, Conhisar, Karaağaç, Köleköy, Martoloz ve Olukköy’dür. Kısırak yalnızca üç köyde bulunmaktadır. Biri Alağaç’ta, diğer ikisi Köleköy’de, üçü de Bozcaatlı’da bulunmaktadır. Tay ise bir adetle yalnızca Alağaç’ta bulunmaktadır.

Defterlerdeki bilgilerde bazı hanelerde birden fazla yük hayvanı bulunduğu görülmüştür. Şahısların ellerinde mevcut olan yük hayvanlarının sayısını ortaya koymak amacıyla aşağıdaki tablo verilmiştir. Bu tablo sayesinde hangi türde hayvanın kaç hanede kaç tane bulunduğunu görebilmekteyiz.

Tablo-28 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin Yük ve Yolcu Taşımada Kullandıkları Hayvan Sayılarının Büyüklüğü

Şahısların Elindeki Hayvan Sayısı	Bir	İki	Üç	Dört	Beş ve üstü	Nahiyedeki 1109 Hane İçindeki %'si
Öküz	128	573	6	2	1(14)	724(%65)
Merkep	604	79	16	-	1(6)	699(%63)
Bargir	181	10	3	-	1(7)	201(%18)
Katır	165	4	-	-	-	169(%15,5)
Kısrak	1	1	1	-	-	3(%0,2)
Tay	1	-	-	-	-	1(%0,1)
Toplam	1080	667	26	2	27	2528(%100)

Tablodaki rakamlara bakacak olursak şahısların genellikle bir adet yük hayvanı bulunmaktadır. Nahiyedeki 1.109 haneden 128'inde (%11,5) bir adet öküz, 573'ünde iki adet öküz (%57,6), 604 adedinde bir adet (%54) merkep, 79 adedinde iki adet merkep (%7), 181 hanede bir tane bargir (%16), 10 hanede iki adet bargir (%0,9) mevcuttur.

Hanelerin sahip olduğu hayvan sayısının yanında belirtilen türdeki hayvanların mevcut olduğu hane sayısını da bilmek gerekir. Bu konuda verilecek bilgi kaç hanede yük hayvanı bulunduğunu gösterecektir. Bu durumu ortaya koymak için aşağıdaki tabloda belirtilen türde hayvana sahip hane sayılarına yer verilmiştir.

Tablo-29 Şehir Nahiyesi Köylerinde Yük Hayvanına Sahip Hane Sayısı, Bunların Sahip Oldukları Hayvan Sayısı ve Bunların Toplam İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Yük Hayvanları İçindeki %'si
Öküz	711	1320	52,2
Merkep	699	810	32
Bargir	195	217	8,5
Katır	169	173	6,8
Kısrak	3	6	0,23
Tay	1	1	0,03
Toplam	1.778	2.527	

Tabloya göre, nahiyedeki köy ve çiftliklerdeki 1.109 haneden 1.320'si (%52,2) öküze, 210'u (%32) merkebe, 217'si (%8,5) bargire, 173'ü (%6,8) katıra, altısı (%0,23)

kısrağa, biri (%0,03) taya sahiptir. Karataş nahiyesinin aksine Şehir nahiyesinde katır sıpası, merkep sıpası ve esbe rastlanmamıştır.

D.Arıcılık

Demirci kazasında XVI. yüzyılda, tahrir defterlerindeki “öşr-i kovan” vergilerinden yola çıkılarak arıcılığın yaygın olduğu söylenebilir.¹²⁷ XIX. yüzyıl ortalarında Demirci kazasında arıcılığın devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde Demirci kaza merkezinde bulunan kovan sayısı 324’tür¹²⁸Şehir nahiyesine bakacak olursak, nahiyeye bağlı 34 köy ve dokuz çiftlikten 24’ünde arıcılık yapılmaktadır. Şahısların ellerinde değişik sayılarda arı kovanı görülmüştür. Aşağıdaki tabloda, arıcılıkla uğraşan köyler, kovan sahiplerinin isimleri, kovan sayıları, hasılatları ve bulundukları defter numaraları verilmiştir.

Tablo-30 Şehir Nahiyesi Köylerinde Arıcılık Yapan Kişiler, Kovan Sayıları ve Hâsılatı

Köy Adı	Kovan Sahibinin Adı	Kovan Sayısı	Hasılatı	Defter ve Sayfa No
Bağırzan	Hamza Oğlu Muhammet	1	8	1804/66
Çoruk	Kara Süleyman Oğlu Molla Muhammet	2	16	1804/50
Çoruk	Kara Süleyman Oğlu Halil	1	8	1804/50
Çoruk	Kamer Oğlu Ahmet ve Karındaşı Mehmet	2	16	1804/50
Çoruk	Kara Süleyman Oğlu İsmail	1	8	1804/52
Eskihisar	Gömlüksiz Oğlu Hacı Ali	3	24	1794/19
Eskihisar	Kabakulak Oğlu İbrahim	1	8	1794/20
Eskihisar	Toplal Oğlu Şerif	1	8	1794/22
Eskihisar	Bayrakdâr Oğlu Mehmet	1	8	1794/24
Hocalar	Musa Oğlu Hacı Molla Ahmet	1	8	1804/42
Hocalar	Babuşçu Oğlu Hüseyin	1	8	1804/44
Hocalar	Küçük Süleyman Oğlu Halil	1	8	1804/45
Hoşçalar	Murat Oğlu Molla Mustafa	9	72	1794/82
Hoşçalar	Kıvrık Oğlu Mustafa	1	8	1794/84
Hoşçalar	Sarı Muhammet Oğlu Mustafa	4	32	1794/84
Hoşçalar	Derviş Oğlu Hüseyin	1	8	1794/87
Hoşçalar	Koca Eyüp Oğlu Muhammet	8	64	1794/88
Hoşçalar	Kara Ahmet Oğlu İbrahim	3	24	1794/89
İmrenler	İmam Oğlu Osman	2	16	1794/98

¹²⁷ Adamaz, a.g.t., s. 278.

¹²⁸ Gökmen, a.g.e., s. 227.

Kayranokçular	Hacı Mehmet Oğlu Hacı Ali	1	8	1810/11
Kayranokçular	Şahin Oğlu Muhammet	3	24	1810/11
Kayranokçular	Aliş oğlu Mustafa	1	8	1810/12
Kazgancı	Davut Oğlu Muhammet	1	8	1810/3
Kerpiçlik	Bekilli Oğlu Hüseyin	10	80	1810/63
Kerpiçlik	Tahir Oğlu Mehmet	4	32	1810/64
Koğancı	Koca İmam Oğlu Molla Halil	2	16	1811/19
Koğancı	Civil Oğlu İsmail	1	8	1811/24
Kulağuzlar	İmam Oğlu Molla Mustafa	1	8	1811/46
Kulağuzlar	Hoca Oğlu mustafa	1	8	1811/49
Kulağuzlar	Sipahi Oğlu Muhammet	1	8	1811/49
Kulağuzlar	Sipahi Oğlu Habib	1	8	1811/49
Kuzu	Hatib Oğlu Molla Süleyman	1	8	1811/30
Kuzu	Himmet Oğlu Molla Muhammet	15	120	1811/30
Kuzu	Şerif Oğlu Şerif	15	120	1811/30
Kuzu	Hatib Oğlu Hacı Hasan	1	8	1811/31
Kuzu	Kara Muhammet Oğlu Hacı İbrahim	6	48	1811/31
Kuzu	Tülü Oğlu Muhammet	2	16	1811/32
Kuzu	Hacı Hüseyin Oğlu İbrahim	3	24	1811/33
Kuzu	Himmet Oğlu Hüseyin	18	144	1811/35
Kuzu	Himmet Oğlu Halil	18	144	1811/35
Kuzu	Zurnacı Oğlu Muhammet	4	32	1811/36
Kuzu	Kalaycı Oğlu Muhammet	1	8	1811/37
Kuzu	Pazarcı Oğlu İbrahim	1	8	1811/39
Kuzu	Pazarcı Oğlu Ahmet	1	8	1811/39
Kuzu	Pazarcı Oğlu Veli	1	8	1811/39
Kuzu	Kethüda Oğlu Halil ve Hüseyin	1	8	1811/39
Kuzu	Kürcülü Oğlu osman	1	8	1811/40
Kuzu	Bodur Oğlu Hasan	1	8	1811/41
Öksüzlü	Sarı Mustafa Oğlu Mustafa	1	8	1811/74
Öksüzlü	Kara Mehmet Oğlu Mustafa	2	16	1811/75
Öksüzlü	Ali Beşe Oğlu Muhammet	6	48	1811/75
Öksüzlü	Kel Ahmet Oğlu İbrahim	1	8	1811/76
Örücüler	Hacı İsmail Oğlu Hacı Muhammet	4	32	1800/33
Rağıllar	Hacı Ali Oğlu Hasan	2	16	1797/22
Rağıllar	Osman Oğlu Süleyman	2	16	1797/26
Rahmanlar	Hacı Ali Oğlu Hasan	2	16	1800/79
Rahmanlar	Bekir Oğlu Muhammet	1	8	1800/81
Saik	Sağır Oğlu Hacı Ali	1	8	1811/62
Saik	Hacı İsmail Oğlu Hacı İsmail	1	8	1811/63
Saik	Demirci Oğlu Mustafa	1	8	1811/63
Saik	Demirci Oğlu Ali	1	8	1811/63
Saik	Ahmetçe Oğlu Hacı Ali	1	8	1811/64
Saik	Davut Oğlu Hacı Mustafa	2	16	1811/64
Saik	Zoran Oğlu Ali	1	8	1811/66
Saik	Martalı Oğlu Hasan	15	120	1811/68
Sevinçler	Molla Ali Oğlu Hafız Mehmet	1	8	1794/46
Sevinçler	Hacı Hüseyin Oğlu Ahmet	1	8	1794/46
Sevinçler	Hacı Hüseyin Oğlu Mustafa	5	40	1794/47

Sevinçler	Koca Halil Oğlu Hüseyin	2	16	1794/51
Sevinçler	Ayvazca Oğlu Muhammet	3	24	1794/52
Sevinçler	Ayvazca Oğlu Hacı Mustafa	8	64	1794/53
Sevinçler	Hacı Himmet Oğlu Mehmet	2	16	1794/56
Sevinçler	Zurnacı Oğlu Ahmet	1	8	1794/65
Tekeler	İmam Oğlu Molla Ali	2	16	1810/34
Tekeler	Hacı İsmail Oğlu Ahmet	100	800	1810/35
Tekeler	Bilal Oğlu İsmail	1	8	1810/37
Tekeler	Çelebi Oğlu Mehmet	2	16	1810/38
Tekeler	Ali Oğlu İbrahim	1	8	1810/38
Ulacık	Hacı Ali Bey	7	56	1804/9
Ulacık	Kara Himmet Oğlu Mehmet	1	8	1804/9
Viran	Hasan Kethüda Oğlu Tımarlı Süvarilerinde Osman Bey	8	64	1794/31
Viran	Durhasanlı Oğlu İbrahim	1	8	1794/32
Viran	Kara Mustafa Oğlu Hasan	2	16	1794/33
Viran	Hacı İbrahim Oğlu Hüseyin	2	16	1794/34
Viran	Kara Hasan Oğlu Muhammet ve Karındaşı İsmail	6	48	1794/35
Viran	Hacı Mustafa Oğlu Muhammet	1	8	1794/35
Viran	Kethüda Oğlu Ali	2	16	1794/36
Viran	Hacı İbrahim Oğlu Hüseyin	1	8	1794/37
Viran	Hacı İbrahim Oğlu Mehmet ve Karındaşı Hasan	1	8	1794/41
Viran	Solak Oğlu Kara İbrahim	4	32	1794/42
Viran	Hacı Mustafa Oğlu Halil	1	8	1794/42
Viran	İmam Oğlu Muhammet	2	16	1794/43
Yortan	Mahmut Oğlu İsmail	2	16	1794/3
Yortan	Musa Oğlu Hasan	1	8	1794/4
Yortancık	Ayvaz Oğlu Hüseyin	3	24	1794/71
Yortancık	Beşe Oğlu Ali	2	16	1794/71
Yortancık	Ayüp Oğlu Mustafa	1	8	1794/72
Yortancık	Derviş Oğlu Mustafa	2	16	1794/73
Yortancık	Koca İbrahim Oğlu Abdurrahman	3	24	1794/74
Conhisar	Şehitzade Hacı Mehmet Ağa	5	40	1812/26
Toplam		393	3144	

Tabloya göre arıcılık yapan kişiler en fazla Kuzu köyündedir. Köydeki 17 kişi arıcılıkla uğraşmakta olup ellerindeki kovan sayısı toplam 85'tir. Kuzu köyünde Şehir nahiyesindeki köyler arasında en fazla arıcılık yapan hane yaşamaktadır. Ancak en fazla kovan Tekeler köyünde bulunmaktadır. En az kovan bulunan köy ise bir adet kovan ile Bağırğan köyüdür. Arıcılıkla ilgili köylerin durumuna bakacak olursak;

- ❖ Conhisar, Bağırğan, İmrenler ve Kazgancı köylerinde sadece birer hanede kovan bulunmaktadır.

- ❖ Yortan, Kerpiçlik, Koğancı, Ulacık Rahmanlar ve Rağıllar köylerinde ikişer hanede kovan bulunmaktadır.
- ❖ Kayranokçular köyünde üç hanede kovan bulunmaktadır.
- ❖ Eskihisar, Öksüzlü, Çoruk ve Kulağuzlar Köylerinde dörder hanede arı kovani bulunmaktadır.
- ❖ Yortancık ve Tekeler köylerinde beşer hanede kovan bulunmaktadır.
- ❖ Saik ve Sevinçler köylerinde sekizer hanede kovan bulunmaktadır.
- ❖ Hoşçalarda altı hanede arı kovani bulunmaktadır.
- ❖ Viranda 12 hanede kovan bulunmaktadır.
- ❖ Kuzuda 17 hanede arı kovani bulunmaktadır.

Kovan sayısına göre sıralayacak olursak ilk on köy şöyle olur; Tekeler'de 106, Kuzu'da 86, Viran ve Saik'te 23'er, Hoşçalar'da 26, Kerpiçlik'te 14, Yortancık'ta 11, Eskihisar'da altı, Conhisar'da beş kovan bulunduğu görülmektedir. Şehir nahiyesindeki köy ve çiftliklerin 24'ünde toplam 393 kovan bulunmaktadır. Bu kovanların toplam hasılatı ise 3144 kuruştur. Nahiye köylerinde 393 kovandan 106 tanesi (%27,2) Tekeler köyüne aittir. Toplam nahiye'deki kovanların üçte birine yakını bu köyde bulunmaktadır. Yine köyler genelinde 800 kuruşla arıcılıktan en fazla gelir elde eden kişide Tekeler köyünden 100 adet kovani bulunan Hacı İsmail Oğlu Ahmettir.¹²⁹ Temettuât defterlerinde her bir kovanın geliri 8 kuruş olarak kaydedilmiştir.

IV-Nahiye Köylerindeki Üretim Miktarı ve Vergiler

A. Şehir Nahiyesi Köylerindeki Tarım Ürünleri Hasılatı ve Bunların Parasal Değeri

Şehir nahiyesine ait temettuât defterlerinde ekilen araziler “*Mezru Tarla*” olarak verildiğinden tarlalarda ne ekildiği görülememektedir. Ekilen ürünlerin neler olduğu ve bunlardan alınan aşar miktarı vergiler kısmında “*Aşar Olarak Sene-i Sabıkada Bir Senede Vermiş Olduğu*” ibaresi altında verilmiştir. Bu başlıkta üretilen ürünün birim miktarı ve birim fiyatı verilmiştir. Buradan nahiye köylerinde üretilen tarım ürünleri çeşitlerini ve miktarlarını tespit edebilmekteyiz. Aynı zamanda bu ürünlerin birim fiyatlarını da görebilmekteyiz. Buna göre buğdayın (hınta) ayarı 20 kuruş, arpanın (şair)

¹²⁹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d.,1810, s. 35.

ayar 12 kuruş, nohudun ayarı 20 kuruş, çavdarın ayarı 16 kuruş, üzümün kıyyesi 0,75 kuruş, boyanın kıyyesi beş kuruş ve palamudun kantarı 30 kuruştur.

Şehir nahiyesi köylerinde verilen ürünlerin toplam gelirini bulmak için verilen birim miktarları ve birim fiyatları on ile çarpılarak toplam hasılat bulunmuştur. Nahiye bağlı 34 köy ve dokuz çiftliğin birim cinsinden toplam üretim miktarı ve bunların parasal değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-31 Şehir Nahiyesinde Tarım Ürünleri Hasılatı ve Bunların Parasal Değeri

Ürün Adı	Nahiyenin Toplam Öşrü (Kuruş)	Ürünün Birim Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Ayar/ Kıyye/ Kantar Olarak Miktarı	Nahiyenin Toplam Üretim Miktarı (Ayar/Kıyye/ Kantar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri(Kuruş)
Hinta (ayar)	28.370	20	1.418,5	14.185	283.700
Boya (kıyye)	14.762,5	5	2.952,5	29.525	147.625
Üzüm (kıyye)	10.219	0,75	13.626,5	136.265	102.190
Şair (ayar)	10.416	12	868	8.680	104.160
Çavdar (ayar)	40	16	2,5	25	400
Burçak (ayar)	66	12	5,5	55	660
Palamud (kantar)	20.760	30	692	6.920	207.600
Nohut (ayar)	70	20	3,5	35	700
Toplam	84.703,5				847.035

Tabloya göre Şehir nahiyesindeki köylerde üretimi yapılan tarım ürünleri öşrünün 84.703,5 kuruş olduğu görülmektedir. Öşür toplam hasılatın onda biri alınarak tespit edildiğinden toplam üretimin parasal değerini bulmak için bu rakam on ile çarpılmalıdır. Bu rakam on ile çarpıldığından nahiyedeki köylerin toplam tarım ürünü üretiminin parasal değerinin 847.035 kuruş olduğu görülür. Bu meblağın 283.700 kuruşu (%33,4) buğdaya, 147.625 kuruşu (%17,4) boyaya, 104.160 kuruşu (%12,2) arpaya, 102.190 kuruşu (%12) üzüme, 207.600 kuruşu (%24,5) palamuda, 700 kuruşu (%0,08) nohuda, 660 kuruşu (%0,07) burçağa aittir. Bu rakamlar mezru tarlaların

gelirlerinin büyük bir kısmının buğday, boya, palamut ve arpaya ait olduğunu göstermektedir. Bu ürünlerin nahiye toplam öşür gelirlerinin %99,8'ini oluşturduğu görülmektedir.

Çalışmanın sonuna nahiyedeki üretilen ürünlerin her birinin üretim miktarı ve parasal değerlerini gösteren tablolar (Ek-3-10) konulmuş olup bu tablolardan hangi ürünün üretiminde hangi köyün kaçınıcı sırada olduğu açıkça görülmektedir.

Nahiye köylerinde üretilen buğdayın parasal değeri 283.700 kuruştur. Bu meblağın içerisinde 17.700 kuruşla Mahmutlar, 12.400 kuruşla Eskihisar ve Viran, 12.000 kuruşla Kerpiçlik, 11.300 kuruşla Yortan, 10.800 kuruşla Tekeler, 11.200 kuruşla Kuzu köyleri önemli paya sahiptir.

Nahiyedeki arpa üretiminin parasal değeri 104.160 kuruştur. Bu meblağ içerisinde 7.200 kuruşla Kurşunlu, 6.300 kuruşla Kulağuzlar, 5.880 kuruşla Bozcaatlı, 5.100 kuruşla Mahmutlar ve 4.860 kuruşla Çanakçı köyü önemli paya sahiptir.

Nahiye köylerinde üretilen boyanın parasal değeri ise 147.625 kuruştur. Bu meblağ içerisinde 19.150 kuruşla Viran, 11.850 kuruşla Kuzu, 11.500 Rağıklar, 10.450 Yortan ve 9.500 kuruşla Conhisar önemli paya sahiptir.

Nahiye köylerinde üretilen üzümün parasal değeri de 102.190 kuruştur. Bu meblağın 8.677 kuruşu Kuzu, 6.502 kuruşu Tekeler, 6.262 kuruşu Sağnıç, 6.690 kuruşu Yortan ve 4.792 kuruşu Kulalar köyüne aittir.

Nahiye köylerinde üretilen nohudun parasal değeri ise 700 kuruştur. Bunun 500 kuruşu Alağaç'a, 100'er kuruşu da Öksüzlü ve Örucüler'e ait olup tüm nohut üretimi bu üç köyden sağlanmaktadır. Nahiye köylerindeki çavdar sadece Rağıklar ve İmrenlerde yapılmakta olup üretiminin parasal değeri de 400 kuruştur. Bunun 320 kuruşu Rağıklar'a, 80 kuruşu İmrenler'e aittir.

Nahiye köylerinde burçak iki köy ve bir çiftlikte üretilmektedir. Üretiminin parasal değeri 660 kuruştur. Bu miktarın 540 kuruşunu Alağaç, 60'ar kuruşu ise Mahmutlar ve Rahmanlar üretmektedir.

Şehir nahiyesi köylerinden 23'ünde palamut üretimi yapılmaktadır. Bu üretimin parasal değeri 207.600 kuruştur. Bu meblağın 56.550 kuruşu Sevinçler köyünden,

32.700 kuruşu Saik köyünden, 16.320 kuruşu Kayranokçular köyünden, 17.100 kuruşu Hocalar'dan sağlanmaktadır.

Şehir nahiyesi köylerinden tamamında belirtilen ürünler üretilmemiştir. Nahiyeğe bağılı 24 köy ve dokuz çiftlikte buğday ve arpa az yada çok üretilmektedir. 34 köyden ve dokuz çiftlikten 40'ında üzüm, 23'ünde palamut, 35'inde boya, dördünde burçak, ikisinde çavdar, üçünde nohut üretilmektedir. Börölce, darı ve alefe dair temettuât defterlerinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

B. Vergi-yi Mahsusa Miktarları

Osmanlı devletinin vergi sisteminde vergi-yi mahsusa örfi vergiler grubuna dahil olup kaynaklarda “*Vergü*”, “*Vergi-yi Mahsusa*”, “*An-cemaatin Vergi*” ve “*Komşuca Alınan Vergi*” gibi adlarla 1840'dan itibaren alınmaya başlanmıştır.¹³⁰ Temettuât defterlerinden vergi-yi mahsusa miktarlarına ulaşmak mümkündür. Bu defterlerde vergi-yi mahsusa miktarları “*Sene-i Sabıkada Vergi-yi Mahsusadan Bir Senede Vermiş Olduğı*” ibaresi altında yazılmıştır

Şehir nahiyesi köylerine ait temettuât defterlerinde şahıslardan alınan vergi-yi mahsusa miktarının 32 kuruş ile 450 kuruş arasında değıştiğı görölmektedir. Mükellefler arasında en fazla vergi-yi mahsusayı Eskihisar köyünden, 3.332 kuruş temettuâtı olan Gömlersiz Oğılu Hacı Ali¹³¹ ile 3.410 kuruş temettuâtı olan Adak Oğılu Hüseyin¹³² ve İmrenler köyünden 4.500 kuruş temettuâtı olan Suhte Bedeli Hacı Süleyman¹³³ ile 4.884 kuruş temettuâtı olan Dukan? Oğılu Hacı Mıstan¹³⁴ vermektedir. Vergi-yi mahsusa miktarları köylere göre değışkenlik göstermektedir. Bu farklılığın temel nedenlerinden biri köylerin hane sayılarının farklı olmasıyla ilgilidir. Köylere ait toplam temettuât miktarı ile toplam vergi-yi mahsusaları arasında bir paralellik olup olmadığını göstermek amacıyla aşağıda bir tablo verilmiş olup bu tabloda köylerin hane sayıları, toplam temettuâtları, nahiyeğin toplam temettuâtındaki payı, köylerin vergi-yi mahsusaları ve bunların toplam vergi-yi mahsusa içindeki payları verilmiştir.

¹³⁰ Said Öztürk, Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, Kitabevi Yayını, İstanbul, 1996, s.174.

¹³¹ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 1794, s. 19.

¹³² B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 1794, s. 18.

¹³³ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 1794, s. 98.

¹³⁴ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 1794, s. 99.

Tablo-32 Şehir Nahiyesi Köylerinin Toplam Temettuâtı ve Vergi-yi Mahsusa Miktarı

Köy Adı	Hane Sayısı	Köyün Temettuâtı	Toplam Temettuât İçindeki %'si	Vergi-yi Mahsusa	Toplam Vergi-yi Mahsusa İçindeki %'si
Akdere	25	19.786	1,6	2.389	1,9
Bağırğan	8	11.468	0,9	1.095	0,8
Çanakçı	53	42.102,5	3,38	5.689	4,5
Çoruk	14	14.610	1,17	1.410	1,5
Eskihisar	31	38.722	3,04	4.489	3,5
Hocalar	15	23.257	1,67	2.147	1,7
Hoşçalar	50	50.262	4,04	4.857	3,8
İmrenler	23	34.097	2,14	3.666	2,9
Kayranokçular	27	36.367,5	2,92	3.771	3
Kazgancı	18	15.850	1,07	1.580	1,2
Kemah	11	10.160	0,81	914	0,7
Kerpiçlik	28	40.081,5	3,02	3.730	2,9
Koğancı	29	30.083,5	2,42	3.524	2,8
Kulağuzlar	48	68.301	5,49	7.495	5,9
Kulalar	51	43.440	3,49	4.290	3,4
Kurttutan	13	21.047,5	1,49	1.929	1,5
Kuzu	50	74.106,5	5,96	6.941	5,5
Mahmutlar	54	57.324	4,41	5.756	4,6
Öksüzlü	15	20.580,5	1,45	2.149	1,7
Örücüler	23	27.286	2,09	3.191	2,5
Rağıllar	25	26.136	2	2.564	2
Rahmanlar	23	29.042	2,33	2.939	2,3
Sağnıç	34	41.176	3,01	3.612	2,8
Saik	29	44.580	3,58	4.742	3,7

Serçeler	27	28.718	2,01	2.582	2
Serke	11	7.807	0,42	1.174	0,9
Sevinçler	67	97.118,5	7,01	9.011	7,1
Tekeler	37	48.084	3,87	4.412	3,5
Ulacık	38	37.918	3,05	4.178	3,3
Viran	45	73.668,5	5,93	6.234	4,9
Yassica	8	5.477	0,24	670	0,5
Yaylalar	18	19.450,5	1,56	1.686	1,3
Yortan	43	5.4934	4,22	5.751	3,7
Yortancık	22	25.159,5	2,02	2.163	1,7
Alağaç	14	8.534	0,68	555	0,4
Bozcaatlı	18	22.568	1,81	1.518	1,2
Conhisar	19	28.494,5	2,29	416	0,3
Karaağaç	1	3.902	0,31	0	0
Köleköy	6	3.562	0,28	308	0,2
Kurşunlu	17	1.373,5	0,11	214	0,1
Martoloz	10	5.574	0,44	456	0,3
Olukköy	6	3.809	0,3	0	0
Tahtacı	5	3.524,5	0,28	0	0
Toplam	1109	1.242.237	100	125.216	100

Tabloya göre nahiyeye bağlı 34 köy ve dokuz çiftliğin toplan vergi-yi mahsusası 125.216 kuruştur. Bu miktarın 9.011 kuruşu 67 haneli Sevinçler köyüne, 7.495 kuruşu 48 haneli Kuzu köyüne, 5.766 kuruşu 54 haneli Mahmutlar köyüne, 5.689 kuruşu 53 haneli Çanakçı köyüne, 6.234 kuruşu 45 haneli Viran köyüne, 4.857 kuruşu 50 haneli Hoşçalar köyüne, 4.751 kuruşu 43 haneli Yortan köyüne, 4.412 kuruşu 37 haneli Tekeler köyüne, 4.290 kuruşu 51 haneli Kulalar köyüne aittir. Bu on köyde toplam 498 hane bulunmaktadır. Bu on köyün hane sayısı nahiye toplam 1.109 hane içinde %45'lik paya sahiptir. Yine bu on köy 125.216 kuruşluk toplam vergi-yi mahsusanın

%47'lik bölümünü ödemektedir. Bu iki rakam bize vergi-yi mahsusanın köy nüfuslarına göre dağıtıldığını göstermektedir.

Temettuât defterlerinde kişilere ait emlak ve araziler ile hayvanlarından elde ettiği toplam kazanç “*Mecmu'undan Bir Senede Temettuâtı*” şeklinde kaydedilmiştir. Eğer mükellefin bunlardan başka, bir meslekten yada sanattan kazancı varsa bunlar da temettuâtına eklenmiştir. Örneğin “*Rençberliğinden Temettuâtı*”, “*Irgatlığından Temettuâtı*” gibi.

Şehir nahiyesi köyleri ve çiftliklerinin toplam temettuâtı 1.242.237 kuruştur. Bu miktarın 97.118 kuruşu 67 haneli Sevinçler köyüne, 74.106,5 kuruşu 50 haneli Kuzu köyüne, 73.668 kuruşu 45 haneli Viran köyüne, 68.301 kuruşu 48 haneli Kulağuzlar köyüne, 54.934 kuruşu 43 haneli Yortan köyüne, 50.262 kuruşu 50 haneli Hoşçalar köyüne, 44.580 kuruşu 37 haneli Tekeler köyüne, 42.102,5 kuruşu 53 haneli Çanakçı köyüne, 41.176 kuruşu 34 haneli Sağnıç köyüne aittir. Bu on köydeki hane sayısı 456'dır. Nahiye'deki toplam 1.109 hane içindeki payları %41dir. Bu on köyün toplam temettuâtı, 1.242.237 kuruşluk toplam nahiye temettuâtı içerisindeki payı %36,9'dur. Bu rakamlar temettuât gelirleri ile hane sayısı arasında paralellik olduğunu göstermektedir.

C. Aşar Gelirleri

Müslüman olan yerlerden ve fethedilip gazilere dağıtılan yerlerdeki toprak üzerinde yetiştirilen ürünlerden 1/10 yahut 1/20 oranında alınan ürün vergisi olan öşür onda bir anlamına gelen şer'i bir vergi türüdür İslam ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı devletinin de önemli gelir kaynaklarındandır. Öşürün oranı arazinin verimi, sulanma durumuna göre değişmektedir. Öşür tarım kesiminde üretilen her üründen aynî, nakdî ve maktû şekilde tahsil edilmiştir.¹³⁵

Şehir nahiyesi temettuât defterlerinde bahsettiğimiz verginin miktarına dair bilgiler bulunmaktadır. Defterlerden elde edilen bilgilere göre Şehir nahiyesi köylerinde öşürün onda bir oranında alındığı görülmüştür. Öşür ile ilgili bilgiler temettuât defterlerinde her şahsın adının üzerine “*Aşar Olarak Sene-i Sabıkada Bir Senede Vermiş*

¹³⁵ Öztürk, a.g.e., s.184.

Olduğu’’¹³⁶ ibaresinden sonra öşür alınan ürünlerin adı yazılmış, bunların altına bu ürün için verilecek öşrün ayar, kıyye ve kantar cinsinden miktarı verilmiş ve bunun altına da öşrün parasal değeri yazılmıştır. Aşağıdaki tabloda Şehir nahiyesinde üretilen tarım ürünlerinin birim cinsinden miktarları ve her birinden alınan öşrün parasal değeri ve birim fiyatları verilmiştir.

Tablo-33 Şehir Nahiyesi Köylerinde Üretilen Tarım Ürünlerinin Öşürleri Miktarı ve Birim Cinsinden Miktarları

Ürün Adı	Nahiyenin Toplam Öşrü(Kuruş)	Ürünün Birim Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Ayar/ Kıyye/ Kantar Olarak Miktarı
Hınta (ayar)	28.370	20	1.418,5
Boya (kıyye)	14.742,5	5	2.952,5
Üzüm (kıyye)	10.219	0,75	13.626,5
Şair (ayar)	10.416	12	868
Çavdar (ayar)	40	16	2,5
Burçak (ayar)	66	12	5,5
Palamud (kantar)	20.760	30	692
Nohut (ayar)	70	20	3,5
Toplam	84.703,5		

Tabloya bakıldığında nahiye köylerinin öşürlerinin toplam parasal değeri 84.703,5 kuruştur. Bu meblağın 28.370 kuruşu (%33,4) buğdaya, 10.416 kuruşu (%12,2) arpaya, 10.360,5 kuruşu (%12,2) üzüme, 14.762,5 kuruşu (%17,4) boyaya, 20.760 kuruşu (%24,5) palamuda, 40 kuruşu (%0,04) çavdara, 66 kuruşu (%0,07) burçağa ve 70 kuruşu (%0,08) nohuda aittir.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında birim miktarı fiyatı en yüksek olan ürün kantar başına 30 kuruşla palamuttur. Onu 20 kuruşla hınta ve nohut takip eder. Çavdarın birim

¹³⁶ B.O.A., ML. VRD. TMT. d., 1800, s. 18.

miktarı 16 kuruş, arpa ve burçağın 12 kuruş, boyanın 5, üzümün 0,75 kuruştur. Yukarıdaki tabloda Şehir nahiyesinde üretilen mahsullerin ürün bazında köylere göre üretim durumları görülmemektedir. Aşağıdaki tabloda ise her bir köyde üretilen ürünlerden alınan öşür miktarlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu tablo sayesinde hangi ürünün hangi köyde ne kadar üretildiği görülebilmektedir.

Tablo-34 Köylerin Ürün Bazında Sahip Olduğu Öşür Miktarı

Köyler	Hınta	Boya	Üzüm	Şair	Çavdar	Burçak	Palamut	Nohut	Toplam
Akdere	510	190	79,5	168	-	-	-	-	947,5
Bağırğan	170	-	42,75	60	-	-	780	-	1.052,75
Çanakçı	1.060	12,5	184,5	468	-	-	-	-	1.725
Çoruk	320	50	15,5	78	-	-	405	-	868,5
Eskihisar	1.210	395	321	258	-	-	-	-	2.184
Hocalar	340	-	110	108	-	-	1.710	-	2.268
Hoşçalar	910	737,5	336	222	-	-	-	-	2.205,5
İmrenler	710	820	336	252	8	-	-	-	2.126
Kayran okçular	390	450	310,5	114	-	-	1.620	-	2.884,5
Kazgancı	200	240	96	96	-	-	495	-	1.127
Kemah	160	10	138,75	90	-	-	420	-	818,75
Kerpiçlik	1.200	632,5	320	276	-	-	-	-	2.428,5
Koğancı	560	212,5	388	156	-	-	525	-	1.841,5
Kulağuzlar	1.030	135	781	630	-	-	3.570	-	6.146
Kulalar	910	30	480	372	-	-	375	-	2.167
Kurttutan	300	157,5	138	186	-	-	945	-	1.726,5
Kuzu	1.120	1.185	868	246	-	-	2.070	-	5.489
Mahmutlar	1.770	787,5	383	510	-	6	-	-	3.456,5
Öksüzlü	120	30	73	156	-	-	1.485	-	1.864
Örücüler	900	170	231	390	32	-	-	10	1.733
Rağıllar	330	1.150	135	240	-	-	315	10	2.180
Rahmanlar	550	422,5	357	282	-	6	-	-	1.617,5

Sağnıç	430	142,5	626	366	-	-	45	-	1.609,5
Saik	270	152,5	266	240	-	-	3270	-	4.198,5
Serçeler	700	327,5	313	180	-	-	-	-	1.520,5
Serke	80	40	77	24	-	-	-	-	221
Sevinçler	3.300	942,5	113	390	-	-	-	-	4.745,5
Tekeler	1.080	772,5	650	390	-	-	15	-	2.907,5
Ulacık	800	75	287	216	-	-	405	-	1.783
Viran	1.210	1.915	388,5	420	-	-	-	-	3.933,5
Yassıca	160	20	36	24	-	-	-	-	240
Yaylalar	310	25	114	114	-	-	1.485	-	2.048
Yortan	1.130	1.045	669	306	-	-	-	-	3.150
Yortancık	530	410	177	156	-	-	-	-	1.273
Alağaç	340	-	11	300	-	54	-	50	755
Bozcaatlı	770	410	75	588	-	-	360	-	2.203
Conhisar	860	950	139	108	-	-	285	-	2.342
Karaağaç	100	-	-	120	-	-	90	-	310
Köleköy	200	-	-	96	-	-	-	-	296
Kurşunlu	880	660	15	720	-	-	90	-	2.365
Martoloz	60	-	172	48	-	-	-	-	280
Olukköy	210	-	13,5	114	-	-	-	-	337,5
Tahtacı	180	-	-	120	-	-	-	-	300
Toplam	28.370	14.762,5	10.219	10.416	40	66	20.760	70	84.703,5

Tabloya bakıldığında nahiye köylerinden elde edilen buğday öşrü 28.370 kuruştur. Bu miktarın 3.300 kuruşu Sevinçler'e, 1.770 kuruşu Mahmutlar'a, 1.210 kuruşu Viran'a, 1.200 kuruşu Kerpiçlik'e, 1.210 kuruşu Eskihişar'a, 1.130 kuruşu Yortan'a, 1120 kuruşu Kuzu'ya, 1080 kuruşu Tekeler'e, 1060 kuruşu Çanakçı'ya ve 1030 kuruşu Kulağuzlar'a aittir. Bu on köye ait 14.110 kuruşluk öşür miktarı 28.370 kuruşluk nahiye buğday öşrünün %49,7sini oluşturmaktadır.

Nahiye köylerine ait arpa öşrü toplamı 10.416 kuruştur. Bu meblağın 720 kuruşu Kurşunlu'ya, 630 kuruşu Kulağuzlar'a, 510 kuruşu Mahmutlar'a, 588 kuruşu Bozcaatlı'ya, 468 kuruşu Çanakçı'ya, 420 kuruşu Viran'a, 390 kuruşu Örucüler'e,

390'ar kuruşu Tekeler ve Sevinçler'e, 372 kuruşu Kurttutan'a aittir. Bu on köyün 4.872 kuruşluk öşrü 10.416 kuruşluk nahiye öşrünün %46,8'ini oluşturmaktadır.

Şehir nahiyesi sakinlerinin büyük çoğunluğunun yarım dönüm de olsa bağ arazisi mevcuttur. Nahiye'nin toplam üzüm öşrü 10.219 kuruştur. Bu öşrün 669 kuruşu Yortan'a, 781 kuruşu Kulağuzlar'a, 867 kuruşu Kuzu'ya, 650 kuruşu Tekeler'e, 480 kuruşu Kulalar'a, 383 kuruşu Mahmutlar'a, 388,5 kuruşu Viran'a, 357 kuruşu Rahmanlar'a, 336'şar kuruşu ise Hoşçalar ve İmrenler köylerine aittir. Bu on köyün 52.408,5 kuruşluk toplam öşrü 10.219 kuruşluk toplam nahiye öşrünün %50,6'sına karşılık gelmektedir.

Nahiye köylerinden 23 tanesi palamut öşrü vermektedir. Bu 23 köyün ödediği toplam palamut öşrü miktarı 20.760 kuruştur. Bu meblağın 3.570 kuruşu Kulağuzlar'a, 3.270 kuruşu Saik'e, 2.070 kuruşu Kuzu'ya, 1.710 kuruşu Hocalar, 1.620 kuruşu Kayranokçular'a, 1.465 kuruşu Yaylalar'a aittir. Bu altı köyün ödediği 13.725 kuruşluk öşür 20.760 kuruşluk toplam nahiye öşrünün %52'sidir.

Şehir nahiyesi kökboya öşrü toplamı 14.742,5 kuruştur. Bu miktarın 1.915 kuruşu Viran'a, 1.185 kuruşu Kuzu'ya, 1.150 kuruşu Rağıllar'a, 950 kuruşu Conhisar'a, 942 kuruşu Sevinçler'e aittir. Bu beş köyün 6.142 kuruşluk toplam öşrü, 14.742,5 kuruşluk nahiye öşrünün %41,6'sını oluşturmaktadır.

Burçak nahiyyeye bağlı köy ve çiftliklerden yalnızca üçünde üretilmektedir. Toplam burçak öşrü 66 kuruş olup 54 kuruşu Alağaç'a, altışar kuruşu ise Mahmutlar ve Rahmanlar'a aittir.

Temettuât kayıtlarına göre, çavdar nahiyyeye bağlı iki köyde üretilmektedir. Yalnızca sekiz kuruş öşürle İmrenler ve 32 kuruş öşürle Örucüler'de çavdar üretimi yapılmaktadır.

Bakliyat ürünlerinden nohut nahiyyede üç köyde yetiştirilmekte olup toplam öşrü 70 kuruştur. Bu meblağın 50 kuruşu Alağaç'a, 10'ar kuruşu Örucüler ve Rağıllar köylerine aittir.

Yukarıdaki paragraflarda her ürün için köylerden alınan öşür miktarları verilmiş, öşür miktarlarının köylere göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu farklılığın nedeni köylerin hane sayılarının farklılığıyla ve arazilerinin büyüklüğü ve küçüklüğü ile ilgili

olduğu düşünölebilir. Bazı ürünler için bazı köylerden öşür alınmamış olması o ürünün o köyde yetiştirilmediğini gösterir. Genelde öşür miktarı fazla olan köylerin hane sayıları da fazladır. Yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler belli ürünlerin yetiştirilmesinde hangi köyün kaçınıcı sırada yer aldığını görmemize imkân vermektedir. Hınta ve şair hariç diğer ürünler bütün köylerde yetiştirilmemektedir. Bir ürünün bir köyde öşür kaydı bulunmuyorsa o köyde o ürün yetiştirilmiyor demek mümkündür. Aşar gelirleri içinde ilk sırayı hinta alır. Onu palamut, boya, şair, üzüm, nohut, burçak ve çavdar takip eder. Karataş nahiyesinde darı, alef ve börölceye rastlanırken Şehir nahiyesinde bu ürönlere rastlanmamıştır.

SONUÇ

Demirci kazasının merkez nahiyesi olan Şehir nahiyesi köylerinin temettuât defterlerine dayalı olarak yaptığımız bu çalışmada; iktisadi, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında genel olarak şunları söylemek mümkündür:

Nahiye köylerine ait temettuât kayıtları 1794, 1800, 1804, 1810, 1811 ve 1812 numaralı defterler içerisinde bulunmaktadır. Nahiyeğe bağı Akdere, Bağırğan, Çanakçı, Çoruk, Eskihişar, Hocalar, Hoşçalar, İmrenler, Kayranokçular, Kazgancı, Kemah, Kerpiçlik, Koğancı, Kulağuzlar, Kulalar, Kurttutan, Kuzu, Mahmutlar, Öksüzlü, Örucüler, Rahmanlar, Rağıllar, Sağnıç, Saik, Serçeler, Serke, Sevinçler, Tekeler, Ulacık, Viran, Yassıca, Yaylalar, Yortan, Yortancık isimleriyle 34 köy ve Alağaç, Bozcaatlu, Conhisar, Karaağaç, Köleköy, Kurşunlu, Martoloz, Olukköy ve Tahtacı isimleriyle 9 adet çiftlik bulunmaktadır.

Demirci kazasının hane sayısı bakımından Şehir nahiyesi ikinci büyüklüğe sahiptir. Her hanede ortalama beş kişı yaşadığı düşünülür ve nahiyeğe 1.109 hane bulunduğı hesaba katılırsa nahiyeğe bağı köy ve çiftliklerde tahmini 5.545 kişı yaşadığı söylenebilir. En fazla nüfusa sahip olan köy 67 haneyle 335 nüfusa sahip Sevinçler köyü, en az nüfusa sahip olanı ise bir haneli beş nüfuslu Karaağaç çiftliğidir.

Temettuât defterlerindeki bilgilere dayanarak Şehir nahiyesindeki meslekler hakkında da bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bu meslekleri sektörlerine göre kategorilere ayırdığımızda esnaflar, tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, dini idari ve askeri sınıftan olanlar ile alil, ihtiyar, sabi, ama, yetim vb. şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerindeki kişilerin çoğunun (%91,5) tarım ve hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir. En az kişinin bulunduğu grup ise 3 kişı ile (%0,2) esnaf grubudur. Geriye kalan dini, idari ve askeri grubun oranı %4 iken, alil, ihtiyar, yetim vb. oranı ise %4,1'dir. Tarım ve hayvancılık sektöründe 820 adet rençber, 155 adet ırgat, 11'er adet çoban ve erbab-ı ziraat, 10 adet ashab-ı çiftlikat, beş adet hizmetkar, ikişer adet bahçevan ve adi hizmetkar bulunmaktadır. Bu sektörde en büyük meslek grubunu 820 kişıyla rençberlerin oluşturduğu görülmektedir.

Temettuât defterlerinde kişilerin isimleri, unvanları ve lakaplarını da yer verilmiştir. Buna göre Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde 77 farklı isim kullanılmıştır. En çok kullanılan isim Muhammed olup 159 kişı bu adı kullanmaktadır. Bunu 150

kişiyile Mustafa,122 kişiyile İbrahim 121 kişiyile Ahmet, 107 kişiyile Mehmet ve 73 kişiyile Süleyman takip etmektedir. Defterlerde şahısların efendi, molla, hacı, imam vb. gibi unvanlar yanında lakapları ile birlikte yazıldığı görülmüştür.

Geniş ovalar bulunmamasına ve engebeli arazi yapısına rağmen iklimin elverişli olması Demirci kazasında zirai faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Tahrir defterlerinde hububat ziraatının önemli olduğu görülmektedir. Temettuât defterlerinden elde edilen bilgilerden Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde yaşayan kişilerin arazileri ve bunlar üzerinde ekim-dikimi yapılan ürünlerin neler olduğu ve bu ürünler için ayrılan tarım arazilerinin büyüklüğü tespit edilmektedir. Şehir nahiyesindeki vergi mükelleflerine ait arazilerin toplam miktarı 31.907,5 dönümdür. Bu arazilerin %66,5 mezru tarla, %7,9'u bağ arazisi, %5,2'si kökboya arazisi, %5,1'i nadas arazisi, %8,5'i gayr-i mezru tarla, %6,3'ü palamut korusu şeklindedir. Toplam arazi miktarı en fazla olan köy 1.686 dönümle Sevinçler köyü olup en az olan köy ise 56 dönümle Serke köyüdür.

Temetuât defterlerindeki öşür kayıtlarına göre nahiye'deki köy ve çiftliklerde buğday, arpa, çavdar, nohut ve burçak gibi hububat ürünleri yetiştirilmektedir. Nahiye'de bazı arazi sahipleri arazilerini ortaklık usulüyle işlemekte olup bu ortaklık genelde kökboya ziraatında yapılmaktadır. Nahiye'de 925 hanede bağ arazisi bulunmaktadır. Bu durum bize mükelleflerin %83,4'ünün bağ arazisine sahip olduğunu göstermektedir. En çok bağ arazisi 58 parça bağ ile 67 haneli Sevinçler köyünde, en az ise bir parça bağ ile 17 Kurşunlu çiftliğindedir. Yine nahiye'de 1.109 haneden 738 inde (%66,5) kökboya ziraatı yapılmaktadır. En fazla kökboya arazisi 67 haneli Sevinçler köyüne aittir.

Temettuât defterlerinde bunlardan başka palamut korusu olarak ifade edilen arazilere de rastlanmaktadır. Şehir nahiyesinde 22 adet köy ve çiftlikte 298 hanede palamut üretimi yapılmaktadır. En fazla 42 hanede Kuzu köyünde palamut korusuna rastlanırken en az bir hanede Karaağaç çiftliğinde palamut korusuna rastlanmıştır. Şehir nahiyesinde yıllık geliri 100 ile 500 kuruş arasında değişen 13 adet pekmezhaneye rastlanmıştır.

Demirci kazasını bulunduğu coğrafi konum itibariyle hayvancılığa elverişli bir yerdir. Bunu tahrir ve temetuât defterleri de doğrulamaktadır. Şehir nahiyesi temetuât defterlerinde rastlanan büyükbaş hayvanlar; sağman inek, inek, kısır inek, yoz inek,

erkek sığır, yoz sığır ve düvedir. Sadece sağman inek gelir getiren büyükbaş şeklinde karşımıza çıkmaktadır ve yıllık hasılatı 50 kuruştur. Büyükbaş hayvan sayıları köylere göre değişiklik göstermektedir. Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinde en fazla rastlanan büyükbaş hayvan 1.320 adetle öküzdür. Onu 735 rakamıyla sağman inek, 205 adetle erkek sığır, 84 ile yoz sığır, 12 adetle inek, dört adetle dana, iki adetle düve ve kara sığır düvesi takip eder.

Demirci kaza arazisinin %6,2'sinin ormanlık olması ve %71'inin de ziraata elverişli olmaması küçükbaş hayvancılığın yapılmasına imkan vermektedir. Temetuât defterlerinden küçükbaş hayvancılığın büyükbaş hayvancılıktan daha yoğun yapıldığı anlaşılmaktadır. Nahiye de rastlanan küçükbaş hayvanlar şunlardır; sağman koyun, erkek koyun, yoz koyun, kuzu, sağman keçi, erkek keçi, yoz keçi ve oğlaktır. Bu hayvanlardan erkek koyuna dört kuruş, yoz koyuna dört kuruş, sağman keçiye dokuz kuruş, erkek keçiye iki kuruş, yoz keçiye iki kuruş yıllık hasılat kaydedilmiştir. Nahiye deki küçükbaş hayvan sayısı 7.380'dir. Bunun %54'ü koyuna, %46'sı keçiye aittir. Bu durum koyunun daha fazla yetiştirildiğini göstermektedir. Vergi mükelleflerinin ellerinde genelde 50'den az küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Burum nahiye de 200-300-400 sayısına ulaşan küçükbaş hayvan sürülerinin bulunmadığını göstermektedir.

Şehir nahiyesinde yaşayanlar, yük ve yolcu taşımada öküz, merkep, bargir, katır vb. kullanmışlardır. Çoğu hanede ihtiyaçlarına ve maddi durumlarına göre bunlardan bir veya birkaç tane olduğu görülmüştür. Kişilerin ellerinde ağırlıklı olarak öküz, merkep ve bargir bulunmaktadır. Nahiye ye bağlı köy ve çiftliklerde 2.528 adet yük hayvanı bulunmaktadır. Aynı tarihte Karataş nahiyesinde 2.444 adet yük hayvanı bulunmaktaydı. Nahiye mizdeki 2.528 adet yük hayvanından %52,2'si öküze, %32'si merkebe, %8,5'i bargire, %6,8'i katıra aittir. Bu rakamlar bize yük ve yolcu taşımada öküz ve merkebin yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Temetuât defterlerinde XIX. yüzyıl ortaları Demircisine ait arıcılık faaliyetlerine rastlanmaktadır. Bu dönemde Şehir nahiyesine bağlı 34 köy ve dokuz çiftlikten 24'ünde arıcılığa rastlanmıştır. Nahiye de toplam 393 adet kovan bulunmaktadır. Bir kovana temettuât defterlerinde yıllık 8 kuru gelir kaydedilmiştir. Buna göre nahiye de 393 adet kovan için 3.144 kuruş gelir yazılmıştır.

Şehir nahiyesine bağlı köy ve çiftliklerde buğday, arpa, üzüm, boya, palamut, çavdar, burçak ve nohut gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Şehir nahiyesindeki köy ve çiftliklerden tamamında zikredilen ürünlerin üretimi yapılmamaktadır. Köy ve çiftliklerin tamamında arpa ve buğday üretimi az yada çok yapılmaktadır. 40 köy ve çiftlikte üzüm üretimi yapılmaktadır. Bu köy ve çiftliklerden 22'sinde palamut, üçünde burçak ve nohut, ikisinde çavdar üretilmektedir. Ürünlerin toplam hasılatını tespit etmek için bu ürünlerin verilen öşür birim miktarları, 10 ile çarpılarak toplam hasılat ve hasılatın parasal değeri tespit edilmiştir. Defterlerdeki bilgilere göre nahiye öşüründe bir oranında alındığı görülmektedir. Aşar gelirleri içinde ilk sıra buğdaydır. Onu palamut, boya, arpa, üzüm, çavdar, nohut ve burçak takip etmektedir. Karataş nahiyesinin aksine Şehir nahiyesinde bürölce, darı ve alefe rastlanmamıştır. Nahiye üretilen ürünlerin toplam parasal değeri 847.035 kuruştur. Bunun 283.700 kuruşu (%33,4) buğdaya, 104.160 kuruşu (%12,2) arpaya, 102.190 kuruşu (%12) üzüme, 147.625 kuruşu (%17,4) boyaya, 207.600 kuruşu (%24,5) palamuda, 400 kuruşu (%0,04) çavdara, 660 kuruşu (%0,07) burçağa, 700 kuruşu (%0,08) nohuda aittir. Buğday, arpa, üzüm, boya, palamut, mezru tarla olarak ifade edilen, arazilerde yetiştirildiği görülmektedir. Bu beş ürünün toplam üretim miktarı, tüm ürünlerin toplam üretim miktarının %99,7'sini oluşturmaktadır.

Şehir nahiyesine köylere ait temettuât defterlerinde öşür ve vergi-i mahsusa olmak üzere iki çeşit verginin miktarına dair bilgiler bulunmaktadır. Şehir nahiyesinde vergi mükelleflerinden alınan vergi-yi mahsusa miktarının 32 ile 450 kuruş arasında değiştiği görülmüştür. Bu miktar köylere göre farklılık göstermektedir. Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinin toplam vergi-yi mahsusa 125.216 kuruştur. Şehir nahiyesi köy ve çiftliklerinin toplam temettuâtı ise 1.242.237 kuruştur. Temettuât gelirleri ile hane sayıları arasında bir paralellik görülmüştür. Yukarıdaki paragraflardan anlaşılacağı üzere nahiye tarım ve hayvancılık temel geçin kaynağıdır. Sanat ehline çok az rastlanmaktadır. Nahiye köy ve çiftliklerinden, Kurşunlu çiftliğinde sakin Şehitzade Hacı Mehmet Ağa Oğlu Esat Ağa nahiye'nin en çok araziye sahip kişisidir. Ayrıca Viran köyünden Hasan Kethüda Oğlu Osman Bey en fazla temettuâta sahip kişi olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgesi

BOA. ML. VRD. TMT. Defter No:1794, 1797, 1800, 1804, 1810, 1811, 1812

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1312, Vilayet Basımevi, İzmir.

Araştırma Eserler

Araştırma Eserler

ADAMAZ Kadir,XVI.yy'da Demirci Kazası, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2012.(Basılmamış Doktora Tezi)

BARKAN Ömer Lütfi, “Tahrir Defterleri'nin İstatistikî Verimleri Hakkında Bir Araştırma”, IV. Tarih Kongresi (Ankara 10-14 Kasım 1948), Kongreye Sunulan Tebliğler, TTK Basımevi, Ankara, 2010, s.290-294.

BAYKARA Tuncer, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı, Ankara, 1988.

BİLGİ Nejdet, “Tanzimatın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı'nda Nüfus”, İsmail Aka Armağanı, İzmir, 1999, s. 249-291.

BİLGİ Nejdet, “1842 Yılında Saruhan Sacağı'nın Nüfusu ve İdari Bölünüşü”, Manisa Araştırmaları-I, Manisa, 2001, s. 87-122.

BOYACIOĞULLARI, A. Sedat- Hasan ALAKESE, Her Yönü ve Herşeyi İle Demirci, Eko Matbaası, İstanbul, 1972.

CANATAR Mehmet, “Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayii ve Boyahaneler Üzerine”, Osmanlı Araştırmaları XVIII, İstanbul, 1998, s.89-104

ÇORUH Haydar, “Temettu Vergisinin Yapısı ve 1844 Yılı Sayım Sonuçları”, Yeni Türkiye Mayıs-Haziran, S.45, Yıl 8, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III: 650-670

ÇORUH Haydar, Temettuat Defterlerine Göre Erzurum Şehri (1260-1844), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

EMECEN Feridun M.,“Saruhanogulları”, D.İ.A., C. 36, İstanbul, 2009, s.170-173.

EMECEN Feridun M., “Beylikten Sancağa Batı Anadolu'da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dair Bazı Mülâhazalar”, Belleten, LX, 227, Nisan, 1996, s. 81-93

ERGÜL Teoman, Kurtuluş Savaşında Manisa, Manisa Kültür Sanat Kurumu Yayını, İzmir, 1991.

- GÖKMEN Ertan, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası, Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, İzmir, 2007.
- GÖKMEN Ertan, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık", Akademik Bakış, C.3/5/6, Yaz 2010, s.213-236.
- GÖKMEN Ertan, "Saruhan Sancağında Temettuat Tahriri", Bilig, Bahar/2008, S.45, s. 73-90.
- GÖKMEN Ertan, "Hurufat Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830)" Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2005/12, Güz Sayısı, s. 21-57.
- İŞİK Mehmet Turan, Hüdavendigâr Eyaleti Burusa Sancağı Domaniç Kazası 1261 (1845) Tarih ve 7712, 7714, 7719, 7725, 7731, 7732 Numaralı Temettuat Defterleri Transkripsiyonu, Kütahya, 2008 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KÜTÜKOĞLU Mübühâ S., "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri" Belleten, C.LIX, S. 225, Ankara, 1995, s. 395-413.
- KOÇ Ümit, XVI. yüzyıl Anadolu'sunda Sanayi. Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006.
- NAZMÎ Ali, Yeni Memalik-i Osmaniye Coğrafyası, ?, 1332.
- ORKON Refik Cenab, Manisa Coğrafyası, Resmi Ay Matbaası, İstanbul, 1937.
- ÖZTÜRK Said, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.1, S.1, 2003, s. 287-304.
- ÖZTÜRK Said, "Temettuat Tahrirleri", Akademik Araştırmalar Dergisi, S. 4-5, 2000, s. 537-591.
- ÖZTÜRK Said, "Konya Temettuat Defterleri" Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, Konya, 2000, s. 553-539
- ÖZTÜRK Said, Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, Kitabevi Yayını, İstanbul, 1996.
- PAKALIN Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 3, İstanbul, 1993.
- SAMÎ Şemsettin, Kâmusü'l- Âlâm, III, İstanbul, 1306.
- SERİN Mustafa, "Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri", T.C. Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1988, Tebliğler, Tartışmalar, Ankara, 1998, s. 717-728.

- SEVİM Ali- Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Ankara, 1989.
- SEVİNÇ Ömer Seyfettin- İsmail Taşlı-Kadir Akcan, “Demirci’nin Bitki Örtüsü ve Floristik Özelliklerine Genel Bir Bakış”, I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 19-26
- TAŞLI İsmail, Demirci’nin Coğrafyası Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1992. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- TAŞLI İsmail, “Demirci’nin Fiziki Ortam Özellikleri ve İnsan Çevre Etkileşimi”, I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 27-38
- TOZDUMAN Arzu, Aydın Güzelhisarı’nın Sosyal ve İktisadi Durumu 1844, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanlı Müessesesi ve Medeniyeti Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 1992.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ULUÇAY Çağatay, “Saruhanogulları”, İ.A., C.10,M.E.B., Eskişehir, 2001, s. 239-244.
- ULUÇAY Çağatay, XVII. Asırda Saruhan’da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul, 1944.
- ULUÇAY Çağatay, XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul, 1955.
- UZUNÇARŞILI İsmail H. ,Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, İstanbul, 1941.
- UZUNÇARŞILI İsmail H.,Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1988.
- YÜCEL Metin- Besim Darkot, Ege Bölgesi Coğrafyası, İstanbul, 1978.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, “Lakap”, C.14. s. 7329
- Büyük Larousse,Sözlük ve Ansiklopedisi, “Lakap”, C.14. s. 2940
- Dictionnaire Larousse,“Unvan”, Ansiklopedik Sözlük, C.6 s. 2389
- Türk Ansiklopedisi“Demirci”, MEB Yayını, Ankara, 1966 C.13, s. 3
- Manisa İl Yıllığı, Manisa, 2000
- Manisa İl Yıllığı, Manisa, 1932
- Manisa 95, Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarihi Yönleri İle Manisa, 1995.

EKLER

Tablo- Ek 1 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Arazilerin Büyüklükleri

Köy Adı	1-10 Dönüm	11-20 Dönüm	21-50 Dönüm	51-100 Dönüm	101-150 Dönüm	151-300 Dönüm	301-400 Dönüm	400 Dönüm ve Üstü	Arazi Sahipleri Sayısı
Akdere	7	15	1	-	-	-	-	-	23
Bağırgan	1	6	1	-	-	-	-	-	8
Çanakçı	21	14	14	1	-	-	-	-	50
Çoruk	5	4	4	1	-	-	-	-	14
Eskihisar	-	6	15	8	-	-	-	-	29
Hocalar	2	6	6	-	-	-	-	-	14
Hoşçalar	17	6	21	5	-	-	-	-	49
İmrenler	6	8	8	1	-	-	-	-	23
Kayranokçular	1	12	11	2	-	-	-	-	26
Kazgancı	6	6	4	-	-	-	-	-	16
Kemah	-	-	6	3	-	-	-	-	9
Kerpiçlik	2	2	16	8	-	-	-	-	28
Koğancı	5	6	18	-	-	-	-	-	29
Kulağuzlar	3	20	20	4	-	-	-	-	47
Kulalar	6	20	22	2	-	-	-	-	50
Kurttutan	1	4	7	-	-	-	-	-	12
Kuzu	8	15	20	7	-	-	-	-	50
Mahmutlar	13	23	14	1	-	-	-	-	50
Öksüzlü	7	3	2	-	1	-	-	-	13
Örücüler	6	12	2	1	-	-	-	-	21
Rağıllar	1	4	13	5	-	-	-	-	23
Rahmanlar	4	1	13	3	-	1	-	-	22
Sağnıç	4	13	17	-	-	-	-	-	34
Saik	5	11	13	-	-	-	-	-	29
Serçeler	4	4	13	4	-	-	-	-	25

Serke-	1	12	-	-	-	-	-	-	13
Sevinçler	8	14	41	4	-	-	-	-	67
Tekeler	5	10	22	-	-	-	-	-	37
Ulacık	7	7	11	12	-	-	-	-	37
Viran	1	10	28	5	-	-	-	-	44
Yassıca	4	3	-	-	-	-	-	-	7
Yaylalar	4	10	4	-	-	1	-	-	18
Yortan	7	7	23	4	1	-	-	-	42
Yortancık	2	5	9	6	-	-	-	-	22
Alağaç	3	-	-	-	1	1	-	-	5
Bozcaatlı	5	2	2	-	-	-	-	1 (590) 138	11
Conhisar	11	1	1	-	1	1	-	1 (530)	16
Karaağaç	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Köleköy	1	-	-	-	-	-	-	1 (596)	3
Kurşunlu	4	2	-	-	-	-	-	1 (745)	8
Martoloz	2	5	1	-	-	-	-	-	8
Olukköy	1	-	-	-	-	-	-	-	3
Tahtacı	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Toplam	201	309	423	87	4	4	2	4	1.037

¹³⁸ Bu sütunda parantez içinde verilen rakamlar arazilerin dönüm olarak büyüklüğünü göstermektedir.

Tablo- Ek 2 Şehir Nahiyesinde Büyük Arazi Sahiplerinin Toplam Arazi Miktarları ve Toplam Temettuâtı

Arazi Sahibinin Köyü	Mükellefin Adı	Mesleği	Toplam Temettuâtı	Toplam Arazisi	Köyün Toplam Arazisi	Defter ve Sayfa No.
Eskihisar	Adak Oğlu Hüseyin	Rençber	3.410	110	1.206,5	1794/18
Eskihisar	Gömleksiz Oğlu Hacı Ali	Rençber	3.332	110,5	1.206,5	1794/19
Eskihisar	Öksüz Oğlu Yusuf ve Karındaşı Himmet	Rençber	1.314,5	86	1.206,5	1794/19
Kemah	Numan Oğlu İsmail	Rençber	1.553	85	392,5	1804/34
Kerpiçlik	Bekilli Oğlu Hüseyin	Rençber	4.000	78	1.178	1810/63
Kerpiçlik	Hacı Oğlu Ali	Rençber	2.373	105	1.178	1810/66
Kerpiçlik	Hacı Oğlu Yeğeni Ali	Rençber	1.750	105	1.178	1810/67
Kulağuzlar	Hacı Süleyman Oğlu İbrahim	Rençber	1.700	77	1.417,5	1811/46
Kulalar	Numan Ağa Oğlu Hasan ve Karındaşı Mehmet, Ali, Numan, Osman	Sabî	336	78	1.079	1804/25
Kuzu	Himmet Oğlu Molla Muhammet	Rençber	2.066	86,5	1.616	1811/30
Öksüzlü	Ali Çelebi Oğlu Mülazım İsmail ve Karındaşı İbrahim ve Halil	Rençber	2.677	154	433	1811/74
Rağıllar	Hacı Mehmet Oğlu İbrahim	Erbab-ı Ziraat	1.355	133,5	980,5	1797/22
Rahmanlar	Hazır Oğlu Hacı Ali	Muhtar	3.859	286	1.024	1800/74
Rahmanlar	Musa Oğlu İsmail	Rençber	2.167	80	1.024	1800/76
Rahmanlar	Derviş Oğlu Mustafa	Rençber	2.400	82,5	1.024	1800/79
Serçeler	Armutçu Oğlu Ahmet	Rençber	1.000	81	885,5	1810/51
Serçeler	Armutçu Oğlu Hüseyin	Rençber	1.750	105	885,5	1810/54
Sevinçler	Ayvazca Oğlu Hacı Mustafa	Rençber	3.704	119,5	2.077,5	1794/53
Ulacık	Cevri Oğlu İsmail	Rençber	1.110	92,5	1.523	1804/4
Ulacık	Çoban Oğlu İsmail	Rençber	1.189	101,5	1.523	1804/6
Ulacık	Zeybek Oğlu İsmail	Rençber	1.440	79	1.523	1804/7
Ulacık	Hacı Ali Bey	Rençber	3.824	85,5	1.523	1804/9
Ulacık	Kara Himmet Oğlu Mehmet Bey	Rençber	1.260	77,5	1.523	1804/9
Ulacık	Çoban Oğlu Mustafa	Rençber	1.139	92,5	1.523	1804/11

Viran	Hasan Kethüda Oğlu Osman Bey	Rençber	15.107	119	1.758,5	1794/31
Viran	Fazlı Oğlu Kara Mustafa	Rençber	2.860	90	1.758,5	1794/31
Yortan	Mahmut Oğlu İsmail	Rençber	2.490	112	1.511,5	1794/3
Yortan	Kazak Oğlu Ömer	Rençber	2.003	134,5	1.511,5	1794/3
Yortan	Koca Hasan Oğlu Halil	Rençber	1.768	109	1.511,5	1794/4
Yortancık	Ayvaz Oğlu Hüseyin	Erbab-ı Ziraat	1.370	83	893,5	1794/71
Yortancık	Beşe Oğlu Ali	Rençber	2.600	90,5	893,5	1794/71
Yortancık	İmam Oğlu Ahmet	Rençber	2.000	109,5	893,5	1794/75
Alağaç	Hacı Şabanzade Mehmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	1.850	125	384	1812/34
Alağaç	Hacı Şabanzade Şaban Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	1.428	254	384	1812/34
Bozcaatlı	Hacı Şabanzade Elhac Şerif Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	7.439	590	751,5	1812/10
Conhisar	Şehitzade Hacı Mehmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	12.253	530	771	1812/26
Conhisar	Şehitzade Hacı Ahmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	2.250	150	771	1812/28
Karaağaç	Şehitzade Hüseyin Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	2.275,5	390	350	1812/6
Köleköy	Kulalı Müftüzade Şerif Ağa ve Ammizadesi Mehmet Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	590,5	596	602	1812/42
Kurşunlu	Şehitzade Hacı Mehmet Ağa ve Oğlu Esat Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	9.354,5	745	790,5	1812/46
Olukköy	Şehitzade Hüseyin Ağa'nın Biraderi Abdullah Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	589,5	185	189	1812/2
Tahtacı	Hacı Şabanzade Hacı Şerif Ağa	Ashab-ı Çiftlikat	977,5	306	306	1812/22

Tablo- Ek 3 Şehir Nahiyesi Köylerinde Hinta Üretim Miktarları ve Parasal Değerleri

Köy Adı	Köyün Toplam Hinta Öşrü(Kuruş)	Hintanın Beher Ayar Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Hinta Miktarı(Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri(Kuruş)
Akdere	510	20	25,5	255	5.100
Bağırgan	170	20	8,5	85	1.700
Çanakçı	1.060	20	53	530	10.600
Çoruk	320	20	16	160	3.200
Eskihisar	1.210	20	60,5	605	12.100
Hocalar	340	20	17	170	3.400
Hoşçalar	910	20	45,5	455	9.100
İmrenler	710	20	35,5	355	7.100
Kayranokçular	390	20	19,5	195	3.900
Kazgancı	200	20	10	100	2.000
Kemah	160	20	8	80	1.600
Kerpiçlik	1.200	20	60	600	12.000
Koğancı	560	20	28	280	5.600
Kulağuzlar	1.030	20	51,5	515	10.300
Kulalar	910	20	45,5	455	9.100
Kurttutan	300	20	15	150	3.000
Kuzu	1.120	20	56	560	11.200
Mahmutlar	1.770	20	88,5	885	17.700
Öksüzlü	120	20	6	60	1.200
Örücüler	900	20	45	450	9.000
Rağıllar	330	20	16,5	165	3.300
Rahmanlar	550	20	27,5	275	5.500
Sağnıç	430	20	21,5	215	4.300
Saik	270	20	13,5	135	2.700
Serçeler	700	20	35	350	7.000
Serke	80	20	4	40	800
Sevinçler	3.300	20	165	1650	33.000
Tekeler	1.080	20	54	540	10.800
Ulacık	800	20	40	400	8.000
Viran	1.210	20	60,5	605	1.210
Yassıca	160	20	8	80	1.600
Yaylalar	310	20	15,5	155	3.100
Yortan	1.130	20	56,5	565	11.300
Yortancık	530	20	26,5	265	5.300
Alağaç	340	20	17	170	3.400
Bozcaatlı	770	20	38,5	385	7.700
Conhisar	860	20	43	430	8.600
Karaağaç	100	20	5	50	1.000
Köleköy	200	20	10	100	2.000
Kurşunlu	880	20	44	440	8.800
Martoloz	60	20	3	30	600
Olukköy	210	20	10,5	105	2.100
Tahtacı	180	20	9	90	1.800
Toplam	28.370	20	1.418,5	14.185	283.700

Tablo- Ek 4 Şehir Nahiyesi Köylerinde Şair Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Şair Öşrü(Kuruş)	Şairin Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Şair Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri (Kuruş)
Akdere	168	12	14	140	1.680
Bağırzan	60	12	5	50	600
Çanakçı	486	12	40,5	405	4.860
Çoruk	78	12	6,5	65	780
Eskihisar	258	12	21,5	215	2.580
Hocalar	108	12	9	90	1.080
Hoşçalar	222	12	18,5	185	2.220
İmrenler	252	12	21	210	2.520
Kayran okçular	114	12	9,5	95	1.140
Kazgancı	96	12	8	80	960
Kemah	90	12	7,5	75	900
Kerpiçlik	276	12	23	230	2.760
Koğancı	156	12	13	130	1.560
Kulağuzlar	630	12	52,5	525	6.300
Kulalar	372	12	31	310	3.720
Kurttutan	186	12	15,5	155	1.860
Kuzu	246	12	20,5	205	2.460
Mahmutlar	510	12	42,5	425	5.100
Öksüzlü	156	12	13	13	1.560
Örücüler	390	12	32,5	325	3.900
Rağıllar	240	12	20	200	2.400
Rahmanlar	282	12	23,5	235	2.820
Sağnıç	366	12	30,5	305	3.660
Saik	240	12	20	200	2.400
Serçeler	180	12	15	150	1.800
Serke	24	12	2	20	240
Sevinçler	390	12	32,5	325	3.900
Tekeler	390	12	32,5	325	3.900
Ulacık	216	12	18	180	2.160
Viran	420	12	35	35	4.200
Yassıca	24	12	2	20	240
Yaylalar	114	12	9,5	95	1.140
Yortan	306	12	25,5	255	3.060
Yortancık	156	12	13	13	1.560
Alağaç	300	12	25	25	3.000
Bozcaatlı	588	12	49	49	5.880
Conhisar	108	12	9	90	1.080
Karaağaç	120	12	10	100	1.200
Köleköy	96	12	8	80	960
Kurşunlu	720	12	60	600	7.200
Martoloz	48	12	4	40	480
Olukköy	114	12	9,5	95	1.140
Tahtacı	120	12	10	100	1.200
Toplam	10.416	12	868	8680	104.160

Tablo- Ek 5 Şehir Nahiyesi Köylerindeki Boya Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Boya Öşrü (Kuruş)	Boyanın Beher Kıyye Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Boyanın Kıyye Olarak Miktarı	Köyün Toplam Boya Miktarı (Kıyye)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Akdere	190	5	38	380	1.900
Çanakçı	12,5	5	2,5	25	125
Çoruk	50	5	10	100	500
Eskihisar	395	5	79	790	3.950
Hoşçalar	737,5	5	147,5	1.475	7.375
İmrenler	820	5	164	1.640	8.200
Kayran okçular	450	5	90	900	4.500
Kazgancı	240	5	48	480	2.400
Kemah	10	5	2	20	100
Kerpiçlik	632,5	5	126,5	1.265	6.325
Koğancı	212,5	5	42,5	425	2.125
Kulağuzlar	135	5	27	27	1.350
Kulalar	30	5	6	60	300
Kurttutan	157,5	5	31,5	315	1.575
Kuzu	1.187,5	5	237	237	11.875
Mahmutlar	787,5	5	157,5	1.575	7.875
Öksüzlü	30	5	6	60	300
Örücüler	170	5	34	340	1.700
Rağıllar	1.150	5	230	2.300	11.500
Rahmanlar	422,5	5	84,5	845	4.225
Sağnıç	142,5	5	28,5	285	1.425
Saik	152,5	5	30,5	305	1.525
Serçeler	327,5	5	65,5	655	3.275
Serke	40	5	8	80	400
Sevinçler	942,5	5	188,5	1.885	9.425
Tekeler	722,5	5	154,5	1.545	7.225
Ulacık	75	5	15	150	750
Viran	1915	5	383	3.830	19.150
Yassıca	20	5	4	40	200
Yaylalar	25	5	5	50	250
Yortan	1045	5	209	2.090	10450
Yortancık	410	5	82	820	4100
Bozcaatlı	410	5	82	820	4100
Conhisar	950	5	190	1.900	9500
Kurşunlu	660	5	132	1.320	6600
Toplam	14.762,5	5	2.952,5	29.525	147.625

Tablo- Ek 6 Şehir Nahiyesi Köylerinde Üzüm Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Üzüm Öşrü(Kuruş)	Üzümün Beher Kıyye Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Üzümün Kıyye Olarak Miktarı	Köyün Toplam Üzüm Miktarı(Kıyye)	Toplam Üretimin Parasal Değeri(Kuruş)
Akdere	79,5	0.75	106	1.060	795
Bağırgan	42,75	0.75	57	570	427,5
Çanakçı	184,5	0.75	246	2.460	1.845
Çoruk	15	0.75	20,5	205	150
Eskihisar	321	0.75	428	4.280	3.210
Hocalar	110,25	0.75	147	1.470	1.102,5
Hoşçalar	336	0.75	448	4.480	3.360
İmrenler	336,75	0.75	489	4.890	3.367,5
Kayran okçular	311	0.75	414,5	4.145	3.110
Kazgancı	96	0.75	128	1.280	960
Kemah	138,75	0.75	185	1.850	1.387,5
Kerpiçlik	320,25	0.75	427	4.270	3.202,5
Koğancı	387,75	0.75	517	5.170	3.877,5
Kulağuzlar	781	0.75	1.041,5	10.415	7810
Kulalar	479,25	0.75	639	6.390	4.792,5
Kurttutan	138,75	0.75	185	1.850	1.387,5
Kuzu	867,75	0.75	1.157	11.570	8.677,5
Mahmutlar	383,25	0.75	511	5.110	383.225
Öksüzlü	72,75	0.75	97	970	727,5
Örücüler	231,75	0.75	309	3.090	2.317,5
Rağıllar	135,75	0.75	181	1.810	1.357,5
Rahmanlar	350,25	0.75	467,5	4.675	3.502,5
Sağnıç	626,5	0.75	835	8.350	6.265
Saik	266,25	0.75	355	3.550	2.662,5
Serçeler	313,5	0.75	418	4.180	3.135
Serke	77,25	0.75	103	1.030	772,5
Sevinçler	11,25	0.75	151	1.510	112,5
Tekeler	650,25	0.75	867	8.670	6.502,5
Ulacık	288	0.75	383,5	3.835	2.880
Viran	388,5	0.75	518	5.180	3.885
Yassıca	36	0.75	48	480	360
Yaylalar	114	0.75	152	1.520	1.140
Yortan	699	0.75	892	8.920	6.990
Yortancık	177	0.75	236	2.360	1.770
Alağaç	11,25	0.75	15	150	112,5
Bozcaatlı	75	0.75	100	1.000	750
Conhisar	138,75	0.75	185	1.850	1.387,5
Kurşunlu	15	0.75	20	200	150
Martoloz	96,75	0.75	129	1290	96705
Olukköy	13,5	0.75	18	180	135
Toplam	10.219	0.75	13.626,5	136.265	102.190

Tablo-Ek 7 Şehir Nahiyesi Köylerinde Çavdar Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Çavdar Öşrü (Kuruş)	Çavdarın Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Çavdarın Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Çavdar Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri (Kuruş)
İmrenler	8	16	0,5	5	80
Rağıllar	32	16	2	20	320
Toplam	40	16	2,5	25	400

Tablo- Ek 8 Şehir Nahiyesi Köylerinde Burçak Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

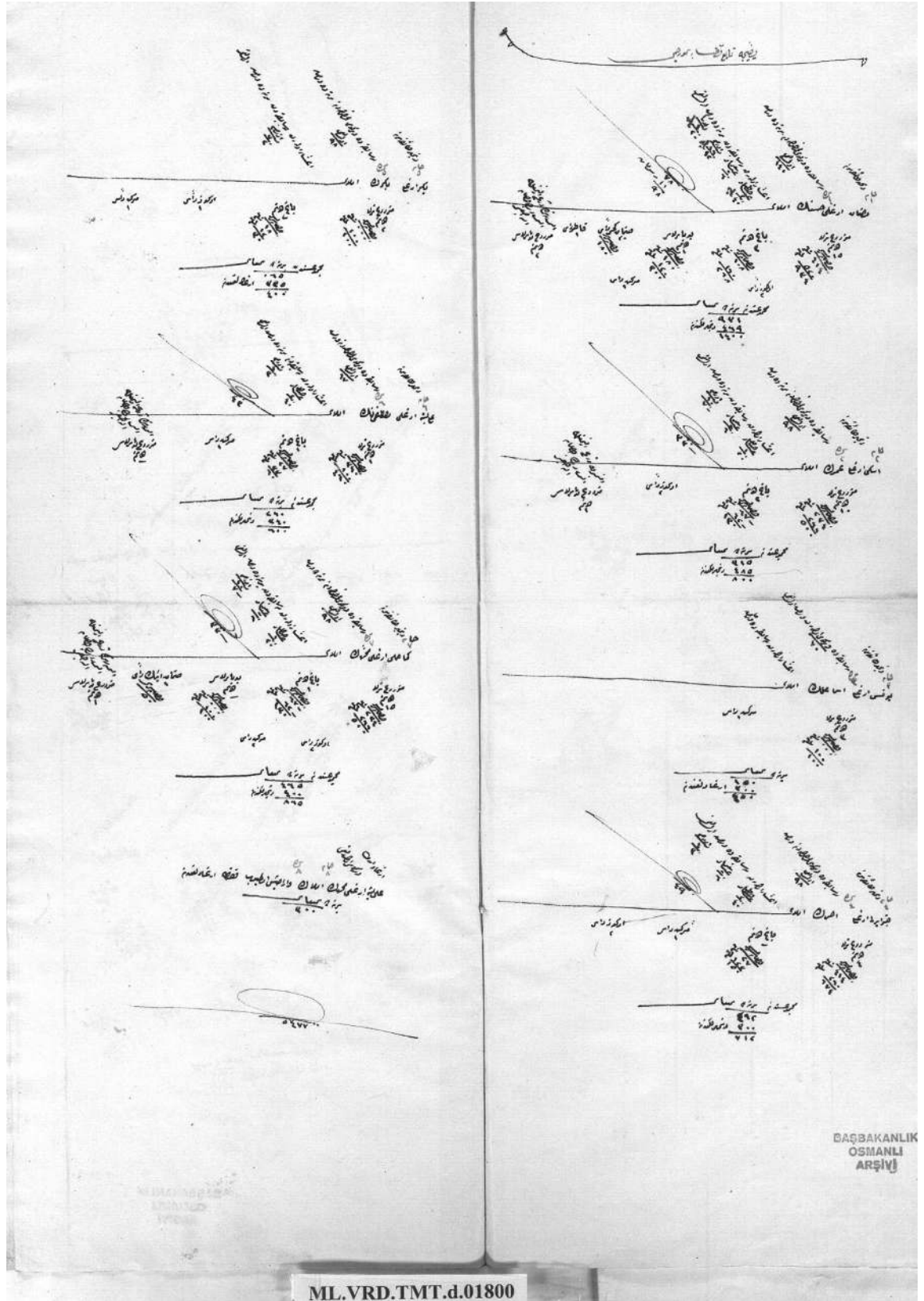
Köy Adı	Köyün Toplam Burçak Öşrü (Kuruş)	Burçağın Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Burçağın Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Burçak Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri (Kuruş)
Mahmutlar	6	12	0,5	5	60
Rahmanlar	6	12	0,5	5	60
Alağaç	54	12	4,5	45	540
Toplam	66	12	5,5	55	660

Tablo- Ek9 Şehir Nahiyesi Köylerinde Nohut Üretim Miktarı Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Nohut Öşrü (Kuruş)	Nohutun Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Öşrünün Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Nohut Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri (Kuruş)
Örücüler	10	20	0,5	5	100
Rağıllar	10	20	0,5	5	100
Alağaç	50	20	2,5	25	500
Toplam	70	20	3,5	35	700

Tablo- Ek 10 Şehir Nahiyesi Köylerinde Palamut Üretim Miktarı ve Parasal Değerleri

Köy Adı	Köyün Toplam Palamut Öşrü (Kuruş)	Palamutun Beher Kantar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Kantar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Palamut Miktarı (Kantar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri (Kuruş)
Bağırğan	780	30	26	260	7.800
Çoruk	405	30	13,5	135	4.050
Hocalar	1.710	30	57	570	17.100
Kayran okçular	1.620	30	54	540	16.200
Kazgancı	495	30	16,5	165	4.950
Kemah	420	30	14	140	4.200
Koğancı	435	30	17,5	175	4.350
Kulağuzlar	3.570	30	119	1.190	35.700
Kulalar	375	30	12,5	125	3.750
Kurttutan	945	30	31,5	315	9.450
Kuzu	2.070	30	69	690	20.700
Öksüzlü	1.485	30	49,5	495	14.850
Rağıllar	315	30	10,5	105	3.150
Sağmıç	45	30	1,5	15	450
Saik	3.270	30	109	1.090	32.700
Tekeler	15	30	0,5	5	150
Ulacık	405	30	13,5	135	4.050
Yaylalar	1.485	30	49,5	495	14.850
Bozcaatlı	360	30	12	120	3.600
Conhisar	285	30	9,5	95	2.850
Karaağaç	90	30	3	30	900
Kurşunlu	90	30	3	30	900
Toplam	20.760	30	692	6.920	207.600

Şehir nahiye merkezi Yassica köyüne ait temettuât kaydı (BOA. ML.VRD.TMT. No: 1800,s.38-39)

Tablo- Ek 11**KARYE-İ YASSICA TABİ-İ KAZA-İ DEMİRCİ Defter No: 1800****Hane 1 Numro 1 Sayfa 38**

Ramazan? Oğlu Hasan'ın Emlâkı				Rençber Tâifesinden	
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 140 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Hinta 2ayar 40kuruş	Şaîr 0,5ayar 6kuruş	Üzüm 16kıyye 12kuruş	Boya 4kıyye 20 kuruş		
Yekûn:78 Rûsûmât:10 Toplam: 88					
Mezrû' Tarla 15 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-414 61- 520 Yekûn: 934	Bağ 3 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 108 61- 160 Yekûn: 268	Boya Tarlası 1 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 180 61- 120 Yekûn: 300	60 Senesinde Zer' Olunmağla 64'de Hâsılat Alınacağı Mezrû' Boya Tarlası 2 Dönüm	Sağman Keçi 20 re's Hâsılat-ıSenevîsi 180	Öküz 2 re's
Katır 1 re's	Merkep 1 re's				
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 931 Rençberliğinden: 469 Yekûn: 1400					

Hane 2 Numro 2 Sayfa 38

Eski Oğlu Ömer'in Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 98 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Hinta 1ayar 20kuruş	Şaîr 0,5ayar 6kuruş	Üzüm 10kıyye 7,5kuruş			
Toplam: 33,5					
Mezrû' Tarla 10 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-234 61- 266 Yekûn: 500	Bağ 3 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 67,5 61- 62,5 Yekûn: 130	60 Senesinde Zer' Olunmağla 64'de Hâsılat Alınacağı Mezrû' Boya Tarlası 1 Dönüm	Öküz 2 re's		
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 315 Rençberliğinden Temettuâtı: 485 Yekûn: 800					

Hane 3 Numro 3 Sayfa 38

Yunus Oğlu İsmail'in Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 70 kuruş					
Mezrû' Tarla 3 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-000 61- 100 Yekûn: 100	Merkep 1 re's				
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 100 Irgatlığından: 300 Yekûn: 400					

Hane 4 Numro 4 Sayfa 38

Cezayirli Oğlu Ahmet'in Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Vermiş Olduğu: 98 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Vermiş Olduğu					
Hinta 2ayar 40kuruş	Şaîr 0,5ayar 6kuruş	Üzüm 4kıyye 3kuruş			
Toplam: 49					
Mezrû' Tarla 4 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-414 61- 260 Yekûn: 674	Bağ 0,5 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 27 61- 123 Yekûn: 150	Öküz 2 re's	Merkep 1 re's		
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 412 Rençberliğinden: 300 Yekûn: 712					

Hane 5 Numro 5 Sayfa 39

Bekir Oğlu Bekir'in Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 98 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Üzüm 3kıyye 2kuruş					
Toplam: 2					
Mezrû' Tarla 2 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-000 61- 100 Yekûn: 100	Bağ 0,5 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 18 61- 12 Yekûn: 30	Öküz 1 re's	Merkep 1 re's		
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı:65 Irgatlığından: 335 Yekûn: 400					

Hane 6 Numro 6 Sayfa 39

Ali Beşe Oğlu Mustafa'nın Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Vermiş Olduğu: 68 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Hinta 2ayar 40kuruş	Üzüm 5kıyye 3kuruş				
Toplam: 43					
Mezrû' Tarla 1 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-360 61- 100 Yekûn: 460	Bağ 1 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 27 61- 33 Yekûn: 60	60 Senesinde Zer' Olunmağla 64'de Hâsılat Alınacağı Mezrû' Boya Tarlası 0,5 Dönüm	Merkep 1 re's		
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 260 340 Yekûn: 600					

Hane 7 Numro 7 Sayfa 39

Kemahlı Oğlu Muhammet'in Emlâkı			Rençber Tâifesinden		
Sene-i Sâbıkada Vergi-i Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 98 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Hinta 1ayar 20kuruş	Şaîr 0,5ayar 6kuruş	Üzüm 10kıyye 7,5kuruş			
Toplam: 33,5					
Mezrû' Tarla 15 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60-234 61- 266 Yekûn: 500	Bağ 1 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 67,5 61- 62,5 Yekûn: 130	Boya Tarlası 0,5 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 000 61- 100 Yekûn: 100	60 Senesinde Zer' Olunmağla 64'de Hâsılat Alınacağı Mezrû' Boya Tarlası 1 Dönüm	Öküz 2 re's	Merkep 2 re's
Sağman İnek 1 re's Hâsılat-ı Senevîsi 50					
Mecmû'undan Bir Senede Temettuâtı: 465 Rençberliğinden: 400 Yekûn: 865					

Hane 8 Numro 8 Sayfa 39

Irgat İdügü
Vergisi Olmadığı
Ali Beşe Oğlu Mehmet'in Emlâk ve Arazisi Olmayup Fakat Irgatlığından Bir Senede Temettuâtı:300

Köyün Toplam Temettuâtı: 5477
--